PAVLE SIMOVIĆ

PROJEKAT IZRAEL

INSTITUT ZA IZUČAVANJE RELIGIJE

Naziv djela:
Projekat Izrael

Autor:
Pavle Simović

Izdavač:
Institut za izučavanje religije
www.religija.me

Dizajn korica:
Pavle Simović

Štampa:
Donat Graf, Beograd

Prvo izdanje, 2026.

SADRŽAJ

PRVI DIO 5
UVOD 6
1. RANI KORIJENI IDEJE O OBNOVI IZRAELA 8
2. NAPOLEON I POJAVA POLITIČKOG INTERESA ZA PALESTINU 10
3. BRITANSKO CARSTVO I STRATEŠKI ZNAČAJ PALESTINE 11
4. OD RELIGIJSKOG RESTAURACIONIZMA DO POLITIČKOG CIONIZMA 12
5. NASTANAK POLITIČKOG CIONIZMA 15
6. CIONIZAM, BRITANIJA I PRVI SVJETSKI RAT 17
7. BALFUROVA DEKLARACIJA (1917) 20
8. BRITANSKI MANDAT NAD PALESTINOM I PUT KA DRŽAVI IZRAEL (1920–1948) 22
9. HOLOKAUST I PROMJENA MEĐUNARODNE POLITIKE (1933–1948) 25
10. NASTANAK DRŽAVE IZRAEL I RAT 1948. GODINE 27
11. ŠESTODNEVNI RAT 1967. I NOVA ERA 31
12. RAZVOJ AMERIČKOG HRIŠĆANSKOG CIONIZMA 32
13. IZRAEL, SAD I ENERGETSKA GEOPOLITIKA BLISKOG ISTOKA (1967–1991) 33
14. IZRAEL, IRAN I NOVA REGIONALNA RAVNOTEŽA 35
15. JERUSALIM, HRAMSKA GORA I ESHATOLOŠKA OČEKIVANJA 36
16. SAVREMENI POLITIČKI PROBLEMI NA BLISKOM ISTOKU 37
17. ZAVRŠNA ANALIZA: ŠTA JE STVARNO OBLIKOVALO OBNOVU IZRAELA 41
18. IZRAEL I PITANJE BIBLIJSKOG PROROČANSTVA 43

DRUGI DIO 44
19. NASTANAK DISPENZACIONALIZMA 45
20. KO JE IZRAEL PREMA BIBLIJI? 49
21. OBEĆANJE ABRAMU I NASLEDSTVO 55
22. PROROČANSTVA O POVRATKU IZ IZGNANSTVA 57
23. JERUSALIM, NJEGOVO RAZORENJE I PROROČANSTVA 65
24. HRISTOVA ŽRTVA, EZEKIJELOV HRAM I NOVI JERUSALIM 78
25. DANILO, ČOVJEK BEZAKONJA I PROROČKI SCENARIO 100
ZAKLJUČAK 108
DODATAK: DA LI JE IZRAEL I DANAS „SVETA ZEMLJA“? 112

PRVI DIO

OD RELIGIJSKE IDEJE DO MODERNE DRŽAVE

RELIGIJA, CIONIZAM, GEOPOLITIKA I INTERESI VELIKIH SILA

UVOD

Obnova moderne države Izrael 1948. godine predstavlja jedan od najznačajnijih događaja savremene istorije. Za jedne ona predstavlja ostvarenje višemilenijumskog jevrejskog očekivanja povratka u zemlju predaka, za druge predstavlja posledicu evropskog nacionalizma i međunarodne politike velikih sila, dok za treće predstavlja spoj religijskih uvjerenja, geopolitičkih interesa i istorijskih okolnosti.

Pokušaji da se nastanak Izraela objasni samo jednim faktorom gotovo uvijek dovode do nepotpune slike.

Nije moguće razumjeti ovaj proces bez istovremenog proučavanja:

- biblijskih i religijskih ideja o obnovi Izraela;
- razvoja protestantskog restauracionizma;
- nastanka modernog političkog cionizma;
- finansijske podrške jevrejskih filantropa;
- britanske imperijalne politike na Bliskom istoku;
- strateškog značaja Sueckog kanala i energetskih resursa;
- posledica Prvog i Drugog svjetskog rata;
- razvoja američkog hrišćanskog cionizma;
- savremene geopolitike Bliskog istoka.

Važno je razlikovati nekoliko pojmova koji se često miješaju.

Biblijski Izrael predstavlja istorijski narod i državu opisanu u Starom savezu.

Jevrejska dijaspora označava raseljavanje jevrejskog stanovništva izvan istorijske zemlje Izraela kroz različite periode.

Cionizam predstavlja moderni politički pokret koji je nastao krajem XIX vijeka sa ciljem stvaranja nacionalnog doma za jevrejski narod u Palestini.

Moderna država Izrael, proglašena 1948. godine, jeste savremena nacionalna država čiji nastanak treba analizirati u okviru međunarodne politike XIX i XX vijeka.

Ovaj rad neće polaziti od unaprijed donesenog zaključka da je istorijom upravljao jedan skriveni centar moći, ali neće ni zanemariti činjenicu da su kroz istoriju postojale političke mreže, finansijski interesi i strateška planiranja velikih sila.

Cilj je pratiti razvoj događaja na osnovu istorijskih izvora i razlikovati:

- ono što je dokumentovano;
- ono što predstavlja istorijsko tumačenje;
- ono što ostaje predmet rasprave.

1. RANI KORIJENI IDEJE O OBNOVI IZRAELA

JEVREJSKO OČEKIVANJE POVRATKA

Ideja povratka Jevreja u zemlju njihovih predaka nije nastala u XIX vijeku. Ona postoji u različitim oblicima kroz cijelu istoriju jevrejskog naroda.

Nakon razaranja Jerusalima i gubitka političke nezavisnosti, mnoge generacije Jevreja zadržale su svijest o istorijskoj povezanosti sa zemljom Izraela.

Molitve, praznici i religijski tekstovi često su sadržavali očekivanje budućeg povratka.

Međutim, tradicionalno jevrejsko očekivanje uglavnom je bilo povezano sa dolaskom Mesije i božanskom obnovom, a ne sa modernim političkim pokretom koji bi diplomatskim i političkim sredstvima stvarao nacionalnu državu.

Ta razlika postaje veoma važna krajem XIX vijeka, kada nastaje politički cionizam.

PROTESTANTSKI RESTAURACIONIZAM

Jedan od najvažnijih, ali često zanemarenih korijena moderne ideje obnove Izraela jeste razvoj protestantskog restauracionizma.

Tokom XVII i XVIII vijeka među pojedinim engleskim protestantima razvija se uvjerenje da starosavezna proročanstva o Izraelu treba tumačiti doslovno.

Njihova logika bila je: Ako su se proročanstva o rasijanju Izraela istorijski ispunila, onda će se i proročanstva o budućem obnovljenju ispuniti.

Među ranijim predstavnicima ove ideje bili su:

Tomas Brajtmen (Thomas Brightman), engleski teolog iz XVII vijeka koji je pisao o budućem povratku Jevreja u Palestinu.

Džozef Mid (Joseph Mede), engleski biblijski učenjak koji je

značajno uticao na razvoj protestantske eshatologije.

Isak Njutn (Isaac Newton), jedan od najvećih naučnika u istoriji, ali i ozbiljan proučavalac biblijskih proročanstava. Pisao je komentare na knjige Danila i Otkrivenja i očekivao buduće ispunjenje određenih proročkih događaja.

Ovdje je važno naglasiti da ideja o obnovi Izraela nije nastala kod modernih cionista niti kod kasnijih dispenzacionalista. Ona je postojala mnogo ranije.

2. NAPOLEON I POJAVA POLITIČKOG INTERESA ZA PALESTINU

NAPOLEON BONAPARTA I BLISKI ISTOK

Krajem XVIII vijeka evropski politički poredak prolazi kroz velike promjene. Francuska revolucija mijenja Evropu, a Napoleon Bonaparta postaje dominantna politička figura.

Godine 1798. Napoleon pokreće pohod na Egipat, a zatim prema Siriji i Palestini. Njegov cilj bio je oslabiti britanski uticaj i ugroziti britanske puteve prema Indiji.

Tokom tog perioda pojavljuje se i poznati proglas upućen Jevrejima 1799. godine, kojim ih Napoleon poziva da podrže francusku kampanju.

Oko tog dokumenta postoje različita mišljenja.

Jedni autori ga vide kao rani politički pokušaj povezivanja sa idejom jevrejske obnove.

Drugi smatraju da je prvenstveno bio ratna propaganda namijenjena destabilizaciji Osmanskog carstva.

Bez obzira na njegovu stvarnu namjeru, Napoleonov period pokazuje da pitanje Palestine počinje izlaziti iz isključivo religijskog okvira i ulaziti u evropsku geopolitiku.

3. BRITANSKO CARSTVO I STRATEŠKI ZNAČAJ PALESTINE

SLABLJENJE OSMANSKOG CARSTVA

Tokom XIX vijeka Osmansko carstvo postepeno slabi. Evropske sile počinju razmišljati šta će se dogoditi kada osmanska kontrola nad Bliskim istokom oslabi. Ovo pitanje dobija naziv **Istočno pitanje (Eastern Question).**

Za Veliku Britaniju Bliski istok postaje važan iz nekoliko razloga:

- zaštita puta prema Indiji;
- kontrola istočnog Mediterana;
- sprečavanje ruskog širenja;
- kasnije kontrola energetskih resursa.

SUECKI KANAL

Godine 1869. otvoren je Suecki kanal. Njegov značaj bio je ogroman. Put prema Indiji, najvažnijem britanskom kolonijalnom posjedu, postao je mnogo kraći.

Britanija zato počinje posebno cijeniti Egipat i okolne teritorije. Palestina dobija stratešku vrijednost ne zato što je tada bila bogata resursima, nego zato što se nalazila na važnom geografskom položaju.

LORD PALMERSTON

Jedna od značajnih figura bio je **lord Palmerston** (Henry John Temple, 3rd Viscount Palmerston). Kao britanski ministar spoljnih poslova i kasnije premijer, smatrao je da bi povećanje jevrejskog prisustva u Palestini moglo biti korisno za britanske interese.

Njegova podrška nije prvenstveno bila zasnovana na religijskom uvjerenju. Glavni motiv bila je britanska strategija na Bliskom istoku.

Ovdje se prvi put jasno vidi obrazac koji će se ponavljati kroz istoriju: religijske ideje i geopolitički interesi ponekad djeluju u istom pravcu, iako iz različitih razloga.

4. OD RELIGIJSKOG RESTAURACIONIZMA DO POLITIČKOG CIONIZMA

HRIŠĆANSKI RESTAURACIONIZAM U VELIKOJ BRITANIJI

Tokom XIX vijeka ideja o obnovi Izraela dobija sve veći značaj među određenim krugovima britanskih protestanata.

Za razliku od ranijih teologa koji su uglavnom raspravljali o biblijskim proročanstvima, pojedini britanski političari počinju povezivati religijska uvjerenja sa konkretnim političkim pitanjima.

Jedna od najznačajnijih ličnosti bio je **lord Šaftsberi** (Anthony Ashley-Cooper, 7th Earl of Shaftesbury).

Bio je istaknuti britanski političar i evangelički hrišćanin. Smatrao je da povratak Jevreja u Palestinu ima posebno mjesto u Božjem planu i zalagao se za veći britanski interes prema toj zemlji.

Njegova vizija bila je spojena sa tadašnjim britanskim imperijalnim interesima. On nije zamišljao samo religijsko ispunjenje proročanstava, nego je smatrao da bi jevrejsko naseljavanje moglo istovremeno koristiti britanskoj politici na Bliskom istoku.

Ovdje se pojavljuje jedan od ključnih obrazaca cijele ove istorije: **isti događaj mogao je imati različita značenja za različite učesnike.**

Za religiozne protestante – ispunjenje biblijskih obećanja.

Za britanske političare – strateška korist.

Za kasnije cioniste – nacionalni povratak.

PRVE JEVREJSKE KOLONIJE U PALESTINI

Tokom XIX vijeka povećava se broj Jevreja koji se sele u Palestinu. Uzroci su bili različiti:

- progonstva u Ruskom carstvu;
- rast antisemitizma u Evropi;
- nacionalni pokreti XIX vijeka;
- religijska želja za povratkom.

Međutim, prve kolonije često su se suočavale sa velikim

problemima kao što su nedostatak novca, bolesti, loši poljoprivredni uslovi, nedostatak iskustva u obrađivanju zemlje...

Tu dolazi uloga bogatih jevrejskih filantropa.

SER MOZES MONTEFJORE

Jedna od najvažnijih ličnosti bio je **ser Mozes Montefjore** (Sir Moses Montefiore).

Rođen u Italiji, a djelovao uglavnom u Velikoj Britaniji, Montefjore je bio jedan od najbogatijih Jevreja svog vremena. Poznat je po pomoći jevrejskim zajednicama širom svijeta, finansiranju škola i bolnica, podršci jevrejskom stanovništvu u Jerusalimu, te izgradnji prvih jevrejskih naselja izvan starih zidina Jerusalima.

Važno je naglasiti da Montefjore nije bio politički cionista u modernom smislu. Njegov cilj nije bio stvaranje sekularne nacionalne države. Njegov rad je prije svega bio humanitaran i zajednički.

Ipak, infrastruktura koju su stvarali ljudi poput njega kasnije će pomoći razvoju organizovanog jevrejskog prisustva u Palestini.

EDMOND DE ROTŠILD I FINANSIRANJE NASELJAVANJA

Najpoznatije ime povezano sa finansiranjem ranih jevrejskih kolonija jeste **Edmond de Rotšild** (Edmond James de Rothschild).

Pripadao je francuskoj grani porodice Rotšild, jedne od najpoznatijih evropskih bankarskih porodica XIX vijeka.

Od osamdesetih godina XIX vijeka finansirao je brojne projekte u Palestini. Njegova pomoć obuhvatala je:

- kupovinu zemljišta;
- razvoj poljoprivrede;
- osnivanje vinograda;
- tehničku pomoć;
- obrazovanje;
- infrastrukturu.

Neka od naselja koja su imala njegovu podršku:

- Rišon LeCion (Rishon LeZion);

- Zihron Jaakov (Zikhron Ya'akov);
- Roš Pina (Rosh Pinna).

Bez njegove finansijske podrške mnoge rane kolonije vjerovatno ne bi opstale.

PITANJE ROTŠILDA I „ZAKULISNOG UPRAVLJANJA"

Porodica Rotšild je zbog svog bogatstva često bila predmet različitih interpretacija.

Istorijski je potvrđeno da su pojedini članovi porodice finansirali različite jevrejske projekte, da je Edmond de Rotšild imao značajnu ulogu u razvoju ranih kolonija, te da su kasnije članovi porodice imali veze sa političkim procesima.

Međutim, tvrdnja da je porodica Rotšild sama upravljala stvaranjem države Izrael ili da je postojala jedna centralna komanda koja je decenijama usmjeravala sve događaje nije potvrđena istorijskim dokumentima.

Realnija istorijska slika jeste da su bogati pojedinci, političari, organizacije i države djelovali kroz različite interese koji su se ponekad poklapali.

5. NASTANAK POLITIČKOG CIONIZMA

NOVI OBLIK JEVREJSKOG NACIONALIZMA

Do kraja XIX vijeka u Evropi se razvijaju moderni nacionalni pokreti.

Grci, Italijani, Nijemci i drugi narodi stvaraju nacionalne države.

U tom kontekstu dio jevrejskih intelektualaca počinje zaključivati da ni emancipacija u evropskim društvima neće potpuno riješiti problem antisemitizma.

Jedna od ključnih ličnosti tog procesa bio je **Teodor Hercl** (Theodor Herzl).

TEODOR HERCL

Hercl je rođen u Budimpešti 1860. godine. Bio je novinar i pisac. Kao dopisnik iz Pariza pratio je slučaj Alfreda Drajfusa (Alfred Dreyfus), francuskog oficira jevrejskog porijekla koji je 1894. nepravedno optužen za izdaju. Afera je snažno uticala na Hercla. On zaključuje da antisemitizam nije samo prolazna društvena pojava, nego dubok politički problem.

Godine 1896. objavljuje knjigu **„Jevrejska država“** (Der Judenstaat). Njegova glavna ideja je da Jevreji neće riješiti svoj položaj samo integracijom u evropska društva. Potrebna je međunarodno priznata nacionalna država.

PRVI CIONISTIČKI KONGRES U BAZELU (1897)

Godine 1897. Hercl organizuje **Prvi cionistički kongres u Bazelu.** Na njemu nastaje organizovani politički cionizam.

Usvojen je Bazelski program: cilj pokreta bio je stvaranje „javno-pravno osiguranog doma za jevrejski narod u Palestini“.

Važno je primijetiti da se u početku ne govori otvoreno o nezavisnoj državi. Koristi se diplomatski oprezniji izraz. Razlog je jednostavan: Osmansko carstvo je još uvijek kontrolisalo Palestinu, a međunarodne okolnosti nisu bile povoljne.

HERCLOVA DIPLOMATIJA

Hercl je shvatio da ideja neće uspjeti bez podrške velikih sila. Zato pokušava pregovarati sa njemačkim carem Vilhelmom II (Wilhelm II), osmanskim sultanom Abdulhamidom II (Abdul Hamid II) i britanskim političarima.

Pokušavao je dobiti međunarodnu dozvolu za organizovano jevrejsko naseljavanje. Osmansko carstvo je odbilo ideju. Sultan nije želio izgubiti kontrolu nad Palestinom.

UGANDSKI PLAN

Godine 1903. britanska vlada predlaže mogućnost stvaranja jevrejskog naselja u istočnoj Africi. Ovaj prijedlog poznat je kao **Ugandski plan.**

Među cionistima nastaje velika podjela. Jedni smatraju da je prioritet spasavanje Jevreja gdje god je moguće. Drugi smatraju da bez Palestine nema pravog smisla cionističkog pokreta. Na kraju je plan odbijen.

Ova rasprava pokazuje koliko je Palestina već tada bila centralni element cionističkog identiteta.

6. CIONIZAM, BRITANIJA I PRVI SVJETSKI RAT

Do početka XX vijeka već postoje svi ključni elementi budućeg procesa:

1. Religijska ideja obnove Izraela.
2. Jevrejski nacionalni pokret.
3. Finansijska podrška kolonijama.
4. Britanski strateški interes na Bliskom istoku.

Međutim, nedostaje još jedan element: **promjena međunarodnog poretka.** To će donijeti Prvi svjetski rat.

PROMJENA STRATEŠKOG ZNAČAJA BLISKOG ISTOKA

Početkom XX vijeka Bliski istok dobija potpuno novu važnost.

Do tada su evropske sile uglavnom posmatrale ovaj prostor kroz trgovačke puteve, religijski značaj Jerusalima i kolonijalne interese.

Međutim, pojavljuje se novi faktor koji će promijeniti svjetsku politiku: **nafta.** Industrijska revolucija i razvoj moderne vojske učinili su energente strateškim pitanjem. Posebno važan trenutak bio je prelazak velikih mornarica sa uglja na naftu. Britanija je tada imala najveću mornaricu svijeta i shvatila je da će buduća vojna moć zavisiti od sigurnog pristupa nafti.

VINSTON ČERČIL I PRELAZAK NA NAFTU

Jedna od ključnih figura ovog procesa bio je **Vinston Čerčil** (Winston Churchill).

Kao prvi lord Admiraliteta, Čerčil početkom XX vijeka podržava prelazak britanske mornarice sa uglja na naftu. Odluka je bila rizična. Ugalj je Britanija imala u velikim količinama. Nafta je uglavnom dolazila iz područja van britanske teritorije.

Ali prednost nafte bila je ogromna: veća brzina brodova, veći domet i efikasnije ratovanje. Zbog toga kontrola izvora nafte postaje

pitanje nacionalne bezbjednosti.

ANGLO-PERSIJSKA NAFTNA KOMPANIJA

Godine 1908. u Persiji (današnji Iran) otkrivena su velika nalazišta nafte. Britanija preko kompanije **Anglo-Persian Oil Company** počinje razvijati kontrolu nad tim resursima.

Kasnije ova kompanija postaje poznata kao **Britanska nafta** (British Petroleum – BP).

Britanska vlada 1914. godine kupuje većinski udio u kompaniji. To pokazuje koliko je energija postala povezana sa državnom politikom.

PRVI SVJETSKI RAT I RASPAD OSMANSKOG CARSTVA

Kada 1914. počinje Prvi svjetski rat, Osmansko carstvo ulazi u savez sa Njemačkom i Austro-Ugarskom.

Britanija i njeni saveznici sada imaju nekoliko ciljeva:

- poraz Osmanskog carstva;
- zaštitu Sueckog kanala;
- kontrolu puteva prema Indiji;
- pristup energetskim resursima.

Rat na Bliskom istoku zato nije bio sporedno ratište. Bio je dio šire borbe za budući svjetski poredak.

SAJKS–PIKO SPORAZUM

Jedan od najvažnijih dokumenata ovog perioda bio je **Sajks–Piko sporazum** (Sykes–Picot Agreement). Zaključen je 1916. između Britanije i Francuske. Glavni pregovarači bili su: **Mark Sajks** (Mark Sykes) i **Fransoa Žorž-Piko** (François Georges-Picot).

Njime su dvije sile dogovarale podjelu osmanskih teritorija nakon očekivanog poraza carstva. Francuska je dobila dominantan uticaj u Siriji i Libanu. Britanija u Iraku i području oko Persijskog zaliva.

Palestina je ostavljena za posebno međunarodno rješenje.

Ovaj sporazum pokazuje jednu važnu činjenicu: velike sile su

već tokom rata planirale buduću političku kartu Bliskog istoka.

ARAPSKI SAVEZ I OBEĆANJA BRITANIJE

Tokom rata Britanija pokušava pridobiti arapske lidere protiv Osmanlija. U tu svrhu vodi pregovore sa **Huseinom bin Alijem**, šarifom Meke.

Britanski diplomata **Henri Makmahon** (Henry McMahon) razmjenjuje pisma sa Huseinom u periodu 1915–1916. Arapska strana je vjerovala da će nakon rata dobiti široku nezavisnu arapsku državu.

Kasnije će nastati veliki spor oko toga šta je Britanija zapravo obećala.

7. BALFUROVA DEKLARACIJA (1917)

DOKUMENT KOJI MIJENJA ISTORIJU

Dana 2. novembra 1917. britanski ministar spoljnih poslova **Artur Džejms Balfur** (Arthur James Balfour) šalje pismo **Valteru Rotšildu** (Walter Rothschild).

U pismu britanska vlada izražava podršku „uspostavljanju nacionalnog doma za jevrejski narod u Palestini".

Ovaj dokument postaje poznat kao **Balfurova deklaracija.**

ZAŠTO JE BRITANIJA PODRŽALA DEKLARACIJU?

Oko razloga postoje različita istorijska tumačenja. Najvjerovatnije je riječ o kombinaciji više faktora.

Religijski motivi. – Dio britanske političke elite bio je pod snažnim uticajem evangeličkog hrišćanstva. Ljudi poput lorda Šaftsberija i drugih britanskih protestantskih lidera smatrali su povratak Jevreja u Palestinu mogućim ispunjenjem biblijskih proročanstava.

Ratni interesi. – Britanija je 1917. bila usred Prvog svjetskog rata. Tražila je načine da ojača međunarodnu poziciju, zadrži podršku saveznika i učvrsti položaj na Bliskom istoku.

Geopolitički interes. – Palestina je bila važna zbog blizine Sueca, položaja između Egipta i Sirije, te kontrole istočnog Mediterana.

Britanija nije posmatrala Palestinu izolovano. Posmatrala ju je kao dio šire imperijalne strategije.

ZAŠTO BAŠ VALTER ROTŠILD?

Činjenica da je deklaracija upućena Valteru Rotšildu često se navodi u raspravama o ulozi finansijskih krugova.

Međutim, istorijski kontekst je važan. Rotšild nije bio samo bogati pojedinac. Bio je član britanskog parlamenta, istaknuti član jevrejske zajednice i osoba koju je cionistički pokret smatrao važnim predstavnikom u Britaniji. Britanska vlada ga je zato izabrala kao

političkog posrednika.

ŠTA BALFUROVA DEKLARACIJA NIJE REKLA?

Veoma važna stvar: Deklaracija ne govori direktno o stvaranju države Izrael. Koristi izraz **„nacionalni dom za jevrejski narod“**.

Ta formulacija je bila namjerno oprezna. Razlog je bio diplomatski. Britanija nije željela odmah izazvati potpun sukob sa arapskim stanovništvom niti vezati sebe za precizno definisan politički oblik budućnosti Palestine.

POSLEDICE BALFUROVE DEKLARACIJE

Nakon poraza Osmanskog carstva 1918. godine počinje nova era. Britanija dobija kontrolu nad Palestinom.

Godine 1920. Liga naroda joj dodjeljuje mandat nad tom teritorijom. Mandat uključuje sprovođenje principa Balfurove deklaracije. Međutim, time Britanija dobija jedan od najtežih političkih zadataka moderne istorije. Treba istovremeno podržati razvoj jevrejskog nacionalnog doma i zaštititi prava arapskog stanovništva koje već živi na toj zemlji. Ova dva cilja će se pokazati veoma teško spojivim.

Dakle, do 1917. godine proces obnove Izraela ulazi u novu fazu. Prije toga postojali su religijska ideja, intelektualni pokreti, finansijska podrška i organizovani cionizam. Ali tek sada ulazi najvažniji faktor: **podrška velike svjetske sile.**

Istovremeno, ne treba zanemariti da je Britanija djelovala u vremenu imperijalnog nadmetanja, ratova i borbe za strateške resurse. Zato Balfurova deklaracija predstavlja tačku gdje se prvi put u istoj istorijskoj odluci susreću:

- biblijska očekivanja;
- jevrejski nacionalni pokret;
- britanska imperijalna politika;
- geopolitički interesi Bliskog istoka.

8. BRITANSKI MANDAT NAD PALESTINOM I PUT KA DRŽAVI IZRAEL (1920–1948)

NOVI POREDAK POSLIJE PRVOG SVJETSKOG RATA

Nakon poraza Osmanskog carstva u Prvom svjetskom ratu, Bliski istok ulazi u potpuno novu političku fazu. Stari osmanski sistem nestaje, a evropske sile preuzimaju upravljanje mnogim teritorijama.

Liga naroda 1920. godine dodjeljuje Velikoj Britaniji mandat nad Palestinom. Mandatni dokument uključuje obavezu sprovođenja Balfurove deklaracije, odnosno podršku stvaranju „nacionalnog doma za jevrejski narod“. Međutim, istovremeno se naglašava da prava postojećeg stanovništva ne smiju biti ugrožena. U praksi se pokazalo da su ova dva zahtjeva bila veoma teško spojiva.

POVEĆANJE JEVREJSKE IMIGRACIJE

Tokom britanskog mandata broj Jevreja u Palestini značajno raste. Doseljavanje se odvijalo u nekoliko talasa, poznatih kao **Alija** (Aliyah), što na hebrejskom znači „uzlazak“ ili „povratak“.

Najznačajniji talasi:

Prva alija (1882–1903). Prethodila je britanskom mandatu. Doseljenici su uglavnom dolazili iz Rusije, Rumunije i istočne Evrope.

Druga alija (1904–1914). Donosi snažniji razvoj ideje radničkog cionizma. Među doseljenicima se nalazi i **David Ben Gurion** koji će kasnije postati ključna figura stvaranja države Izrael.

Treća i četvrta alija (1919–1928). Nakon Prvog svjetskog rata migracija se povećava zbog antisemitizma u Evropi, ekonomskih problema, te ograničenja useljavanja u druge zemlje.

IZGRADNJA JEVREJSKIH INSTITUCIJA

Jedan od najvažnijih elemenata cionističke strategije nije bio samo doseljavanje, nego stvaranje institucija buduće države.

Formiraju se:

Jevrejska agencija (Jewish Agency). Osnovana 1929. godine kao glavno političko tijelo koje predstavlja jevrejsku zajednicu pred britanskim vlastima. Bavila se imigracijom, kupovinom zemlje, diplomatijom i razvojem institucija.

Histadrut. Osnovana 1920. Bila je moćna radnička organizacija koja je razvijala ekonomiju, obrazovanje i socijalne službe.

Haganah. Osnovana 1920. Bila je glavna jevrejska odbrambena organizacija u Palestini. Kasnije će iz nje nastati jezgro izraelske vojske.

DAVID BEN GURION – ARHITEKTA DRŽAVNE STRUKTURE

Jedna od najvažnijih ličnosti ovog perioda bio je **David Ben Gurion**. Rođen je u Poljskoj 1886. godine, a u Palestinu dolazi 1906.

Njegova vizija razlikovala se od ranijih religijskih očekivanja obnove. Za njega je stvaranje jevrejske države bilo prvenstveno političko, društveno i nacionalno pitanje.

Zalagao se za stvaranje jevrejske radničke elite, izgradnju institucija, organizovanu odbranu i međunarodno priznanje. Kasnije će upravo on 14. maja 1948. proglasiti nezavisnost države Izrael.

PITANJE ZEMLJE

Jedno od najosjetljivijih pitanja bilo je vlasništvo nad zemljom.

Jevrejske organizacije su kupovale zemljište od različitih vlasnika, uključujući osmanske zemljoposjednike, privatne vlasnike i vjerske institucije. Međutim, problem je nastajao zato što su na mnogim područjima živjeli arapski seljaci koji su obrađivali tu zemlju.

Formalno vlasništvo i stvarno korišćenje zemlje nisu uvijek bili ista stvar. To je stvaralo nezadovoljstvo i doprinijelo rastu napetosti.

ARAPSKI NACIONALIZAM I OTPOR

Paralelno sa razvojem cionizma razvija se i arapski nacionalizam. Arapsko stanovništvo Palestine sve više se protivi britanskoj politici, povećanoj imigraciji, stvaranju jevrejskih institucija, te mogućnosti

gubitka političke kontrole nad zemljom.

Za mnoge Arape pitanje nije bilo samo religijsko. Bilo je pitanje nacionalnog identiteta, političkih prava i kontrole nad vlastitom zemljom.

NEMIRI 1920. I 1921.

Prvi veliki sukobi između arapskog i jevrejskog stanovništva izbijaju ubrzo nakon početka mandata. Tokom nemira u Jerusalimu 1920. i Jafi 1921. dolazi do pogibije više desetina ljudi.

Britanija počinje shvatati da mandat ulazi u ozbiljnu krizu.

SUKOBI 1929. GODINE

Godine 1929. izbijaju novi veliki sukobi povezani sa pitanjem svetih mjesta u Jerusalimu, posebno područja poznatog Jevrejima kao **Zapadni zid** (Western Wall), a muslimanima kao dio kompleksa **Haram el-Šarif** (Al-Haram al-Sharif).

Sukobi se šire na više gradova. Stradaju i Jevreji i Arapi. Ovaj događaj dodatno produbljuje nepovjerenje između zajednica.

ARAPSKA POBUNA 1936–1939.

Najveći ustanak tokom britanskog mandata bila je **Arapska pobuna 1936–1939.** Uzroci su protivljenje britanskoj vlasti, protivljenje jevrejskoj imigraciji i strah od buduće političke dominacije cionista.

Britanija šalje velike vojne snage da uguši pobunu. Istovremeno, Britanci pokušavaju pronaći političko rješenje.

BIJELA KNJIGA IZ 1939.

Kao odgovor na krizu, britanska vlada objavljuje **Bijelu knjigu iz 1939.** Njome se ograničava jevrejska imigracija, ograničava kupovina zemlje i najavljuje mogućnost nezavisne Palestine sa većinskim arapskim stanovništvom.

Za cionistički pokret ovo je predstavljalo veliko razočaranje. Posebno zbog činjenice da se Evropa tada nalazila na pragu najveće tragedije u istoriji evropskih Jevreja.

9. HOLOKAUST I PROMJENA MEĐUNARODNE POLITIKE (1933–1948)

USPON NACIZMA

Dolaskom Adolfa Hitlera na vlast u Njemačkoj 1933. godine počinje sistematski progon Jevreja. Nacistička ideologija zasnivala se na rasnoj teoriji koja je Jevreje predstavljala kao neprijatelja njemačkog naroda. Počinju diskriminatorni zakoni, oduzimanje prava, nasilje, deportacije...

KONAČNO RJEŠENJE

Tokom Drugog svjetskog rata nacistička Njemačka sprovodi plan uništenja evropskih Jevreja poznat kao **Konačno rješenje** (Endlösung).

Ubijeno je približno šest miliona Jevreja. Stradali su u logorima smrti, masovnim strijeljanjima, getima, deportacijama. Najpoznatiji logori bili su Aušvic-Birkenau, Treblinka, Sobibor i Belžec.

DA LI JE HOLOKAUST STVORIO IZRAEL?

Ovo pitanje zahtijeva pažljiv odgovor. Istorijski gledano, **ne**. Politički cionizam je postojao prije Holokausta: Prvi cionistički kongres 1897, Balfurova deklaracija 1917, jevrejske institucije u Palestini.

Dakle, ideja jevrejske države nije nastala poslije Drugog svjetskog rata.

Ali isto tako, **da**. Holokaust je dramatično promijenio međunarodni kontekst. Poslije 1945. godine mnoge države drugačije gledaju na pitanje jevrejske sigurnosti. Hiljade preživjelih Jevreja nisu imale gdje da se vrate. Antisemitizam u Evropi nije nestao odmah nakon pada nacizma.

MEĐUNARODNI PRITISAK NA BRITANIJU

Nakon rata Britanija više nema snage niti političke volje da nastavi mandat. Problemi su bili rast nasilja između zajednica, pritisak

cionističkih organizacija, arapsko protivljenje i ekonomski troškovi.

Stoga Britanija pitanje Palestine predaje Ujedinjenim nacijama.

PLAN PODJELE UJEDINJENIH NACIJA (1947)

Godine 1947. Generalna skupština UN usvaja **Rezoluciju 181.** Predlaže se podjela Palestine na jevrejsku državu, arapsku državu i međunarodni Jerusalim.

Jevrejsko rukovodstvo prihvata plan. Arapsko rukovodstvo ga odbacuje smatrajući da je nepravedan jer bi manjina dobila državu na teritoriji gdje Arapi čine većinu.

10. NASTANAK DRŽAVE IZRAEL I RAT 1948. GODINE

PROGLAŠENJE NEZAVISNOSTI

Dana 14. maja 1948. godine, nekoliko sati prije isteka britanskog mandata, predsjednik Jevrejske agencije **David Ben Gurion** proglašava nezavisnost države Izrael.

U deklaraciji o nezavisnosti navodi se istorijska povezanost jevrejskog naroda sa zemljom Izrael, iskustvo progona kroz istoriju i pravo na stvaranje vlastite države.

Novi Izrael odmah dobija priznanje od nekoliko država, među prvima od Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Međutim, proglašenje države odmah izaziva rat.

PRVI ARAPSKO-IZRAELSKI RAT (1948–1949)

Dan nakon proglašenja nezavisnosti, vojske okolnih arapskih država ulaze u sukob sa Izraelom. U ratu učestvuju Egipat, Transjordanija (kasnije Jordan), Sirija, Liban i Irak.

Ciljevi strana bili su različiti. Za Izrael, očuvanje novostečene nezavisnosti i odbrana teritorije. Za arapske države, sprečavanje stvaranja jevrejske države ili izmjena granica koje su smatrale nepravednim.

Rat završava 1949. primirjima između Izraela i susjednih država.

POSLEDICE RATA

Rat iz 1948. ostavlja duboke posledice koje i danas oblikuju region.

Za Izraelce ovaj period poznat je kao **Rat za nezavisnost.** On predstavlja trenutak stvaranja države nakon vjekova dijaspore i nakon katastrofe Holokausta.

Za Palestince isti događaj poznat je kao **Nakba (al-Nakba – katastrofa).** Tokom rata veliki broj Palestinaca napušta ili biva protjeran iz svojih domova. Procjene broja izbjeglica variraju, ali riječ je

o stotinama hiljada ljudi. Mnogi palestinski izbjeglički problemi ostaju neriješeni do danas.

GRANICE NAKON 1948.

Važno je naglasiti da granice nove države Izrael nisu bile iste kao granice predložene planom UN-a iz 1947. Nakon rata Izrael kontroliše veću teritoriju nego što mu je bila dodijeljena planom podjele.

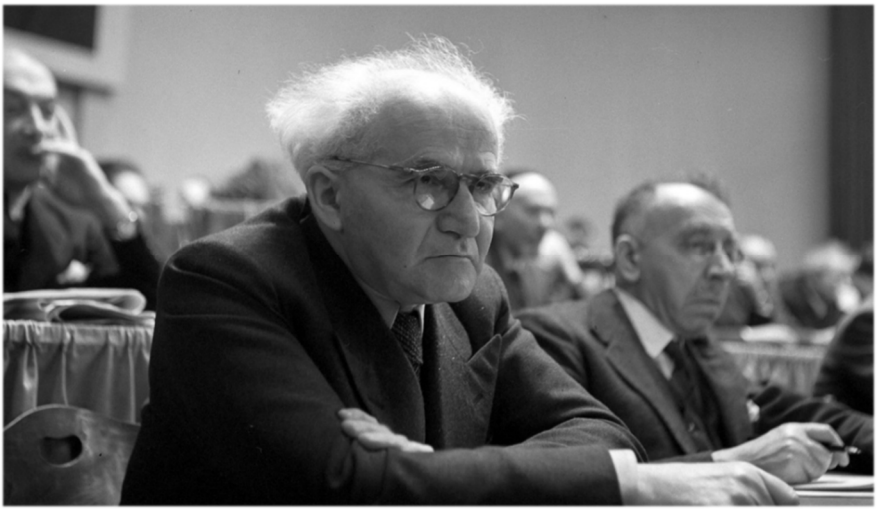
Jordan kontroliše Zapadnu obalu i Istočni Jerusalim. Egipat kontroliše pojas Gaze. Jerusalim ostaje podijeljen.

„PROROČKE“ VIZIJE BEN GURIONA

Prvi izraelski premijer David Ben Gurion (inače Poljak) odmah je došao na „veliku ideju“ da od tek stvorenog Izraela treba da nastane „Veći Izrael.“ Tako bi praktično „Erec Jizrael“ zauzeo teritoriju starog Vavilona, po Bibliji Jevrejima od Boga „Obećane zemlje.“ Jehova nije pominjao naftu, ali sticajem okolnosti to je područje sa najvećim naftnim zalihama. Naravno, onaj ko bi kontrolisao sirovu naftu na čitavom području Srednjeg Istoka (uključujući nalazišta u iranskom području Zargos) i Kaspijskog regiona, praktično bi gospodario svijetom.

Gurion je u svojim „vizijama“ bio pravi globalista. Maštao je o jednom jedinstvenom boljem i ljepšem svijetu u kome više ne bi bilo vojske, već bi postojala međunarodna policija. U Jerusalimu bi bio centar Ujedinjenih Nacija i to u pravom smislu tih riječi. Zapadna i istočna Evropa bile bi ujedinjene u veliki savez autonomnih država gdje bi svaka bila demokratska i socijalistička.

Prosto rečeno, Gurion je elaborirao viziju svijeta Novog svjetskog poretka – koja se upravo i ostvaruje. U ovoj viziji on je Rusiju (koju su kreatori cionizma i komunizma osvojili 1917.) vidio kao veliki Sovjetski Savez odnosno kao jednu veliku evroazijsku federalnu državu. Upravo ono o čemu „mašta“ Vladimir Putin.

Ali da Gurionovu globalističku maštu, moćne porodice Varburg, Rotšild i Rokfeler danas već uveliko realizuju, nije baš normalno. Prije će biti da je bilo obrnuto. Gurion je samo javno iznio njihove prave namjere.

Dakle, cionisti su imali jasan zadatak da rade u interesu naftne oligarhije na Srednjem Istoku. Komunisti su to isto radili u Sovjetskom Savezu, a američki cionisti (neokonzervativci) u SAD. Mreža je naravno razapeta i po čitavoj Južnoj Americi. Tu su upravo najveći

neprijatelji SAD.

Cionistički klan (neokonsi) koji danas sjedi na strateškim pozicijama u Bijeloj kući i u Pentagonu i Stejt Departmentu i Kongresu praktično je u obje vodeće političke partije SAD. Amerika je danas samo cionistički sluga.

IZRAEL U HLADNOM RATU (1949–1967)

U prvim godinama nakon osnivanja Izrael nije odmah postao glavni američki saveznik. Odnosi sa velikim silama mijenjali su se prema interesima Hladnog rata.

Sovjetski Savez je u početku čak podržavao stvaranje Izraela, nadajući se da će nova država biti socijalistički orijentisana.

Mnogi rani izraelski lideri bili su povezani sa evropskim socijalističkim pokretima.

Međutim, kasnije se odnos Moskve prema Izraelu mijenja.

FRANCUSKA I IZRAEL

Tokom pedesetih godina Francuska postaje jedan od najvažnijih izraelskih saveznika. Razlozi su zajednički interesi protiv egipatskog predsjednika Gamala Abdela Nasera, francuski sukob sa arapskim nacionalnim pokretima i vojna saradnja. Francuska pomaže Izraelu u razvoju vojne tehnologije.

SUECKA KRIZA 1956.

Jedan od ključnih događaja bio je **Suecka kriza 1956.** Egipatski predsjednik **Gamal Abdel Naser** nacionalizuje Suecki kanal, koji je ranije bio pod velikim britansko-francuskim uticajem.

Britanija, Francuska i Izrael pokreću vojnu operaciju protiv Egipta. Međutim, pod pritiskom Sjedinjenih Država, Sovjetskog Saveza i Ujedinjenih nacija, napad se završava povlačenjem.

Ovaj događaj pokazuje opadanje evropskih imperija i rast američkog uticaja.

11. ŠESTODNEVNI RAT 1967. I NOVA ERA

Tokom šezdesetih godina tenzije između Izraela i arapskih država rastu. Glavni sporovi uključuju granice, palestinsko pitanje, vodne resurse i vojnu ravnotežu.

Godine 1967. dolazi do novog velikog rata.

ŠESTODNEVNI RAT

Od 5. do 10. juna 1967. godine Izrael ratuje protiv Egipta, Jordana i Sirije. Za samo šest dana Izrael osvaja Sinaj, Gazu, Zapadnu obalu, Istočni Jerusalim i Golansku visoravan.

Ovaj rat predstavlja jednu od najvećih prekretnica u modernoj istoriji regiona.

JERUSALIM KAO CENTRALNO PITANJE

Najvažniji simbolički događaj bio je zauzimanje Istočnog Jerusalima.

Za mnoge Jevreje to je imalo ogromno istorijsko i religijsko značenje. Prvi put nakon skoro dvije hiljade godina jevrejska država kontroliše cijeli Jerusalim.

Za Palestince i veliki dio muslimanskog svijeta, gubitak Istočnog Jerusalima predstavlja težak istorijski događaj.

UTICAJ NA BIBLIJSKU ESHATOLOGIJU

Šestodnevni rat imao je poseban značaj među hrišćanskim futuristima i dispenzacionalistima.

Mnogi su smatrali da događaji iz 1967. predstavljaju mogući znak ispunjenja proročanstava. Posebno su isticali povratak Jerusalima pod jevrejsku kontrolu, značaj hramske gore i očekivanje budućih događaja opisanih u Danilu i Otkrivenju.

Ovdje dolazi do snažnog povezivanja **moderne politike Izraela i biblijske eshatologije.**

12. RAZVOJ AMERIČKOG HRIŠĆANSKOG CIONIZMA

DISPENZACIONALIZAM

Savremeni oblik ove teologije posebno se razvija kroz rad **Džona Nelsona Darbija** (John Nelson Darby) u XIX vijeku. Njegova učenja uvode nekoliko ključnih ideja: razlikovanje Izraela i Crkve, buduća uloga Izraela, te doslovno ispunjenje starosaveznih proročanstava.

Ove ideje kasnije postaju veoma uticajne u dijelu američkog evangeličkog protestantizma.

SAJRUS SKOFILD

Veliki uticaj imao je **Sajrus Skofild** (Cyrus Scofield). Njegova **Skofildova referentna Biblija** (Scofield Reference Bible), objavljena 1909. godine, postaje jedna od najuticajnijih protestantskih Biblija sa komentarima. Kroz njene bilješke mnogi čitaoci prihvataju dispenzacionalističko tumačenje: Izrael i Crkva imaju odvojene uloge, proročanstva se odnose na budući Izrael, a istorijski događaji mogu biti znak približavanja kraja.

POPULARIZACIJA U XX VIJEKU

Poseban uticaj imaju **Hal Lindzi** (Hal Lindsey) i knjiga *The Late Great Planet Earth* (1970). Knjiga povezuje nastanak Izraela, ratove, političke događaje i biblijska proročanstva.

Kasnije veliki uticaj ima i **Tim Lahaj** (Tim LaHaye) kroz serijal *Left Behind.*

13. IZRAEL, SAD I ENERGETSKA GEOPOLITIKA BLISKOG ISTOKA (1967–1991)

Promjena odnosa između Izraela i Sjedinjenih Američkih Država

Iako su SAD priznale Izrael odmah nakon proglašenja nezavisnosti 1948. godine, odnos dvije države nije od početka bio onakav kakav će postati kasnije.

Prava strateška veza jača naročito nakon Šestodnevnog rata 1967. godine. Razlozi su bili višestruki: Hladni rat, sovjetski uticaj u arapskom svijetu, vojni značaj Izraela, obavještajna saradnja i stabilnost istočnog Mediterana. Za SAD Izrael postaje važan partner u regionu u kojem se prepliću interesi velikih sila.

Nafta kao faktor svjetske politike

Iako je pitanje Izraela često posmatrano kroz religiju i nacionalizam, nemoguće je razumjeti savremeni Bliski istok bez energetike.

Tokom XX vijeka nafta postaje jedan od najvažnijih strateških resursa. Posebno značajne postaju zemlje Saudijska Arabija, Iran, Irak, Kuvajt i Ujedinjeni Arapski Emirati.

Kontrola nad energetskim tokovima postaje pitanje nacionalne bezbjednosti za SAD i evropske države.

Američko-saudijski odnos

Jedan od ključnih odnosa u savremenoj geopolitici jeste odnos između SAD i Saudijske Arabije.

Godine 1945. sastaju se **Franklin Delano Ruzvelt** (Franklin D. Roosevelt) i **Abdulaziz ibn Saud,** osnivač moderne Saudijske Arabije.

Ovaj susret se često smatra početkom posebnog strateškog odnosa. Suština tog odnosa bila je američka sigurnost Saudijske Arabije, pristup energetskim resursima i ekonomska saradnja.

Ovo pokazuje važnu stvar: Američka politika prema Bliskom

istoku nije se oblikovala samo kroz odnos prema Izraelu. Postojali su i drugi veliki interesi.

JOMKIPURSKI RAT 1973.

Godine 1973. Egipat i Sirija pokreću napad na Izrael tokom jevrejskog praznika Jom Kipur. Rat je poznat kao **Jomkipurski rat**.

Na početku sukoba arapske vojske postižu značajne uspjehe, ali Izrael kasnije stabilizuje front i prelazi u protivnapad.

Rat je imao ogromne posledice.

NAFTNI EMBARGO 1973.

Nakon rata arapske članice OPEC-a koriste naftu kao političko sredstvo. Uvode embargo prema državama koje su podržavale Izrael. Posledice su bile nagli rast cijena nafte, globalna ekonomska kriza i shvatanje Zapada koliko je energetski zavisan od Bliskog istoka.

Ovaj događaj potvrđuje da sukobi u regionu nisu samo lokalni. Oni imaju direktan uticaj na cijeli svijet.

14. IZRAEL, IRAN I NOVA REGIONALNA RAVNOTEŽA

IRAN PRIJE ISLAMSKE REVOLUCIJE

Prije 1979. godine Iran je bio jedan od najvažnijih saveznika SAD na Bliskom istoku. Na vlasti je bio **Mohamed Reza Pahlavi** (Mohammad Reza Pahlavi), šah Irana.

Iran i Izrael tada su imali tajne i javne oblike saradnje. Razlozi su bili zajednički interes protiv arapskog nacionalizma, odnosi sa SAD i regionalna ravnoteža.

ISLAMSKA REVOLUCIJA 1979.

Godine 1979. dolazi do revolucije u Iranu. Šah odlazi sa vlasti, a na čelo države dolazi **ajatolah Ruholah Homeini**.

Nova Islamska Republika prekida odnose sa Izraelom. Iran postaje jedan od najžešćih protivnika izraelske politike.

NOVI REGIONALNI SUKOB

Od tada Bliski istok sve više oblikuje rivalstvo Irana, Izraela, Saudijske Arabije i SAD.

Pitanja uključuju nuklearni program Irana, uticaj u Iraku, Siriju, Liban, te odnose sa palestinskim organizacijama.

15. JERUSALIM, HRAMSKA GORA I ESHATOLOŠKA OČEKIVANJA

JERUSALIM KAO POLITIČKI I RELIGIJSKI SIMBOL

Malo koji grad na svijetu ima takvu istorijsku težinu kao Jerusalim.

Za Jevreje to je mjesto drevnog Hrama i centar biblijske istorije.

Za muslimane, mjesto džamije Al-Aksa i treće najsvetije mjesto islama.

Za hrišćane, mjesto Isusovog života, smrti i vaskrsenja.

Zbog toga pitanje Jerusalima nije samo teritorijalno. Ono je identitetsko i religijsko pitanje.

HRIŠĆANSKI CIONIZAM I JERUSALIM

Nakon 1967. godine mnogi dispenzacionalisti počinju pridavati još veći značaj Izraelu.

U njihovom tumačenju povratak Jerusalima pod jevrejsku kontrolu, stvaranje države Izrael i buduća pitanja oko hrama mogu biti povezani sa završnim događajima istorije. Ovo tumačenje posebno je snažno u dijelu američkog evangeličkog pokreta.

KRITIKE DISPENZACIONALISTIČKOG PRISTUPA

Drugi hrišćanski pravci odbacuju ovakvo tumačenje. Najčešće kritike su da se politička država poistovjećuje sa biblijskim Izraelom, da se starosavezna obećanja primjenjuju direktno na savremenu državu, te da se zanemaruje univerzalna priroda novosavezne poruke.

Među teološkim pravcima koji drugačije pristupaju proročanstvima nalaze se istoricizam, preterizam i različiti oblici idealizma.

16. SAVREMENI POLITIČKI PROBLEMI NA BLISKOM ISTOKU

AMERIČKA PODRŠKA IZRAELU

Tokom druge polovine XX vijeka SAD postaju glavni politički, vojni i finansijski saveznik Izraela. Podrška uključuje vojnu pomoć, diplomatsku podršku i tehnološku saradnju.

Razlozi nisu samo religijski. Uključuju strateški položaj, vojnu saradnju, obavještajne interese i regionalnu politiku.

ULOGA AMERIČKIH EVANGELIKA

Od kraja XX vijeka američki evangelički hrišćani postaju značajan politički faktor. Organizacije i lideri povezani sa hrišćanskim cionizmom promovišu snažnu podršku Izraelu, protivljenje podjeli Jerusalima, kao i podršku jevrejskom suverenitetu nad svetim mjestima.

Među poznatijim ličnostima su **Džeri Falvel** (Jerry Falwell) i **Pat Robertson**.

DONALD TRAMP I JERUSALIM

Godine 2017. predsjednik SAD **Donald Tramp** priznaje Jerusalim kao glavni grad Izraela i pokreće premještanje američke ambasade iz Tel Aviva. Odluka je imala veliki politički i simbolički značaj.

Za mnoge evangelike predstavljala je ispunjenje dugogodišnjih očekivanja. Za Palestince i mnoge međunarodne aktere predstavljala je jednostrano mijenjanje statusa jednog od najosjetljivijih pitanja na svijetu.

ABRAHAMOVI SPORAZUMI I NOVA REGIONALNA POLITIKA

Godine 2020. dolazi do normalizacije odnosa između Izraela i nekoliko arapskih država. Sporazumi poznati kao **Abrahamovi sporazumi** obuhvatili su Ujedinjene Arapske Emirate, Bahrein, Maroko i Sudan.

Ovo predstavlja značajnu promjenu. Decenijama je važilo shvatanje da će puna normalizacija arapskih država sa Izraelom zavisiti od rješavanja palestinskog pitanja.

Novi pristup pokazuje da regionalni interesi sve više uključuju ekonomiju, tehnologiju, bezbjednost i zajedničku zabrinutost zbog Irana.

SAVREMENI IZAZOVI: IZRAEL, GAZA, IRAN I NOVA GEOPOLITIKA BLISKOG ISTOKA

1. Palestinsko pitanje u XXI vijeku. – Iako je od osnivanja države Izrael prošlo više od sedam decenija, palestinsko pitanje ostaje jedno od najtežih međunarodnih pitanja.

Glavni sporovi uključuju status Zapadne obale, status Jerusalima, pravo palestinskih izbjeglica na povratak, sigurnost Izraela, te pitanje palestinske državnosti.

Tokom decenija bilo je više pokušaja mirovnog rješenja, ali nijedan nije doveo do trajnog sporazuma.

2. Organizacija Hamas. – Jedan od ključnih aktera savremenog sukoba je **Hamas** (Harakat al-Muqawama al-Islamiyya – Islamski pokret otpora).

Organizacija je osnovana 1987. godine tokom Prve intifade. Hamas ima političko krilo i vojno krilo.

Za mnoge države, uključujući SAD i Evropsku uniju, Hamas se smatra terorističkom organizacijom. Njegova ideologija uključuje islamistički nacionalizam i oružani otpor protiv Izraela.

Godine 2007. Hamas preuzima kontrolu nad Gazom nakon sukoba sa palestinskim pokretom Fatah. Od tada Gaza postaje jedno od glavnih žarišta izraelsko-palestinskog konflikta.

3. Napad 7. oktobra 2023. – Dana 7. oktobra 2023. Hamas izvodi veliki napad na južni Izrael. Napad uključuje prodor boraca preko granice, napade na civilna naselja, napad na muzički festival i zarobljavanje izraelskih i stranih državljana.

Ubijeno je više od hiljadu ljudi, uglavnom civila.

Izrael odgovara velikom vojnom operacijom u Gazi.

4. Rat u Gazi i međunarodne posledice. – Rat koji je uslijedio izazvao je jednu od najvećih humanitarnih kriza savremenog Bliskog istoka. Posledice uključuju veliki broj civilnih žrtava, masovno raseljavanje, uništenje infrastrukture i produbljivanje političkog sukoba. Istovremeno, međunarodna zajednica ostaje duboko podijeljena.

Jedni naglašavaju pravo Izraela na samoodbranu i opasnost od oružanih organizacija koje pozivaju na uništenje Izraela.

Drugi naglašavaju prava palestinskog stanovništva, posledice dugotrajne okupacije i humanitarnu situaciju u Gazi.

IRAN I ŠIRA REGIONALNA RAVNOTEŽA

1. Iran kao ključni protivnik Izraela. – Nakon Islamske revolucije 1979. godine Iran postaje jedan od glavnih protivnika Izraela. Iranska politika prema regionu zasniva se na suprotstavljanju američkom uticaju, podršci savezničkim organizacijama i razvoju regionalnog uticaja.

2. Hezbolah. – Jedan od najvažnijih iranskih saveznika jeste **Hezbolah** (Hizb Allah – Alahova stranka) u Libanu. Osnovan početkom osamdesetih godina uz podršku Irana, Hezbolah predstavlja istovremeno političku partiju i vojnu organizaciju.

Izrael ga smatra jednom od najvećih vojnih prijetnji na svojim sjevernim granicama.

3. Iran, nuklearni program i velike sile. – Iranski nuklearni program decenijama je predmet međunarodnog spora. Zapadne države izražavaju zabrinutost da bi Iran mogao razviti nuklearno oružje. Iran tvrdi da je program namijenjen mirnodopskim ciljevima.

Spor oko nuklearnog pitanja dodatno je povećao napetosti između Irana, Izraela i SAD.

ENERGETIKA XXI VIJEKA: GAS UMJESTO SAMO NAFTE

1. Promjena energetskog pejzaža. – Iako je nafta i dalje veoma važna, XXI vijek donosi novu dimenziju – **prirodni gas.** Posebno

značajna postaju nalazišta u istočnom Mediteranu.

2. Izraelska nalazišta gasa. – Izrael otkriva značajne rezerve prirodnog gasa u Sredozemnom moru. Najpoznatija nalazišta su Tamar i Levijatan. Ona mijenjaju energetsku poziciju Izraela. Od zemlje zavisne od uvoza energije, Izrael postaje potencijalni izvoznik.

3. Gas i regionalni odnosi. – Energetski projekti utiču na odnose sa Egiptom, Kiprom, Grčkom i evropskim državama. Tako se stara geopolitika nafte proširuje novom politikom gasa i energetskih koridora.

17. ZAVRŠNA ANALIZA: ŠTA JE STVARNO OBLIKOVALO OBNOVU IZRAELA?

Poslije pregleda više od dva vijeka istorije može se postaviti glavno pitanje: **Da li je obnova Izraela prvenstveno religijski projekat, nacionalni pokret ili geopolitički rezultat?**

Najtačniji istorijski odgovor jeste: **bila je kombinacija svega navedenog.**

1. Religijski faktor

Bez religijske dimenzije teško je razumjeti zašto je Palestina imala tako snažan simbolički značaj. Religija je oblikovala jevrejski odnos prema zemlji, protestantski restauracionizam i dispenzacionalistička očekivanja. Za mnoge vjernike obnova Izraela predstavlja dio šireg božanskog plana.

2. Nacionalni faktor

Bez modernog nacionalnog pokreta država Izrael vjerovatno ne bi nastala u obliku u kojem postoji danas. Cionizam je donio političku organizaciju, institucije, diplomatsku strategiju, ideju nacionalnog suvereniteta.

3. Finansijski faktor

Finansijska podrška pojedinaca i organizacija bila je važna. Ljudi poput Edmonda de Rotšilda i drugih jevrejskih filantropa pomogli su razvoju infrastrukture. Ali istorija ne pokazuje postojanje jednog jedinog finansijskog centra koji je samostalno upravljao svim događajima.

4. Imperijalni i geopolitički faktor

Velike sile su imale ključnu ulogu. Britanija za kontrolu puteva,

Suecki kanal i imperijalne interese. SAD za Hladni rat, energetiku i regionalnu strategiju.

5. Energetski faktor

Nafta nije bila razlog nastanka cionizma niti jedini razlog stvaranja Izraela. Ali jeste jedan od ključnih razloga zašto je Bliski istok postao centralna oblast svjetske politike.

Ko kontroliše izvore energije, pomorske puteve, strateške prolaze, ima veliki globalni uticaj.

Zaključak: preplitanje ideja i interesa

Istorija obnove Izraela pokazuje jedan opšti princip međunarodne politike: veliki istorijski događaji rijetko nastaju iz samo jednog uzroka.

U slučaju Izraela susreli su se:

- drevna religijska očekivanja;
- evropski nacionalizam XIX vijeka;
- strah od antisemitizma;
- cionistički politički pokret;
- britanski imperijalni interesi;
- raspad Osmanskog carstva;
- tragedija Holokausta;
- američka strategija na Bliskom istoku;
- energetska geopolitika.

Različiti akteri često nisu imali iste ciljeve, ali su se njihovi interesi u određenim istorijskim trenucima poklapali.

Britanski političar mogao je gledati Palestinu kroz prizmu imperije. Cionista kroz prizmu nacionalnog opstanka. Evangelički hrišćanin kroz prizmu proročanstva. Američki strateg kroz prizmu geopolitike. Jevrejska porodica koja finansira naselje kroz prizmu istorijske obnove.

Svi su djelovali iz različitih razloga, ali su zajedno oblikovali jedan od najznačajnijih političkih procesa modernog doba.

18. IZRAEL I PITANJE BIBLIJSKOG PROROČANSTVA

Ovaj dio knjige završićemo uvođenjem najspornijeg pitanja: **Da li moderna država Izrael predstavlja ispunjenje biblijskih proročanstava?**

Odgovor zavisi od teološkog sistema.

Dispenzacionalistički futurizam smatra da Izrael i Crkva imaju odvojene uloge, da savremeni Izrael ima proročki značaj, te da budući događaji uključuju Jerusalim i Izrael.

Istoricizam naglašava simboličko i istorijsko ispunjenje proročanstava, kontinuitet Božjeg plana kroz istoriju i drugačije razumijevanje pojma Izrael.

Preterizam smatra da mnoga proročanstva imaju primarno značenje u događajima prvog vijeka.

Teologija zamjene tradicionalno uči da Crkva nasleđuje duhovne privilegije Izraela.

Konačno pitanje zato nije samo „Kako je nastao Izrael?“ nego i: „Kako neko tumači odnos između istorije, politike i biblijskog proročanstva?“ Jer upravo na tom mjestu istorija prelazi iz pitanja događaja u pitanje tumačenja.

DRUGI DIO

PROROČANSTVO, TEOLOGIJA I POLITIČKI UTICAJ

GLOBALNA PREVARA O IZRAELU

19. NASTANAK DISPENZACIONALIZMA

Savremeni dispenzacionalizam nastaje u XIX vijeku, prvenstveno kroz rad **Džona Nelsona Darbija** (1800–1882). Darbi je bio britanski teolog povezan sa pokretom „Braće“ (Plymouth Brethren). Njegov sistem tumačenja Biblije zasnivao se na nekoliko ključnih ideja:

1. Razdvajanje Izraela i Crkve. – Prema Darbijevom učenju, Bog ima različite planove za nacionalni Izrael i hrišćansku Crkvu. Ovo se razlikovalo od tradicionalnih hrišćanskih tumačenja koja su često smatrala da Crkva predstavlja nastavak ili ispunjenje Božjih obećanja Izraelu.

2. Doslovno ispunjenje proročanstava. – Dispenzacionalisti insistiraju da se mnogi tekstovi Starog saveza trebaju razumjeti doslovno. Primjeri su obnova Izraela, budući hram, Jerusalim kao centar budućih događaja i hiljadugodišnje carstvo.

3. Uznesenje prije velike nevolje. – Jedno od najpoznatijih učenja jeste **pretribulaciono uznesenje Crkve** odnosno ideja da će Crkva biti uzeta prije velikog perioda nevolje opisanog u eshatološkim tekstovima.

KAKO JE OVA TEOLOGIJA STIGLA U AMERIKU?

Darbi je više puta putovao u Sjedinjene Države i Kanadu tokom XIX vijeka. Tamo njegova učenja prihvataju pojedini protestantski krugovi.

Najveći uticaj ostvaruje preko **Sajrusa Skofilda.** Skofild je 1909. objavio **Skofildovu referentnu Bibliju** (Scofield Reference Bible). Ona nije bila samo prevod Biblije. Imala je opsežne komentare koji su čitaocima nudili dispenzacionalističko tumačenje.

Zbog velike popularnosti, posebno među američkim evangelicima, generacije hrišćana usvajaju ovaj pogled na budućnost Izraela.

ZAŠTO JE AMERIKA POSTALA CENTAR OVE IDEJE?

Postoji nekoliko razloga.

1. Američki protestantski odnos prema Starom savezu. – Mnogi američki evangelici razvili su snažan interes za Izrael, Jerusalim, biblijsku arheologiju i proročanstva.

2. Kraj XIX i početak XX vijeka. – Amerika tada prolazi kroz period velikih religijskih pokreta, misionarskog djelovanja i popularizacije biblijskih konferencija.

3. Kulturna povezanost sa Izraelom. – Mnogi američki protestanti vide sebe kao naslednike biblijske tradicije. Zbog toga izraelska istorija dobija posebno mjesto u njihovoj svijesti.

KAKO JE NASTALA VEZA SA POLITIČKOM PODRŠKOM IZRAELU?

Nakon stvaranja države Izrael 1948. godine, a naročito nakon 1967, dio američkih evangelika počinje politički aktivnije podržavati Izrael. Razlog nije samo politika. Za mnoge je razlog teološki: ako je Izrael ponovo okupljen u svojoj drevnoj zemlji, to može imati proročki značaj.

KLJUČNE LIČNOSTI AMERIČKOG HRIŠĆANSKOG CIONIZMA

Bili Grejam (Billy Graham). Jedan od najpoznatijih evangelističkih propovjednika XX vijeka. Imao je veliki uticaj na američku religijsku kulturu i političke lidere.

Džeri Falvel (Jerry Falwell). Osnivač organizacije **Moralna većina** (Moral Majority). Bio je jedan od najuticajnijih predstavnika religijske desnice u SAD. Snažno je podržavao Izrael.

Džon Hege (John Hagee). Osnivač organizacije **Christians United for Israel (CUFI).** Jedan od najpoznatijih savremenih zagovornika hrišćanskog cionizma.

DA LI JE DISPENZACIONALIZAM UTICAO NA POLITIKU?

Odgovor je **da, u određenoj mjeri.** Postoje dobro dokumentovane veze između evangeličkih političkih organizacija, američkih konzervativnih pokreta i podrške Izraelu.

Ali **uticaj nije isto što i kontrola.** Nije istorijski dokazano da je neka teološka grupa „napravila“ američku politiku prema Izraelu.

Realnija slika je: politički interesi + religijska uvjerenja + kulturna povezanost = snažna podrška Izraelu.

OBNOVLJENO RIMSKO CARSTVO I ZAŠTO JE VAŽNO DISPENZACIONALISTIMA?

Jedno od karakterističnih učenja dispenzacionalističkih futurista jeste ideja da će se u poslednjem vremenu pojaviti politički savez povezan sa Evropom, vođa koji se povezuje sa „zvijeri" iz Otkrivenja, te sistem koji neki tumače kao obnovljeni oblik Rimskog carstva. Osnovu za ovo nalaze u Danilu 2, Danilu 7 i Otkrivenju 13 i 17.

Tu dolazimo do zanimljivog istorijskog paradoksa. Dispenzacionalisti često snažno podržavaju Izrael, očekuju buduću svjetsku krizu, očekuju pojavu antihristovskog sistema.

Dakle, njihova podrška Izraelu nije nužno zato što očekuju da će savremeni Izrael donijeti politički mir. Naprotiv, mnogi očekuju da će određeni događaji dovesti do velike završne krize.

DA LI JE OBNOVA IZRAELA BILA „PLANIRANA"?

Istorijski najopreznij odgovor bio bi da su postojali **planovi, ideologije i interesi mnogih aktera**. Postojali su britanski imperijalni planovi, cionistički politički planovi, religijska očekivanja, finansijska podrška, te američki strateški interesi. Uključena su i tajna društva iza scene. Ali nije pronađen dokaz jedinstvenog plana u kojem svi ti akteri djeluju kao jedan centar upravljanja.

Istorija češće izgleda ovako: različiti ljudi sa različitim ciljevima povremeno djeluju u istom pravcu.

Možda je najzanimljivije pitanje cijele ove teme upravo ovo: Da li istoriju oblikuju samo ljudski planovi ili postoji širi obrazac koji ljudi prepoznaju tek naknadno? Istoričar će gledati dokumente, odluke i interese. Teolog će gledati proročanstva i njihovo ispunjenje. Političar će gledati moć i strategiju. I upravo zbog toga pitanje obnove Izraela ostaje jedno od rijetkih istorijskih pitanja gdje se politika, religija i eshatologija susreću na tako dramatičan način.

OGROMAN UTICAJ „HRIŠĆANSKOG CIONIZMA“

Milioni hrišćana širom svijeta vjeruju da je obnova države Izrael 1948. godine predstavljala ispunjenje jednog od najznačajnijih biblijskih proročanstava poslednjeg vremena. Prema ovom shvatanju, povratak Jevreja u njihovu drevnu domovinu označio je početak završnih događaja svjetske istorije. Uskoro bi trebalo da uslijede velika nevolja u trajanju od sedam godina, obnova hrama u Jerusalimu, pojava antihrista i konačni sukob u kojem će se narodi svijeta okupiti protiv Izraela.

Međutim, nije dovoljno da se neki savremeni događaj može povezati sa biblijskim motivom. Nije dovoljno ni da se određeni stih, izdvojen iz svog konteksta, naizgled uklapa u očekivani scenario. Ako želimo da znamo šta Bog zaista govori, moramo dopustiti Svetom pismu da odredi značenje proročanstva, umjesto da savremene događaje koristimo kao ključ kojim ćemo naknadno preoblikovati poruku biblijskog teksta.

Stoga drugi dio knjige preispituje jedno od najuticajnijih savremenih proročkih shvatanja: uvjerenje da današnja država Izrael ima posebnu, unaprijed određenu ulogu u završnim događajima upravo zato što predstavlja političku obnovu drevnog izraelskog kraljevstva.

Apostol Pavle izričito kaže da „nisu svi Izraelci koji su od Izraela“ (Rimljanima 9:6). U istoj poslanici govori o prirodnim i divljim granama masline, upozorava na nevjerstvo i naglašava da Bog nije odbacio svoj narod (Rim. 11). Apostol takođe objašnjava da oni koji pripadaju Hristu postaju Abramovo potomstvo i naslednici po obećanju (Galatima 3:26–29). Ovi tekstovi ne smiju se zaobići kada se iznosi tvrdnja o posebnom proročkom statusu savremene države Izrael.

Ova knjiga nije napad na jevrejski narod, niti poricanje njegovog istorijskog identiteta, stradanja ili prava pojedinaca na dostojanstvo i bezbjednost. Nije ni tvrdnja da među Jevrejima danas ne može biti iskrenih Hristovih sledbenika. Naprotiv, sami Isus, apostoli i prva hrišćanska zajednica potekli su iz jevrejskog naroda. Predmet naše kritike jeste određeni teološki sistem i zaključci koji se iz njega izvode.

20. KO JE IZRAEL PREMA BIBLIJI?

JAKOV POSTAJE IZRAEL

Ime Izrael prvi put se pojavljuje u izvještaju o Jakovljevom susretu s Bogom. Nakon tajanstvene borbe, Jakovu je rečeno:

„Više se nećeš zvati Jakov, već Izrael, jer si istrajao s Bogom i s ljudima i odolio si.“ (1. Mojsijeva 32:28)

Ali već u toj činjenici treba uočiti jednu važnu razliku: ime naroda i njegov odnos prema Bogu nisu isto. Izrael je bio izabrani narod, ali to nije značilo da je svaki njegov pripadnik bio vjeran Bogu niti da su svi postupci tog naroda automatski predstavljali Božju volju.

Cijeli Stari savez svjedoči o toj napetosti. Izrael je pozvan da bude Božji narod, da čuva savez i da među narodima svjedoči o Božjem karakteru. Istovremeno, proroci neprestano ukoravaju Izrael zbog idolopoklonstva, nepravde i odbacivanja Božjih uputa. Pripadnost narodu saveza nije uklanjala odgovornost pred Bogom.

IZABRANJE NIJE ISTO ŠTO I BEZUSLOVNO ODOBRAVANJE

Mojsije je jasno upozorio Izrael da će nevjernost savezu imati ozbiljne posledice. U 5. Mojsijevoj 28 nalaze se blagoslovi povezani s poslušnošću, ali i prokletstva povezana s neposlušnošću, uključujući poraz, rasijanje među narodima i gubitak zemlje. U 5. Mojsijevoj 30, uz najavu rasijanja, nalazi se i obećanje o sabiranju i obnovi.

Ove tekstove ne treba svoditi na jednostavnu formulu prema kojoj se svako obećanje poništava ljudskom nevjernošću. Biblija istovremeno govori o Božjoj vjernosti, njegovoj milosti i njegovoj pravednoj disciplini. Ipak, jedno je nesumnjivo: istorija Izraela pokazuje da Božji narod nije mogao zahtijevati zaštitu od posledica nevjernosti samo zato što je nosio ime izabranog naroda.

Sličnu poruku nalazimo kod proroka Jeremije. Kada se narod oslanjao na prisustvo hrama, kao da sama njegova građevina garantuje sigurnost, prorok je upozorio da vjerski simboli ne mogu zamijeniti poslušnost Bogu (Jeremija 7:1–15). Hram je bio Božji hram, ali

to nije značilo da će Bog odobravati nepravdu i pobunu samo zato što se narod okupljao oko njega.

Nisu svi koji pripadaju Izraelu u istom smislu nosioci obećanja

„Jer nisu svi Izraelci koji su od Izraela.“ (Rimljanima 9:6)

Pavle ne poriče postojanje istorijskog i etničkog Izraela. Naprotiv, u istom poglavlju govori o svojim sunarodnicima i nabraja prednosti koje su im pripadale: usinovljenje, slava, savezi, zakon, bogosluženje, obećanja i patrijarsi (Rimljanima 9:3–5). Njegova tvrdnja zato ne smije biti izvučena iz konteksta kao da fizičko porijeklo uopšte nije imalo nikakav biblijski značaj.

Pavlova poenta je drugačija. Božja riječ nije iznevjerila zato što mnogi pripadnici istorijskog Izraela nisu prihvatili Mesiju. Božja obećanja od početka nisu funkcionisala tako da se svako biološko potomstvo automatski izjednači s punoćom njihovog duhovnog i saveznog ispunjenja.

Pavle to objašnjava primjerima Isaka i Ismaila, a zatim Jakova i Isava (Rimljanima 9:7–13). Sama činjenica fizičkog porijekla od Abrama nije značila da su svi potomci imali istu ulogu u istoriji obećanja. Bog je svoje obećanje ostvarivao prema vlastitoj namjeri, a ne prema ljudskoj pretpostavci da biološko porijeklo samo po sebi garantuje određeni položaj.

U Galatima 4 Pavle ponovo koristi priču o Sari i Hagari kako bi objasnio razliku između nasledstva zasnovanog na obećanju i pokušaja da se ono obezbijedi ljudskim putem (Galatima 4:21–31). Njegov argument nije rasprava o modernim državama, koje tada nisu postojale u današnjem obliku. Riječ je o načinu na koji se razumije Božje obećanje i ko se pokazuje njegovim naslednikom.

To, međutim, ne daje pravo da se iz toga izvede zaključak kako je Bog odbacio sve Jevreje ili kako je istorijski Izrael izgubio svaki značaj. Takav zaključak bio bi u suprotnosti s drugim Pavlovim izjavama, naročito s Rimljanima 11. Potrebno je držati zajedno sve djelove

njegovog argumenta, čak i kada oni komplikuju jednostavne teološke formule.

HRIST KAO SREDIŠTE OBEĆANJA DATOG ABRAMU

A obećanja su bila data Abramu i njegovom potomstvu. Nije rečeno: „I potomstvima," kao da se odnosi na mnoga, nego kao na jedno: „I tvom potomstvu," koje je Hristos. (Galatima 3:16)

Pavle ovdje izričito usmjerava pažnju na Hrista kao središte obećanja. To ne znači da je svako starosavezno obećanje dato Izraelu samo drugačiji naziv za Isusa, niti da je svaka istorijska pojedinost iz života izraelskog naroda izgubila svoje izvorno značenje. Znači, međutim, da se Božji plan spasenja i konačno nasledstvo obećanja ne mogu odvojiti od Hrista.

„Zaista, svi ste vi Božji sinovi vjerom u Hrista Isusa. Jer koji se god u Hrista krstiste, u Hrista se obukoste. Nema više ni Judejca ni Grka, nema ni roba ni slobodnjaka, nema ni muškog ni ženskog, jer vi ste svi jedno u Hristu Isusu. A ako ste Hristovi, onda ste Abramovo potomstvo, naslednici po obećanju." (Galatima 3:26–29)

Ovaj tekst ima presudnu težinu. Pavle ne kaže da ne postoji etnička razlika između Jevreja i Grka. On kaže da ta razlika ne određuje pristup nasledstvu koje se prima u Hristu. Oni koji pripadaju Hristu – bilo da su Jevreji ili neznabošci – nazivaju se Abramovim sjemenom i naslednicima po obećanju.

Ovdje ipak treba biti precizan. Galatima 3 ne dokazuje samo po sebi da se svako obećanje o zemlji, gradu ili istorijskom povratku iscrpljuje u jednom jedinom duhovnom značenju. Za svako od tih obećanja potrebna je zasebna egzegeza. Ali on postavlja nepremostivu prepreku svakom sistemu koji želi da Božji plan i nasledstvo odvoji od Hrista.

ISUS I ISTORIJA IZRAELA

Matej, na primjer, nakon izvještaja o Isusovom povratku iz Egipta navodi riječi proroka Osije: „Iz Egipta pozvah svoga sina" (Matej 2:15; uporedi sa Osija 11:1).

U izvornom kontekstu, Osija govori o Izraelu kao Božjem sinu i podsjeća na izlazak iz Egipta. Matej te riječi primjenjuje na Isusa. Time ne tvrdi da Osija u svom neposrednom istorijskom kontekstu nije govorio o Izraelu. Naprotiv, upravo zato što je Izrael bio Božji sin, Isusov put iz Egipta dobija dodatno značenje: Isus prolazi kroz obrazac izraelske istorije i u svojoj osobi ga ponovo predstavlja.

Sličan odnos pojavljuje se u proročanstvima o Božjem sluzi. U Isaiji 49 sluga se naziva Izraelom (Isaija 49:3), ali mu je istovremeno povjeren zadatak da Jakova vrati Bogu i da bude svjetlost narodima (Isaija 49:5–6). Ovaj tekst pokazuje da pojam „Izrael“ u proročkoj književnosti može imati složeniju ulogu: sluga predstavlja Izrael, a ipak izvršava misiju obnove Izraela i spasenja naroda.

Novosavezni naglasak je drugačiji: Isus dolazi kao Mesija Izraela, ali njegova misija obuhvata sve narode. On ne napušta Božji plan objavljen u Starom savezu; on ga ispunjava i otvara put narodima da kroz njega postanu učesnici obećanja.

Božji narod nije samo proširени etnički Izrael

U Starom savezu Izrael je imao posebno mjesto u istoriji spasenja. Kroz njega su dati savezi, Pismo i obećanja; iz njega je po tijelu došao Mesija (Rimljanima 9:4–5). Ali u Isusu Hristu Božji narod nije ograničen na jednu etničku grupu.

Pavle kaže da su oni koji su nekada bili daleko sada približeni Hristovom krvlju, te da je Hrist srušio zid razdvajanja i od Jevreja i neznabožaca načinio jedno novo čovječanstvo, pomireno s Bogom kroz krst (Efescima 2:11–18). U nastavku objašnjava da su vjernici iz naroda „sugrađani svetima i Božiji ukućani“ (Efescima 2:19).

Petar slično primjenjuje izraze koji su u Starom savezu bili povezani s Izraelom na zajednicu vjernika: „rod izabrani, kraljevsko sveštenstvo, sveti narod, narod dobitka“ (1. Petrova 2:9; uporediti 2. Mojsijeva 19:5–6). Neposredni kontekst Petrove poslanice odnosi se na zajednicu koja je primila Božju milost u Hristu. Time se starosavezni jezik o Božjem narodu primjenjuje na hrišćane.

Ovi tekstovi snažno pokazuju da Novi savez ne zamišlja Božji narod kao dvije odvojene zajednice s dva nezavisna puta spasenja – jednu koja svoje nasledstvo ostvaruje po etničkom porijeklu, a drugu po vjeri u Hrista. Postoji jedan temelj pomirenja, jedan Spasitelj i jedan pristup Ocu.

Ipak, ne treba zbog toga tvrditi da je svaki pomen Izraela u Novom savezu jednostavno sinonim za crkvu. Ponekad „Izrael" očigledno označava jevrejski narod, a Pavle u Rimljanima 9–11 upravo raspravlja o njegovom položaju. Biblijsko jedinstvo Božjeg naroda ne zahtijeva da zanemarimo različita značenja riječi „Izrael" u različitim kontekstima.

MASLINA IZ RIMLJANIMA 11: ODBAČEN ILI OBNOVLJEN IZRAEL?

Pavle postavlja pitanje: „Zar je Bog odbacio svoj narod?" i odgovara: „Nipošto!" (Rimljanima 11:1). On sebe navodi kao primjer Jevrejina koji pripada Božjem narodu, a zatim govori o ostatku koji je sačuvan po blagodati (Rimljanima 11:2–5).

Najpoznatija slika u ovom poglavlju jeste maslina. Neke prirodne grane su odlomljene zbog nevjerovanja, dok su divlje grane – neznabošci koji su povjerovali – nakalemljene. Pavle upozorava neznabošce da se ne hvale nad prirodnim granama, jer ne nose oni korijen, nego korijen njih (Rimljanima 11:17–21).

Ovo je važna ravnoteža. Neznabošci ne smiju postati oholi niti smatrati da su Božja obećanja nastala s njima. Ali ni prirodne grane ne mogu se pozivati na svoje porijeklo kao na automatsku garanciju da će ostati na stablu bez obzira na nevjerovanje. Pavle navodi mogućnost da se prirodne grane ponovo nakaleme ako ne ostanu u nevjerovanju (Rimljanima 11:23–24).

U nastavku dolazi izjava da je djelimično otvrdnuće došlo na Izrael „dokle ne uđe neznabožaca koliko treba", nakon čega slijede riječi: „i tako će se spasti sav Izrael" (Rimljanima 11:25–26).

Šta znači „sav Izrael"? To je jedno od spornih pitanja novosaveznog tumačenja. Neki smatraju da Pavle govori o budućem, širokom

obraćenju etničkog Izraela Hristu; drugi izraz razumiju kao cjelinu Božjeg naroda, uključujući Jevreje i neznabošce; postoje i drugačije nijanse unutar tih pristupa. Sam izraz i neposredni kontekst zahtijevaju ozbiljno razmatranje i ne treba ih olako proglasiti riješenim.

Zato bi bilo neodgovorno tvrditi da Rimljanima 11 nedvosmisleno dokazuje kako nema nikakve buduće duhovne obnove među Jevrejima. Ali bilo bi još neodgovornije tvrditi da ovo poglavlje samo po sebi dokazuje proročki status moderne države Izrael, njene granice, njene političke odluke ili navodni neophodni slijed događaja u poslednjem vremenu. Pavle govori o nevjerovanju, vjeri, otvrdnuću, milosti i spasenju – ne iznosi politički program za državu koja će nastati mnogo vjekova kasnije.

DA LI JE SAVREMENA DRŽAVA IZRAEL ISTO ŠTO I BIBLIJSKI IZRAEL?

Savremena država Izrael uspostavljena je 1948. godine. To je istorijska činjenica. Takođe je činjenica da je jevrejski narod sačuvao snažan istorijski, kulturni i vjerski identitet kroz vjekove rasijanja i progona. Nijedna ozbiljna rasprava ne treba da negira te činjenice niti da umanjuje ljudsko dostojanstvo Jevreja.

Ali iz tih činjenica ne proizlazi automatski teološki zaključak da je osnivanje države 1948. godine ispunjenje određenog biblijskog proročanstva. Za takav zaključak potrebno je pokazati najmanje tri stvari: da konkretni biblijski tekst zaista govori o događaju koji se navodno ispunio; da kontekst i pojedinosti proročanstva odgovaraju tom događaju; i da način na koji Novi savez tumači povezane tekstove ne isključuje ili bitno ne mijenja takvu primjenu.

Isto tako, nije dovoljno reći da je savremena država sekularna ili da se njene političke odluke ne podudaraju s hrišćanskim idealima, pa na osnovu toga proglasiti da nijedno proročanstvo ne može imati veze s njenom istorijom. I to bi bilo prebrzo zaključivanje. Pitanje se mora rješavati tekst po tekst.

21. OBEĆANJE ABRAMU I NASLEDSTVO

Šta je Bog obećao Abramu?

U 1. Mojsijevoj 12:1–3 Bog poziva Abrama da napusti svoju zemlju i obećava mu da će od njega načiniti veliki narod, blagosloviti ga i preko njega blagosloviti sve narode na zemlji.

U 1. Mojsijevoj 15:18 obećanje o zemlji dobija konkretniji oblik:

„Tog dana Gospod je sklopio savez s Abramom, rekavši: Tvom potomstvu daću ovu zemlju…“

U 1. Mojsijevoj 17 Bog ponavlja obećanja o potomstvu, savezu i zemlji. Zemlja Hananska povezana je s Abramovim potomcima, a savez se predstavlja kao trajni savez između Boga i Abramovog potomstva.

Ovi tekstovi jasno pokazuju da je obećanje o zemlji bilo stvarno i da ga ne treba proizvoljno pretvarati u čisto simboličko značenje. U istorijskom kontekstu, Abramovi potomci dobili su obećanu zemlju, a Izrael je u njoj uspostavio svoj nacionalni život.

Da li je obećanje bilo bezuslovno?

Ovo pitanje zahtijeva pažljivo razlikovanje. Božji savez s Abramom nije jednostavno predstavljen kao ugovor koji prestaje da postoji čim ljudi pogriješe. Biblija naglašava Božju vjernost i njegovu namjeru da ostvari ono što je obećao. Ipak, tekstovi o Izraelu jasno pokazuju da uživanje blagoslova, ostanak u zemlji i istorijska sudbina naroda nisu bili nezavisni od njegovog odnosa prema Bogu.

U 5. Mojsijevoj 28 nalazimo opsežna upozorenja da će neposlušnost dovesti do poraza, rasijanja i gubitka zemlje. U 5. Mojsijevoj 30:1–5 govori se o rasijanju među narodima, pokajanju i ponovnom sabiranju. Prema tome, biblijski izvještaj povezuje istoriju zemlje s pitanjem saveza i vjernosti Bogu.

Zemlja u Starom savezu i konačno nasledstvo

U 1. Mojsijevoj 17:8 Bog govori o zemlji Hananskoj kao

nasledstvu Abramovog potomstva. Ali Novi savez pokazuje da se obećanje dato Abramu ne svodi samo na jednu teritoriju.

Pavle u Rimljanima 4:13 govori o obećanju da će Abram biti naslednik svijeta. Ova formulacija je šira od jednostavnog posjedovanja zemlje Hananske. Ona se pojavljuje u Pavlovom objašnjenju da Abramovo nasledstvo dolazi kroz pravednost vjere, a ne kroz oslanjanje na zakon kao osnovu opravdanja.

Sličan širi horizont vidimo u Jevrejima 11:8–16. Abram je živio kao stranac u obećanoj zemlji, a patrijarsi su očekivali bolju, nebesku domovinu i grad čiji je graditelj Bog. Pisac Poslanice Jevrejima ne poriče istorijsku stvarnost obećanja o zemlji, već pokazuje da se nada patrijaraha protezala dalje od njihovog zemaljskog života i neposrednog posjeda.

22. PROROČANSTVA O POVRATKU IZ IZGNANSTVA

JEREMIJINO PROROČANSTVO O SEDAMDESET GODINA

„Sva ova zemlja pretvoriće se u pustoš, strašan prizor, i ti narodi služiće kralju Vavilona sedamdeset godina.“ (Jeremija 25:11)

U Jeremiji 29:10 nalazimo i obećanje o kraju tog perioda:

„Ovako kaže Gospod: Kad se navrši sedamdeset godina za Vavilon, posjetiću vas i ispuniću vam svoju dobru riječ, i vratiću vas na ovo mjesto.“

Kontekst je jasan: prorok govori narodu koji se suočava s vavilonskom vlašću, razaranjem Jerusalima i izgnanstvom. Obećanje o povratku povezano je s određenim istorijskim razdobljem i s Božjom namjerom da nakon suda ponovo omogući svom narodu da se vrati.

Knjiga Ezrina neposredno povezuje povratak s usponom persijskog cara Kira. U Ezri 1:1–4 opisuje se kraljeva odluka kojom je dozvoljen povratak i obnova hrama u Jerusalimu. Povratak i obnova nastavljeni su u narednim decenijama, a drugi hram dovršen je u persijskom periodu.

Uobičajeno istorijsko datiranje povezuje početak povratka s vremenom oko 538. godine prije nove ere, dok je obnova hrama dovršena oko 516/515. godine prije nove ere. Tačne početne i završne tačke Jeremijinih „sedamdeset godina“ predmet su rasprave, jer se taj period može računati prema različitim događajima, uključujući vavilonsku dominaciju, izgnanstvo i razaranje hrama. Ipak, biblijski izvještaj jasno povezuje obećanje o povratku s događajima iz persijskog perioda. (Ezra 1:1–4; 6:14–15; uporediti Jeremija 25:11–12; 29:10.)

Ključno zapažanje: Jeremijino proročanstvo nije dato u istorijskom vakuumu. Ono govori narodu koji je već bio suočen s vavilonskom krizom i obećava povratak nakon određenog perioda.

Zato onaj ko želi da ovo proročanstvo primijeni na 1948. godinu mora pokazati zašto se prvobitni istorijski kontekst ne smatra dovoljnim

ispunjenjem i koji detalji teksta zahtijevaju dodatno, savremeno ispunjenje. Nije dovoljno samo primijetiti da su se Jevreji u modernom dobu vratili na dio teritorije koju povezuju sa svojom drevnom istorijom. Takve konstrukcije su obična improvizacija.

POVRATAK IZ IZGNANSTVA NIJE ISTO ŠTO I POVRATAK IZ SVAKOG KASNIJEG RASIJANJA

Ovdje je potrebno priznati jednu važnu činjenicu: povratak iz vavilonskog izgnanstva nije značio da su svi Jevreji napustili zemlje u kojima su živjeli i vratili se u Judeju. Mnoge jevrejske zajednice nastavile su postojati izvan zemlje, a istorija jevrejskog rasijanja razvijala se i nakon obnove hrama.

Zato se ne može tvrditi da je povratak iz persijskog perioda riješio svako pitanje koje će se kasnije pojaviti u vezi s jevrejskim narodom. Međutim, iz toga ne slijedi da se svako kasnije okupljanje Jevreja automatski mora smatrati ispunjenjem Jeremijinog proročanstva.

Potrebno je razlikovati dvije tvrdnje:

1. Biblija govori o povratku iz vavilonskog izgnanstva.
2. Biblija proriče konkretan povratak jevrejskog stanovništva u modernoj istoriji.

Prva tvrdnja jasno je potvrđena tekstom. Druga zahtijeva zaseban dokaz.

Ako se tvrdi da se Jeremijino proročanstvo odnosi na 1948. godinu, postavlja se i pitanje značenja perioda od sedamdeset godina. Tekst ne nudi neposrednu osnovu da se taj broj jednostavno prenese na bilo koje kasnije istorijsko razdoblje, bez objašnjenja početne i završne tačke računanja.

Proročanstvo ne smijemo pretvarati u vremenski obrazac koji se može proizvoljno ponavljati svaki put kada se pojavi neki događaj sličan prethodnom.

EZEKIJEL 36: OBNOVA ZEMLJE I OBNOVA NARODA

Ezekijel 36 jedno je od najčešće citiranih poglavlja u raspravama

o savremenom Izraelu.

U njemu Bog obećava obnovu zemlje, povratak stanovništva i ponovno naseljavanje gradova. Prorok govori o zemlji koja je bila opustošena i koja će ponovo postati obrađena i naseljena (Ezekijel 36:8–12).

Na prvi pogled, ove slike mogu podsjećati na događaje modernog doba. Međutim, nije dovoljno utvrditi da savremeni događaji liče na pojedine elemente proročkog opisa. Moramo pogledati šta se u samom poglavlju navodi kao cilj obnove.

Bog kaže da neće djelovati zbog zasluga naroda, nego zbog svog svetog imena koje je bilo obeščašćeno među narodima (Ezekijel 36:22–23). Zatim slijede obećanja o okupljanju, očišćenju i unutrašnjoj obnovi:

„Poškropiću vas čistom vodom i bićete čisti. Očistiću vas od svih vaših nečistota i od svih vaših odvratnih idola. Daću vam novo srce i u vas ću nov duh staviti. Izvadiću iz vašeg tijela kameno srce i daću vam mesno srce.“ (Ezekijel 36:25–26)

U 27. stihu Bog dodaje da će svoj duh staviti u narod i omogućiti mu da hodi po njegovim uredbama.

Ovaj niz je važan. Proročanstvo ne govori samo o stanovništvu koje se vraća na određenu teritoriju. Ono povezuje okupljanje s očišćenjem, novim srcem, Božjim Duhom i obnovljenim odnosom sa Bogom.

Zato se postavlja ozbiljno pitanje za svako tumačenje koje Ezekijela 36 proglašava ispunjenim osnivanjem moderne države: na osnovu čega se tvrdi da je povratak na teritoriju ispunjenje proročanstva, dok se obećanja o duhovnom očišćenju i obnovljenoj poslušnosti izdvajaju ili odlažu za neku drugu fazu?

To pitanje samo po sebi ne dokazuje da nijedan element proročanstva ne može imati buduće ispunjenje. Ono pokazuje da tekst moramo razmatrati u cjelini, a ne izabrati samo one pojedinosti koje podsjećaju na savremenu istoriju.

EZEKIJEL 37: DOLINA SUVIH KOSTIJU

Vizija suvih kostiju u Ezekijelu 37 često se predstavlja kao slika jevrejskog naroda koji je bio rasijan, a zatim ponovo okupljen u svojoj zemlji.

Ali sam tekst daje objašnjenje vizije. Bog kaže:

„Sine čovječji, ove su kosti sav dom Izraelov.“ (Ezekijel 37:11)

Narod je opisan kao onaj koji govori da su mu kosti usahnule, da je nada propala i da je odsječen. Bog zatim obećava da će otvoriti njihove grobove, izvesti ih iz njih i dovesti ih u zemlju Izraelovu (Ezekijel 37:11–14).

U neposrednom kontekstu, vizija govori o obnovi naroda koji se nalazi u stanju nalik smrti. Ona je odgovor na očaj i beznađe izgnanstva. Bog najavljuje da narod koji smatra da je njegova istorija završena neće ostati u tom stanju.

Međutim, u ovom poglavlju vizija suvih kostiju nije jedina slika. U nastavku, kroz znak dva drveta, prorok govori o ponovnom ujedinjenju Jude i Josifa, odnosno južnog i sjevernog dijela naroda (Ezekijel 37:15–22). Zatim slijede obećanja o očišćenju, jednom kralju iz Davidove loze i trajnom savezu mira (Ezekijel 37:23–28).

Tumačenje koje viziju suvih kostiju neposredno poistovjećuje s osnivanjem države 1948. godine mora zato objasniti kako se i ostali elementi poglavlja uklapaju u tu primjenu. Ako se neki elementi smatraju već ispunjenim, a drugi budućim, potrebno je pokazati na osnovu čega se proročanstvo dijeli na te faze.

Sama sličnost između ponovnog okupljanja stanovništva i slike kostiju koje oživljavaju nije dovoljna da riješi pitanje. Očito je opet riječ o proizvoljnoj improvizaciji.

DA LI SU PROROČANSTVA O OBNOVI BILA POTPUNO ISPUNJENA?

U ovom trenutku moramo biti pošteni prema tekstu. Povratak iz vavilonskog izgnanstva bio je stvaran, ali pojedina proročanstva o obnovi koriste veoma širok i sveobuhvatan jezik. Ezekijel govori o očišćenju, trajnom savezu mira, jednom pastiru iz Davidove loze i

Božjem prebivalištu među narodom (Ezekijel 37:24–28).

Zbog toga različite jevrejske i hrišćanske tradicije ne razumiju sva ova proročanstva na isti način. Neki tumači naglašavaju ispunjenje u povratku iz izgnanstva, drugi vide djelimično istorijsko ispunjenje koje upućuje na buduću obnovu, a hrišćanska tumačenja često povezuju davidovskog kralja i novi savez s Mesijom.

Sama činjenica da postoje različita tumačenja ne znači da su sva podjednako opravdana. Ali ona znači da ne treba iznositi kao nesporan zaključak ono što tekst ne kaže izričito.

Posebno treba razlikovati dvije tvrdnje:

1. Da proročanstvo sadrži elemente koji prevazilaze istorijski povratak iz Vavilona.
2. Da se ti elementi moraju ispuniti kroz savremenu državu Izrael.

Čak i ako se prihvati prva tvrdnja, druga ne slijedi automatski. Potrebno je dodatno dokazati da tekst predviđa upravo takav oblik političkog povratka, da se odnosi na modernu državu i da je taj događaj povezan s ostalim detaljima proročanstva.

Bez tih koraka, pozivanje na Ezekijela 36–37 ne predstavlja konačan dokaz, nego samo početak argumentacije.

DANILO 9: KRAJ IZGNANSTVA I SEDAMDESET SEDMICA

Danilo 9 pruža dodatnu potvrdu da je pitanje izgnanstva ključno za razumijevanje proročkih tekstova.

Danilo čita Jeremijino proročanstvo o sedamdeset godina i razmišlja o opustošenju Jerusalima (Danilo 9:1–2). Njegova molitva bavi se grijesima naroda, Božjom pravednošću i nadom da će se Bog smilovati Jerusalimu (Danilo 9:3–19).

Odgovor koji dobija govori o „sedamdeset sedmica“ određenih za Danilov narod i sveti grad (Danilo 9:24). Ovo je složeno proročanstvo koje se kroz istoriju tumačilo na različite načine, naročito u pogledu početne tačke, vremenskog računanja i identiteta pomazanika.

U mnogim hrišćanskim proročkim sistemima sedamdeset sedmica se povezuje s dugoročnom hronologijom koja se završava

budućim događajima poslednjeg vremena. Neka od tih tumačenja uključuju i pretpostavku o vremenskom prekidu između šezdeset devete i sedamdesete sedmice.

Ali takav prekid nije jednostavno izričito naveden u tekstu. On predstavlja interpretatorski zaključak koji se mora obrazložiti. Postoje i druga akademska i teološka tumačenja načina na koji su sedamdeset sedmica strukturisane i kako se odnose prema istoriji Jerusalima i njegovom izgnanstvu.

Za našu temu važno je sledeće: Danilo 9 počinje razmišljanjem o Jeremijinom obećanju i sudbini Jerusalima. Ne možemo ga odgovorno tumačiti kao da njegov istorijski okvir ne postoji. Svako tumačenje koje od njega gradi hronologiju budućih događaja mora pokazati kako se ta hronologija izvodi iz teksta, a ne samo pretpostaviti da je određeni proročki model jedini mogući.

U Danilu 9:24-27 Bog je dao proročanstvo u vezi sa probom Izraela. Danilo 9:24 glasi: „Sedamdeset je sedmica određeno tvom narodu i tvom svetom gradu da se okonča prestup, da se učini kraj grijehu, da se očisti krivica, da se uvede vječna pravednost, da se stavi pečat na viziju i na proročanstva i da se pomaže Svetinja nad svetinjama."

Bog je namjeravao dozvoliti Danilovom narodu sedamdeset sedmica da okonča svoju pobunu protiv Boga i ako ne uspiju, Izrael će biti odbačen kao nacija. Sedamdeset sedmica je proročansko vrijeme i svaki dan predstavlja doslovnu godinu (Ezekijel 4:6 i Brojevi 14:34). Dakle, sedamdeset sedmica bi zapravo bilo doslovno 490 godina nakon kojih Izraelci više ne bi bili Božji izabrani narod. Sedamdeset proročkih sedmica trebalo je da počne dekretom o obnovi i izgradnji Jerusalima.

„Zato treba da znaš i da razumiješ: Od časa kad izađe riječ da se Jerusalim obnovi i ponovo sagradi pa do Pomazanika vladara, biće sedam sedmica, i još šezdeset i dvije sedmice. Opet će se izgraditi trg i zid, i to u teško vrijeme." (Danilo 9:25)

Taj dobro poznati datum je 457. prije n.e., kada je Artakserks

uputio dekret (Ezra 7:13). Od tog datuma Jevreji će imati tačno 490 godina da zaustave svoju pobunu prema Bogu. Vrijeme probe od 490 godina završilo se 34. godine naše ere i Jevreji su prestali da budu Božji izabrani narod. Danilo 9:25 kaže da će Mesija biti pomazan nakon što prođe ukupno šezdeset i devet od tih proročkih sedmica. To bi bilo 483 godine od datuma dekreta 457. prije n.e. Nije potreban matematičar da bi shvatio kraj tog predviđanja. To nas dovodi do 27. godine naše ere, iste godine kada je Isusa krstio Jovan i kada ga je Duh sveti pomazao za njegovu službu. Budući da „Mesija" znači „Pomazanik", ovo može biti samo ispunjenje Danilovog proročanstva da će se Mesija pojaviti u 27. n.e. Sedamdeset sedmica je bilo dodijeljeno Jevrejima za probu, ali Hrist se pojavio kao Mesija nakon šezdeset devet sedmica. To ostavlja poslednju i sedamdesetu sedmicu za Hrista da služi prije nego što se završi probni period Jevrejima. Šta se dogodilo u sedamdesetoj sedmici?

Danilo 9:27 nam kaže: „I on će tokom jedne sedmice potvrditi savez sa mnogima, a u polovini te sedmice ukinuće žrtvu i žrtveni dar."

„Sredina sedmice" bi bila tri i po proročka dana (ili 3,5 doslovne godine) od Njegovog krštenja, a prema Bibliji, Isusova služba je trajala upravo toliko, tri i po godine. U proljeće 31. godine naše ere Isus je razapet i zavjesa hrama je bila pocijepana (Matej 27:51), što je označavalo kraj žrtvenog sistema. Svojom smrću učinio je da prestanu „žrtve i prinosi". Još tri i po godine bi dovele do kraja sedamdeset sedmica i kraja perioda probe za Jevreje. Tokom te tri i po godine, učenici su radili uglavnom za Jevreje, ali 34. godine nove ere sedamdeset sedmica je završilo; Stefan je bio kamenovan nakon svog veličanstvenog govora pred vijećem u Djelima 7. glava i jevanđelje je počelo da ide neznabošcima (Djela 8:4). Jevreji su odbacili jevanđeosku poruku i više nisu bili Božji izabrani narod baš kao što je Danilo prorekao. Sada su mogli biti spašeni samo kao pojedinci na potpuno isti način kao i neznabošci.

Sada, da bi jezuitsko fabrikovano proročanstvo odgovaralo svom novom tumačenju, Danilovo proročanstvo o 70 sedmica iz Danila

9:24-27 koje je započelo 457. godine prije nove ere dekretom o obnovi Jerusalima (Ezra 7:1-27) moralo je razviti „jaz“. Proizvoljno je 70. sedmica (7 dana = 7 godina) Danilovog proročanstva odvojeno od njegovog konteksta i stavljeno na kraj doba 2000 godina kasnije, gdje logično više ne može biti sedamdeseta sedmica. Ova „sedmica“ će, prema njenim zagovornicima, predstavljati „sedmogodišnji period nevolje“, prije kojeg će se dogoditi tajno uznesenje.[1]

Ova lažna i nelogična teorija „jaza“ kaže da je svako ispunjenje ovog proročanstva suspendovano dok se ne završi hrišćanska era. Tada poslednja sedmica proročanstva od 70 sedmica ponovo postaje operativna i čini sedmogodišnji period nevolje. Ovom prevrtljivom manipulacijom Božjom Riječju od strane papstva, rapturisti vjeruju da su produžili jevrejsko vrijeme probe i na osnovu toga uče da će svi Jevreji biti spašeni u velikoj drugoj prilici nakon što se „tajno uznesenje“ dogodi.

[1] Prema onima koji podučavaju ovu teoriju, Isusov dolazak će biti u dvije odvojene faze. Prvi će biti tajno odvođenje/uznesenje crkve na početku navodnog sedmogodišnjeg perioda nevolje, nakon čega slijedi slavni, trijumfalni povratak Hrista na Zemlju u pratnji crkve na kraju sedmogodišnjeg perioda. Oni vjeruju da će tokom ovog sedmogodišnjeg perioda antihrist doći na vlast i Bog će izabrati i zapečatiti 144.000 doslovnih Jevreja koji će odnijeti Jevanđelje cijelom svijetu obraćajući neizmjerne duše Hristu. Oni takođe vjeruju u veliku bitku kod Armagedona da je doslovni nacionalni rat protiv doslovnog Izraela, koji se događa pred kraj sedam godina i biva zaustavljen Hristovim dolaskom sa Njegovom crkvom. Tada doslovni Izrael prihvata Gospoda kao Mesiju i ulazi sa Njim kao Njegov narod saveza u 1000-godišnju (milenijumsku) vladavinu na zemlji poznatu kao Kraljevsko doba. Hrist će direktno vladati zemljom sa Davidovog prijestola u Jerusalimu, gdje ponovo funkcionišu tipske hramske službe. Oni koji napokon odbace Hristovu vladavinu bivaju na kraju osuđeni i uništeni na kraju milenijuma. Novi vjernici će tada dobiti besmrtnost i vječnost će početi.

23. JERUSALIM, NJEGOVO RAZORENJE I PROROČANSTVA

JERUSALIM I SVRHA SVETILIŠTA

U 5. Mojsijevoj 12:5 Mojsije govori Izraelu da će Bog izabrati mjesto na kojem će nastaniti svoje ime i na kojem će narod prinositi svoje žrtve. Nakon uspostavljanja monarhije i osvajanja Jerusalima, grad postaje središte kraljevske i bogoslužbene institucije. Solomonov hram predstavljao je vidljivi centar izraelskog bogosluženja, mjesto prinošenja žrtava i svešteničkog služenja.

Ipak, Stari savez nikada ne prikazuje hram kao instituciju čija je važnost nezavisna od odnosa naroda prema Bogu. Naprotiv, proroci iznova upozoravaju da prisustvo hrama ne može zaštititi narod od posledica nevjernosti. Ritualna aktivnost ne predstavlja zamjenu za poslušnost, pravdu i vjernost savezu.

Upravo zato je Jeremijina propovijed na vratima hrama posebno značajna. Prorok upozorava narod da se ne uzda u ponavljanje slogana: „Hram Gospodnji, hram Gospodnji, hram Gospodnji“ (Jeremija 7:4). Problem nije bio u tome što je hram postojao, nego u tome što su ljudi njegovu fizičku prisutnost pretvorili u prividnu garanciju božanske naklonosti, dok su istovremeno činili nepravdu, tlačili slabe i služili drugim bogovima.

Poruka ovog odlomka nadilazi neposrednu istorijsku situaciju. Ona pokazuje da se svetost građevine ne može odvojiti od svrhe zbog koje je ustanovljena. Hram nije bio magijski predmet, niti je njegovo postojanje obavezivalo Boga da trajno štiti politički poredak koji se pozivao na njegovo ime. Jeremija zato najavljuje sud nad Jerusalimom i njegovim svetilištem, pozivajući se na ono što se ranije dogodilo u Šilohu (Jeremija 7:12–14).

Ova činjenica ima neposredan značaj za savremene tvrdnje o trećem hramu. Ako je prvi hram mogao biti razoren, a grad odveden u propast uprkos svojoj centralnoj ulozi u izraelskom bogosluženju,

onda se iz samog postojanja svetog mjesta ne može izvesti zaključak da ono mora biti obnovljeno u poslednjim vremenima. Za takvu tvrdnju potrebno je posebno proročko uporište. Istorijski značaj hrama sam po sebi nije dokaz buduće obnove.

Proroci, razorenje Jerusalima i uslovljenost saveznih obećanja

Jedna od najvažnijih činjenica za razumijevanje starosaveznih proročanstava jeste da su Božja obećanja Izraelu povezana s istorijom saveza, dok se prijetnje sudom i obećanja obnove često pojavljuju kao dijelovi iste proročke poruke. Proroci nisu jednostavno predviđali budućnost u obliku niza nepovezanih događaja. Oni su tumačili istoriju iz perspektive Božjeg saveza s narodom, upozoravajući na posledice nevjernosti i najavljujući obnovu nakon suda.

U 3. Mojsijevoj 26 i 5. Mojsijevoj 28–30 nalazimo temeljni okvir takvog razumijevanja. Poslušnost savezu povezana je s blagoslovom, dok neposlušnost donosi prokletstva, poraz, progonstvo i gubitak zemlje. U 5. Mojsijevoj 28:63–68 posebno se najavljuju rasijanje naroda i njegovo uklanjanje iz zemlje zbog kršenja saveza. Prema tome, gubitak zemlje nije bio događaj koji se nalazio izvan Božjeg plana, nego jedna od mogućih posledica savezničke nevjernosti.

Ovaj okvir postaje presudan kada se čitaju proročanstva o Jerusalimu. Ako se obećanja o zemlji i gradu izdvoje iz šireg saveznog konteksta, može se steći utisak da je svaki budući politički povratak Izraelaca u tu oblast automatski potvrđen kao ispunjenje određenog proročanstva. Međutim, takav zaključak zahtijeva dodatne argumente. Biblijska istorija pokazuje da povratak u zemlju, obnova grada i obnova duhovnog odnosa s Bogom nisu nužno istovjetne stvari.

Istovremeno, ne bi bilo opravdano tvrditi da su sva starosavezna obećanja obnove bila bezuslovna ili da su sva već iscrpljena u jednom istorijskom događaju. Proročka literatura sadrži različite vrste iskaza: konkretna obećanja povratka iz izgnanstva, pozive na pokajanje, najave budućeg kraljevstva, obećanja novog saveza i vizije obnove koje

prevazilaze neposredne istorijske okolnosti. Svaki tekst mora se razmotriti zasebno, a zatim povezati s cjelinom biblijskog svjedočanstva.

To je važno i za kritiku dispenzacionalističkog tumačenja. Nije dovoljno reći da su obećanja Izraelu bila uslovljena, pa zaključiti da nijedno od njih nema buduću dimenziju. Ali nije dovoljno ni navesti obećanje o obnovi Jerusalima, pa bez daljeg obrazloženja tvrditi da ono zahtijeva ponovno uspostavljanje drevnog izraelskog bogosluženog sistema. Oba zaključka mogu biti preuranjena ako zanemaruju književni kontekst i novosaveznu recepciju starosaveznih tekstova.

Uništenje Jerusalima i drugog hrama 70. godine n. e. nije sporedna epizoda u raspravi o biblijskim proročanstvima. To je istorijski događaj koji se neposredno tiče Isusovih upozorenja o sudbini hrama, njegovih riječi o Jerusalimu i proročkih slika koje se danas često povezuju sa budućom obnovom hramskog bogosluženja.

Istorijski kontekst ne rješava automatski sva pitanja tumačenja. Ipak, on postavlja granice unutar kojih ozbiljno tumačenje mora da se kreće. Ako Isus govori o uništenju hrama, biblijski tumač mora najprije razmotriti mogućnost da se njegove riječi odnose na hram koji je tada stajao u Jerusalimu. Tek nakon toga može se ispitati da li tekst sadrži dodatnu dimenziju koja se proteže do događaja na kraju istorije.

Drugim riječima, nije opravdano unaprijed pretpostaviti da se proročanstvo mora odnositi na budući hram, a zatim zanemariti istorijski događaj koji odgovara njegovom osnovnom opisu. Ali nije opravdano ni tvrditi da je svako proročanstvo o Jerusalimu iscrpljeno događajima iz prvog vijeka. Oba pristupa zahtijevaju argumentaciju.

ŠTA SE DOGODILO 70. GODINE?

Jevrejski ustanak protiv rimske vlasti počeo je 66. godine n. e. Nakon više vojnih operacija, rimska vojska pod komandom Tita opkolila je Jerusalim. Opsada je dovela do teške gladi, unutrašnjih sukoba, velikih ljudskih gubitaka i konačnog sloma odbrane grada.

Hram je uništen, a Jerusalim je pretrpio razaranja čije je razmjere teško precijeniti.

Jedan od najvažnijih izvora za ove događaje jeste Josif Flavije, jevrejski istoričar koji je živio u prvom vijeku i napisao djelo Jevrejski rat. Njegov prikaz daje obilje podataka o ustanku, rimskoj opsadi i padu grada. Kao i svaki istorijski izvor, Josifa treba čitati kritički, uz svijest o njegovom položaju, političkim okolnostima i načinu na koji je predstavljao događaje. Ipak, uništenje hrama 70. godine nije sporno pitanje koje zavisi od prihvatanja jednog određenog teološkog tumačenja.

Za našu temu presudno je sledeće: Isus je upozorio na razaranje hrama koji su njegovi učenici mogli da vide, a upravo je taj hram nekoliko decenija kasnije uništen.

U Mateju 24:1–2 čitamo da su učenici Isusu pokazivali hramske građevine, nakon čega im je rekao da neće ostati ni kamen na kamenu koji neće biti razvaljen. Prizor iz kojeg razgovor počinje potpuno je konkretan: postojeći hram, njegovo veličanstvo i mogućnost njegovog uništenja.

Ako se cijeli razgovor odmah premjesti u daleku budućnost, postavlja se pitanje zašto je Isusov odgovor vezan za građevinu koju su učenici upravo posmatrali. Buduće ispunjenje nije nemoguće samo po sebi, ali se ne može uspostaviti pukim pretpostavljanjem da proročanstvo mora imati isključivo buduće značenje.

MATEJ 24: GOVORI LI ISUS O JEDNOM DOGAĐAJU ILI O VIŠE NJIH?

Ovo je jedno od najvažnijih pitanja u tumačenju Isusovog govora o poslednjim događajima.

Učenici su pitali: *„Reci nam, kad će to biti i koji će biti znak tvog dolaska i kraja ovog doba?“ (Matej 24:3)*

Pitanje povezuje uništenje hrama sa dolaskom Isusa i svršetkom vijeka. Međutim, iz toga ne slijedi automatski da svaki detalj Isusovog odgovora mora da se odnosi na jedan jedini trenutak u budućnosti. Učenici su mogli povezivati događaje koji se u Božjem planu ne

odvijaju istovremeno, a Isusov odgovor mogao je obuhvatiti neposrednu istorijsku krizu i širi eshatološki horizont.

U hrišćanskom tumačenju obično se izdvajaju tri glavna pristupa.

Preteristički pristup naglašava ispunjenje velikog dijela proročanstva u događajima prvog vijeka, naročito u ratu i uništenju Jerusalima. Njegova prednost je što ozbiljno uzima istorijski kontekst i Isusovo obraćanje tadašnjim učenicima. Njegova slabost, u zavisnosti od konkretnog oblika, može biti teškoća da na zadovoljavajući način objasni sve elemente govora, posebno one koji se povezuju sa konačnim Hristovim dolaskom i završetkom istorije.

Futuristički pristup smatra da se značajan dio Mateja 24 odnosi na događaje neposredno pred drugi Hristov dolazak. Ovaj pristup ukazuje na univerzalne razmjere pojedinih opisa, na govor o dolasku Sina čovječijeg i na povezanost sa drugim eshatološkim tekstovima. Njegova teškoća nastaje kada gotovo svaki konkretan detalj o Jerusalimu, hramu i Judeji premjesti u budućnost, a da prethodno ne pokaže zašto se istorijsko ispunjenje iz prvog vijeka ne uklapa u tekst.

Mješoviti ili tipološki pristup smatra da je uništenje Jerusalima predstavljalo stvarno, neposredno ispunjenje određenih Isusovih upozorenja, ali i obrazac koji unaprijed ukazuje na konačnu krizu i Hristov dolazak. Ovaj pristup može objasniti zašto tekst istovremeno sadrži vrlo konkretne upute za ljude u Judeji i šire slike suda i dolaska Sina čovječijeg. Ipak, ni on ne smije postati izgovor da se svaki stih proizvoljno raspoređuje između dva vremenska perioda.

Najvažnije je da se nijedan od ovih pristupa ne prihvata samo zato što odgovara unaprijed usvojenom sistemu. Svaki mora pokazati kako objašnjava čitav tekst, uključujući njegove vremenske oznake, istorijske reference i književnu strukturu.

LUKA 21 DAJE VAŽAN ISTORIJSKI ORIJENTIR

Uporedni izvještaji u Mateju, Marku i Luki pomažu nam da izbjegnemo tumačenje koje se zasniva samo na jednom izrazu.

U Luki 21:20 Isus kaže: *„A kad vidite da Jerusalim opkoli vojska, onda znajte da se približilo njegovo opustošenje.“*

Ovaj opis ima neposrednu istorijsku konkretnost. Jerusalim je grad koji se može vidjeti, a vojska koja ga opkoljava predstavlja prepoznatljiv događaj. U narednim stihovima Isus govori o onima koji se nalaze u Judeji, o bježanju u planine, o nevolji nad zemljom i o stanovnicima koji će biti odvedeni u ropstvo (Luka 21:21–24).

Takav jezik prirodno upućuje na vojnu katastrofu koja se dogodila u prvom vijeku. To ne znači da su svi detalji rasprave riješeni niti da tekst ne može imati šire proročko značenje. Znači, međutim, da se uništenje Jerusalima ne smije tretirati kao nevažna epizoda koju treba preskočiti kako bi se stiglo do hipotetičke buduće opsade.

Važno je i to što Luka ne počinje od neodređene svjetske krize, već od Jerusalima opkoljenog vojskom. Ako se tvrdi da je taj opis prvenstveno vezan za budući događaj, potrebno je objasniti zašto je konkretna veza sa sudbinom grada u prvom vijeku manje važna od neke kasnije primjene.

Još ranije, u Luki 19:41–44, Isus plače nad Jerusalimom i govori o danima kada će neprijatelji podići opsadu protiv njega, opkoliti ga i razoriti. Taj odlomak dodatno potvrđuje da uništenje grada nije tema koja se prvi put pojavljuje u Mateju 24. Ono pripada široj cjelini Isusovog upozorenja da Jerusalim ne prepoznaje vrijeme Božjeg pohođenja.

U Mateju 23:37–38 Isus oplakuje Jerusalim i govori da će njegova kuća biti ostavljena pusta. Odmah zatim, u Mateju 24, učenici mu pokazuju hramske građevine. Veza između ovih poglavlja zato nije slučajna: upozorenje o pustošenju prethodi najavi rušenja hrama.

Najprirodnije polazište jeste da Isus govori o stvarnoj sudbini tadašnjeg Jerusalima i hrama. Svako dodatno, buduće ispunjenje mora se dokazivati iz teksta, a ne pretpostavljati unaprijed.

ŠTA ZNAČI IZRAZ „OVAJ NARAŠTAJ“?

Jedan od najvažnijih vremenskih pokazatelja u Mateju 24 jeste

Isusova izjava: *„Istinu vam kažem: ovaj naraštaj neće proći dok se sve ovo ne dogodi.“ (Matej 24:34)*

Ove riječi predstavljaju ozbiljan izazov svakom tumačenju koje čitav govor premješta u daleku budućnost. U svom uobičajenom značenju, izraz „ovaj naraštaj“ odnosi se na ljude koji žive u Isusovo vrijeme. Takvo razumijevanje odgovara i drugim mjestima u jevanđeljima gdje Isus govori o „ovom naraštaju“ u kontekstu svojih savremenika.

Ipak, futuristički tumači predlažu i druga rješenja. Prema jednom, „naraštaj“ označava generaciju koja će vidjeti početak završnih znakova. Prema drugom, izraz se odnosi na jevrejski narod, koji će opstati do kraja. Postoje i pokušaji da se izraz razumije kao određena vrsta ljudi ili kao naraštaj koji se prepoznaje po svojoj nevjernosti.

Takva tumačenja nisu sva jednako uvjerljiva, a nijedno ne treba odbaciti samo zato što odstupa od prvog mogućeg čitanja. Međutim, ona moraju biti potkrijepljena jezičkim i kontekstualnim argumentima. Nije dovoljno reći da „naraštaj“ mora značiti nešto drugo zato što bi njegovo uobičajeno značenje predstavljalo teškoću za prihvaćenu eshatološku šemu.

Postoji još jedna važna mogućnost: nije neophodno da se izraz „sve ovo“ odnosi na svaki pojedinačni detalj iz cijelog govora, uključujući konačni Hristov dolazak. Moguće je da se odnosi na niz događaja o kojima Isus neposredno govori, dok se završni dio govora širi prema konačnom ispunjenju. Ali i takvo razgraničenje mora se pokazati na osnovu strukture teksta, a ne proizvoljno povući tamo gdje određeno tumačenje nailazi na teškoću.

Zato je metodološki ispravno priznati da Matej 24 sadrži pitanja o kojima hrišćanski tumači ne postižu saglasnost. Ipak, jedno ostaje jasno: tumačenje koje sve vremenske oznake potiskuje u budućnost mora objasniti zašto Isus koristi izraze koji prirodno upućuju na događaje njegovog vlastitog vremena.

DA LI JE UNIŠTENJE HRAMA BILO KRAJ PROROČKOG ZNAČAJA JERUSALIMA?

Ne. Takav zaključak bio bi previše pojednostavljen.

Jerusalim je nastavio da postoji i nakon 70. godine, a njegov značaj u istoriji judaizma i hrišćanstva nije nestao. Ni samo uništenje drugog hrama ne znači da su sve starosavezne slike Jerusalima, Ciona i Božjeg kraljevstva izgubile svaku buduću ili teološku dimenziju.

Međutim, treba razlikovati tri tvrdnje koje se često neopravdano spajaju.

Prva tvrdnja glasi da je Jerusalim imao ključnu ulogu u biblijskoj istoriji. To je nesporno.

Druga tvrdnja glasi da uništenje Jerusalima i hrama 70. godine nije nužno iscrpilo svako proročko značenje povezano sa tim gradom. I to je moguće i u određenim tekstovima opravdano, zavisno od načina tumačenja.

Treća tvrdnja glasi da se zato u budućnosti mora obnoviti jevrejski hram, ponovo uspostaviti životinjsko žrtvovanje i ispuniti određeni slijed događaja koji uključuje Jerusalim, antihrista i poslednju svjetsku krizu. Treća tvrdnja ne proizilazi automatski iz prve dvije.

Za nju je potrebno zasebno dokazati da novosavezni tekstovi zaista predviđaju obnovu hrama, da se njihovi opisi odnose na buduću fizičku građevinu i da obnovljene žrtve imaju određenu proročku funkciju. Kao što smo vidjeli u prethodnim odjeljcima, nijedno od tih pitanja nije riješeno samim pozivanjem na važnost Jerusalima u biblijskoj istoriji.

Postoji i dodatna opasnost: da se savremeni politički događaji unaprijed proglase ispunjenjem biblijskih proročanstava, a zatim da se biblijski tekstovi čitaju kroz prizmu već prihvaćenog scenarija. Takav pristup lako stvara privid potvrde. Svaki novi događaj postaje „znak“, svaka politička promjena dio navodno unaprijed poznatog plana, a svaka činjenica koja se ne uklapa objašnjava se kao nešto što će se tek kasnije ostvariti.

Biblijsko proroštvo ne bi trebalo koristiti na taj način. Ako se

neka tvrdnja predstavlja kao biblijski izvjesna, potrebno je pokazati tekst koji je zaista podržava i objasniti zašto je predloženo tumačenje uvjerljivije od alternativa.

ISTORIJSKI KONTEKST NE SMIJE BITI ZAMIJENJEN SAVREMENIM SCENARIJEM

U popularnim proročkim tumačenjima često se susreće sledeći niz pretpostavki:

- Jerusalim mora postati središte završnih događaja.
- Jevrejski hram mora biti ponovo izgrađen.
- U tom hramu moraju biti obnovljene životinjske žrtve.
- Antihrist će se pojaviti u tom hramu i oskvrniti ga.
- Time će započeti završni slijed događaja koji vodi do drugog Hristovog dolaska.

Pitanje nije da li se takav scenario može zamisliti. Pitanje je da li je svaki njegov element izričito utvrđen biblijskim tekstom.

Danilo 9 ne govori da će u dalekoj budućnosti biti izgrađen treći hram. Matej 24 ne izgovara tvrdnju da će se obnoviti žrtveni sistem. 2. Solunjanima 2 govori o „hramu Božjem“, ali sama ta formulacija ne rješava bez ostatka pitanje da li je riječ o fizičkom hramu ili o slici Božje zajednice. Jevrejima 8–10, sa svoje strane, naglašava konačnost Hristove žrtve i prevazilaženje starog žrtvenog poretka.

Zagovornik futurističkog scenarija može pokušati da ove tekstove poveže u jedinstvenu cjelinu. Takav pokušaj nije zabranjen. Ali rezultat sinteze ne smije se predstavljati kao da je svaki njegov detalj neposredno izrečen u svakom od navedenih tekstova.

Upravo tu nastaje razlika između biblijskog iskaza i teološke konstrukcije. Teološka konstrukcija može biti promišljena i dosledna, ali ostaje konstrukcija koja se mora provjeravati. Kada se njene pretpostavke počnu koristiti kao dokaz za same sebe, tumačenje ulazi u krug iz kojeg je teško izaći.

Zato je za dalju raspravu važno postaviti pitanje koje prevazilazi istoriju Jerusalima: kako knjiga Otkrivenja prikazuje odnos između

Božjeg naroda, svetog grada, hrama i konačnog Božjeg prebivališta?

To pitanje je posebno važno zato što Otkrivenje, s jedne strane, koristi slike hrama i svetog grada, a s druge strane, završava vizijom Novog Jerusalima u kojem nema hrama u uobičajenom smislu. Upravo ta napetost pruža jedan od najvažnijih ključeva za procjenu tvrdnji o budućem trećem hramu.

NOVI SAVEZ I PROMJENA TEŽIŠTA BIBLIJSKE NADE

Posebno važan tekst za razumijevanje odnosa između starosaveznih obećanja i novosavezne nade nalazi se u Jeremiji 31:31–34. Prorok najavljuje novi savez s domom Izraelovim i domom Judinim. Njegova posebnost nije predstavljena prvenstveno kao obnova teritorijalnih granica ili povratak starom hramskom sistemu, nego kao promjena odnosa između Boga i njegovog naroda: Božji zakon biće upisan u srce, narod će poznavati Boga, a grijesi će biti oprošteni.

Pisac Poslanice Jevrejima izričito citira ovo proročanstvo u Jevrejima 8:8–12 i povezuje ga s Hristovim svešteničkim djelom i boljim savezom. U Jevrejima 8:13 zaključuje da je nazivanjem saveza novim prvi proglašen zastarjelim. To ne znači da je Stari savez izgubio svoju vrijednost kao Božja objava. Znači da se starosavezne ustanove moraju razumjeti u svjetlu novog saveza koji je, prema novosaveznom svjedočanstvu, uspostavljen Hristovim djelom.

Ovdje se otvara pitanje koje će biti od presudnog značaja za kasniju raspravu o trećem hramu i obnovi žrtava: ako Novi savez predstavlja Hristovo sveštenstvo i njegovu žrtvu kao ispunjenje i nadmoć nad starim savezničkim poretkom, na osnovu čega bi trebalo očekivati da se taj poredak ponovo uspostavi kao nužan dio Božjeg plana spasenja?

To pitanje ne treba unaprijed pretvoriti u zaključak da nijedan novosavezni tekst ne može govoriti o budućem hramu. Potrebno je prvo analizirati sve relevantne odlomke. Ali teret dokazivanja pripada onome ko tvrdi da je obnova hrama nužna i proročki predviđena. Takva tvrdnja mora se uskladiti s jasnim novosaveznim učenjem o

Hristovom sveštenstvu, njegovoj jedinstvenoj žrtvi i novom savezu.

JERUSALIM U PROROČKOJ SLICI BUDUĆNOSTI

Starosavezni proroci nisu svi govorili o Jerusalimu na isti način. Neki su prvenstveno najavljivali sud nad istorijskim gradom, neki su obećavali njegovu obnovu nakon razorenja, a neki su opisivali buduće stanje u kojem će Božja vlast, pravda i mir obuhvatiti narode.

Isaija 2:2–4, na primjer, opisuje budućnost u kojoj će se narodi slivati ka gori doma Gospodnjeg kako bi učili njegove puteve. Iz Ciona će izlaziti pouka, a Božja riječ iz Jerusalima. Proročanstvo završava slikom naroda koji svoje mačeve prekuju u raonike i više ne uče ratovanju.

Ovaj tekst nesumnjivo daje Jerusalimu i Cionu važnu ulogu u proročkoj viziji. Međutim, ostaje pitanje kako razumjeti njegovu realizaciju. Da li se radi o obnovljenom političkom i vjerskom centru u određenom budućem istorijskom periodu, o slici Božje vlasti koja se ostvaruje kroz mesijansko djelo ili o konačnoj obnovi svega stvorenog? Sam odlomak ne daje osnovu da se bez dodatne argumentacije zaključi kako je ponovno uspostavljanje životinjskih žrtava nužan preduslov ispunjenja proročanstva.

Sličan problem pojavljuje se u Miheju 4:1–4, gdje se gotovo ista slika povezuje s mirom među narodima. Ova proročanstva govore o univerzalnom priznanju Božje vlasti i preobražaju odnosa među narodima. Njihov smisao ne može se svesti samo na pitanje lokacije budućeg svetilišta.

Još je značajnije to što Novi savez ne preuzima svaki starosavezni iskaz o Jerusalimu kao neposredno predviđanje političke budućnosti savremene države Izrael. Novosavezni pisci često proširuju starosavezne kategorije i povezuju ih s Hristom, njegovim narodom i konačnim Božjim djelovanjem.

U Galatima 4:21–31 Pavle, na primjer, pravi simboličku razliku između sadašnjeg Jerusalima i Jerusalima koji je odozgo i koji je slobodan. U Jevrejima 12:22–24 vjernici se opisuju kao oni koji su

pristupili gori Cionu, gradu Boga živoga i nebeskom Jerusalimu. U Otkrivenju 21:1–4 konačna nada prikazana je kroz silazak Novog Jerusalima, u kojem Bog prebiva sa svojim narodom.

Ovi odlomci ne dokazuju sami po sebi da sva starosavezna obećanja o zemaljskom Jerusalimu treba tumačiti isključivo simbolički. Međutim, oni pokazuju da novosavezna teologija ne dopušta da se značenje Jerusalima unaprijed ograniči na njegovu geografsku i političku dimenziju. Grad, Cion i svetilište postaju dio šire slike Božjeg plana, čiji je centar Hrist, a konačni cilj zajedništvo Boga i otkupljenog čovječanstva.

To ima važne posledice za tumačenje proročanstava. Ako se starosavezni tekstovi čitaju bez uvažavanja načina na koji ih Novi savez koristi, postoji opasnost da se proročka nada svede na političke događaje i obnovu institucija koje su u novosaveznoj objavi dobile novo značenje.

Ovo pitanje zahtijeva naročitu pažnju zato što se u savremenim eshatološkim sistemima obnova hrama često predstavlja kao gotovo izvjesna činjenica. Prema tom scenariju, treći hram biće podignut u Jerusalimu, žrtveni sistem biće obnovljen, a njegovo oskvrnjenje postaće jedan od ključnih događaja završne krize. Pojedini tumači taj scenario povezuju s Danilom 9:27, Matejom 24:15, 2. Solunjanima 2:3–4 i Otkrivenjem.

Ipak, navedeni tekstovi ne govore svi o istoj stvari niti se njihovo povezivanje može uzeti kao unaprijed dokazana činjenica. Potrebno je razmotriti svaki odlomak u njegovom vlastitom kontekstu, a zatim utvrditi da li njihovo povezivanje zaista vodi zaključku o budućem trećem hramu.

Knjiga proroka Danila predstavlja jedno od glavnih uporišta savremenih proročkih scenarija. U Danilu 9:24–27 govori se o sedamdeset sedmica, pomazanju Svetinje nad svetinjama, dolasku pomazanika, razorenju grada i svetilišta te prestanku žrtve i prinosa. U Danilu 11:31 i 12:11 ponovo se pojavljuje motiv ukidanja svakodnevne žrtve i postavljanja gnusobe pustoši.

Međutim, da bi se iz ovih odlomaka izveo zaključak o budućem trećem hramu, potrebno je najprije pokazati da se relevantni događaji odnose na buduću obnovljenu građevinu, a ne na istorijski hram i događaje povezane s njegovim razorenjem. To pitanje nije moguće riješiti pukim ponavljanjem poznatog eshatološkog scenarija.

Ovdje se otvara centralni problem koji ćemo razraditi u nastavku: da li se Danilova proročanstva najbolje uklapaju u istorijske događaje povezane s Jerusalimom i njegovim svetilištem, u buduću krizu na kraju istorije ili u slojevito tumačenje koje povezuje istorijsko i eshatološko značenje?

Od odgovora na to pitanje zavisi i to može li se obnova trećeg hrama uopšte predstavljati kao nešto što Biblija izričito predviđa.

24. HRISTOVA ŽRTVA, EZEKIJELOV HRAM I NOVI JERUSALIM

Rasprava o budućem hramu ne može se završiti samo pitanjem da li će u Jerusalimu biti podignuta neka nova građevina. Čak i kada bismo pretpostavili da će takav hram jednog dana biti izgrađen, ostalo bi mnogo važnije teološko pitanje: kakvu bi ulogu u Božjem planu spasenja imalo ponovno uspostavljanje žrtvenog sistema koji je bio sastavni dio starosaveznog saveza?

Ovo pitanje zadire u samo središte novosaveznog razumijevanja Hristove smrti i svešteničke službe. Ako Novi savez uči da je Hrist svojom žrtvom ostvario ono na šta je starosavezni žrtveni sistem ukazivao, onda eventualnu obnovu tog sistema ne možemo tretirati kao beznačajan detalj proročke hronologije. Potrebno je objasniti kako bi se takva obnova uklopila u biblijsko učenje o oproštenju grijeha, posvećenju i pristupu Bogu.

Istovremeno, treba izbjeći pretjerivanje u suprotnom smjeru. Samo postojanje neke buduće građevine ili čak istorijsko obnavljanje određenih obreda ne bi automatski značilo da ljudi time poriču Hristovu žrtvu. Moguće je zamisliti i hram koji bi imao političku, nacionalnu, kulturnu ili simboličku funkciju. Ono što zahtijeva posebno objašnjenje jeste tvrdnja da će obnavljanje starosaveznih žrtava predstavljati unaprijed određenu i teološki značajnu etapu proročkog plana.

Zato ćemo se usredsrediti na pitanje koje je mnogo preciznije od nagađanja o mogućoj budućoj građevini: šta Poslanica Jevrejima govori o trajnoj važnosti Hristove žrtve i o odnosu novog saveza prema nekadašnjem žrtvenom bogosluženju?

ŽRTVE STAROG SAVEZA: STVARNA SLUŽBA, ALI NE I KONAČNO RJEŠENJE

Da bismo razumjeli argument Poslanice Jevrejima, moramo najprije ispravno razumjeti starosavezni žrtveni sistem. Nije biblijski

opravdano prikazivati ga kao besmislen ili kao puki ljudski pokušaj da se zasluži Božja naklonost. Bogosluženje u svetilištu bilo je dio saveza koji je Bog uspostavio s Izraelom, a njegove ustanove imale su jasno određene funkcije u životu naroda.

U 3. Mojsijevoj nalazimo propise o žrtvama paljenicama, žrtvama za grijeh, prinosima i drugim obredima. Oni su uređivali odnos između svetog Boga i grešnog naroda, izražavali potrebu za očišćenjem i pomirenjem te održavali bogoslužbeni poredak saveza. Svještenici su vršili službu u svetilištu, a prinošenje krvi imalo je posebno mjesto u obredima očišćenja.

Ipak, Stari savez istovremeno upozorava da se obredi ne smiju odvojiti od vjernosti Bogu. Proroci poput Samuela, Isaije, Jeremije i Amosa kritikuju religioznu praksu kada ona postane pokriće za neposlušnost, nepravdu i idolopoklonstvo (1. Samuelova 15:22; Isaija 1:11–17; Jeremija 7:21–23; Amos 5:21–24). Njihova kritika ne znači da je Bog prvobitno uspostavio beskorisne ustanove, nego da nijedan obred ne može zamijeniti ono što savez zahtijeva od čovjeka.

Poslanica Jevrejima razvija drugačiji, ali povezan argument. Ona ne kritikuje žrtveni sistem samo zato što su ljudi mogli da ga zloupotrebljavaju. Ona razmatra njegova ograničenja u odnosu na konačno očišćenje savjesti i potpuno uklanjanje grijeha.

U Jevrejima 10:1–4 čitamo da Zakon ima sjenku budućih dobara, a ne njihov konačni oblik, te da krv bikova i jaraca ne može oduzeti grijehe. Pisac zatim objašnjava da se žrtve ponavljaju, iz godine u godinu, i da njihovo ponavljanje ukazuje na to da problem grijeha nije konačno riješen tim sredstvima.

Ovdje treba pažljivo primijetiti šta se tvrdi, a šta ne tvrdi. Pisac ne kaže da starosavezne žrtve nikada nisu imale nikakvu funkciju. On kaže da one nisu mogle ostvariti ono što će Hrist ostvariti svojom jedinstvenom žrtvom. Njihovo ponavljanje i njihova ograničena djelotvornost predstavljaju važan dio njegovog argumenta.

Zato se starosavezni sistem u hrišćanskom čitanju ne može razumjeti kao trajno samostalna ustanova kojoj je u budućnosti nužno

potreban povratak. Njegovo značenje mora se sagledati u odnosu na Hrista, koji je prema Poslanici Jevrejima ostvario ono što prethodni sistem nije mogao konačno dovršiti.

„Jednom zauvijek“: središnja tvrdnja Poslanice Jevrejima

Jedan od najvažnijih izraza u Poslanici Jevrejima jeste tvrdnja da je Hrist prinio sebe „jednom zauvijek“. Ta formulacija nije usputna napomena, nego ključna razlika između njegove žrtve i ponavljanih žrtava starog saveza.

U Jevrejima 9:11–14 Hrist se pojavljuje kao prvosveštenik budućih dobara. On ne ulazi u svetinju s krvlju jaraca i teladi, nego sa svojom vlastitom krvlju, ostvarujući vječno otkupljenje. Pisac zatim poredi djelovanje krvi životinja u obrednom očišćenju s Hristovom žrtvom, koja čisti savjest od mrtvih djela da bismo služili živom Bogu.

Argument se nastavlja u Jevrejima 9:24–28. Hrist nije ušao u svetinju koju su načinile ljudske ruke, kao u kopiju prave, nego u samo nebo, da se pojavi pred Božjim licem za nas. On nije prinio sebe mnogo puta, kao što prvosveštenik svake godine ulazi u svetinju s tuđom krvlju. Naprotiv, pojavio se jednom, na svršetku vijekova, da svojom žrtvom ukloni grijeh.

Ovaj tekst postavlja temelje za razumijevanje cijelog problema. U središtu hrišćanske nade više nije ponavljanje žrtava u zemaljskom svetilištu, nego Hristova jedinstvena žrtva i njegovo sadašnje posredničko djelo.

Još izričitija formulacija nalazi se u Jevrejima 10:11–14. Sveštenici starog saveza svakodnevno stoje i prinose iste žrtve, koje ne mogu konačno ukloniti grijehe. Hrist, nasuprot tome, prinosi jednu žrtvu za grijehe i sjeda s desne strane Boga. Jednom žrtvom on je zauvijek usavršio one koji se posvećuju.

Razlika je izrazita:

- ☞ starosavezni sveštenici prinose ponavljane žrtve;
- ☞ Hrist prinosi jednu, jedinstvenu žrtvu;

- ☞ starosavezni obredni sistem ne ostvaruje konačno uklanjanje grijeha;
- ☞ Hristova žrtva predstavlja odlučujući čin otkupljenja;
- ☞ Hristovo sveštenstvo i posredovanje nastavljaju se na osnovu njegovog dovršenog žrtvenog djela.

Iz toga proizlazi nepremostiv problem za tezu da će se starosavezni žrtveni sistem ponovo uspostaviti kao nužna etapa poslednjih događaja. Ako je Hristova žrtva konačna i ako se njeno djelovanje ne ponavlja, na osnovu kojeg novosaveznog teksta bi se moglo tvrditi da Bog namjerava obnoviti žrtveni poredak koji je imao pripremnu i privremenu ulogu?

Ovdje je važna jedna preciznost. Poslanica Jevrejima ne kaže da je svako buduće klanje životinje u bilo kojem kontekstu teološki nemoguće. Ona govori o žrtvama kao dijelu starosaveznog bogoslužbenog sistema i o njihovoj nesposobnosti da ostvare konačno očišćenje grijeha. Stoga bi tvrdnja da će neki budući hram imati žrtvene obrede morala objasniti da li se ti obredi smatraju djelotvornim sredstvom pomirenja, istorijskim spomenom, nacionalnim običajem ili nečim četvrtim.

Bez tog razlikovanja, izraz „obnova žrtava“ ostaje nedovoljno precizan. Ako se misli na obnovu starosaveznog sistema kao sredstva pomirenja s Bogom, problem s Poslanicom Jevrejima postaje neposredan i ozbiljan.

NOVI SAVEZ I ZASTARJELOST PRVOG

U Jevrejima 8 pisac se poziva na Jeremijino proročanstvo o novom savezu (Jeremija 31:31–34). Posebno je važan zaključak u Jevrejima 8:13:

„Kad kaže ‘novi savez’, onaj prethodni čini zastarelim.“

Ova izjava ne znači da su Stari savez i njegove knjige izgubili vrijednost. Za pisca Poslanice Jevrejima, upravo starosavezni tekstovi svjedoče o Hristu i pomažu da se razumije njegovo djelo. Zastarjelost se odnosi na savezнички poredak koji je prethodio novom

savezu i čije se sveštenstvo, svetilište i žrtve razmatraju u narednim poglavljima.

U Jevrejima 9:1–10 opisuje se uređenje zemaljskog svetilišta i služba sveštenika. Pisac zatim naglašava da su te ustanove povezane s poretkom koji je važio do vremena ispravke, odnosno do uspostavljanja punoće novog saveza kroz Hristovo djelo.

Upravo zato nije dovoljno reći da će se u budućnosti možda ponovo izgraditi hram. Građevina sama po sebi nije glavno pitanje. Pitanje je da li bi ponovno uspostavljanje starog svešteničkog i žrtvenog poretka imalo funkciju koju je nekada imao, uprkos tome što Poslanica Jevrejima upravo taj poredak opisuje kao onaj koji je ustupio mjesto boljem savezu.

Mogao bi se iznijeti prigovor da bi buduće žrtve imale samo spomeničku funkciju, slično obredima koji podsjećaju na ranije događaje. Međutim, to bi bila dodatna pretpostavka, a ne nešto što izričito tvrde tekstovi o trećem hramu. Osim toga, ako se govori o doslovnoj obnovi starosaveznog sistema, potrebno je objasniti zašto bi se ponovo uspostavljali obredi koje Novi savez povezuje s prethodnim savezničkim poretkom.

DA LI HRIST UKIDA SVAKU BUDUĆU FUNKCIJU HRAMA?

Da bismo bili dosledni, moramo razmotriti i granice ovog argumenta. Neki hrišćanski tumači iz Poslanice Jevrejima izvode zaključak da se nikakav budući hram ne može pojaviti u Božjem planu. To je snažnija tvrdnja od one koju tekst neposredno dokazuje.

Poslanica Jevrejima snažno naglašava nadmoć Hristovog sveštenstva, konačnost njegove žrtve i novi savez. Međutim, iz toga ne proizlazi automatski da u budućnosti ne može postojati nikakva građevina koja bi se nazivala hramom. Potrebno je razlikovati postojanje građevine od njene teološke funkcije.

Uostalom, Novi savez koristi pojam hrama i u drugim značenjima. U Jovanu 2:19–21 Isus govori o hramu svog tijela, a evanđelista objašnjava da je govorio o svom tijelu. U 1. Korinćanima 3:16–

17 zajednica vjernika naziva se hramom Božjim. U Otkrivenju 21:22 za Novi Jerusalim kaže se da u njemu Jovan nije vidio hrama, jer su njegov hram Gospod Bog Svemoćni i Jagnje.

Ovi tekstovi pokazuju da biblijska teologija hrama nije ograničena na jednu vrstu građevine. Pojam dobija različite dimenzije u skladu s kontekstom, a konačna vizija Otkrivenja prikazuje Božje neposredno prebivanje sa svojim narodom bez posebne hramske građevine.

Zato je najodgovorniji zaključak sledeći: Poslanica Jevrejima ne dokazuje da se u budućnosti fizički ne može pojaviti nikakva hramska građevina, ali pruža snažne razloge da se obnova starosaveznog žrtvenog sistema ne može predstavljati kao nužan nastavak Božjeg plana spasenja. Drugim riječima, hram u Jerusalimu se može fizički izgraditi, ali nemamo argument da vjerujemo da je to „Božji hram".

Ova razlika je važna jer nas štiti od dvije suprotne greške: od tvrdnje da je budući hram sigurno proročki predviđen i od tvrdnje da je sama mogućnost postojanja buduće građevine unaprijed isključena.

Ako postoji starosavezni tekst koji zaslužuje naročitu pažnju u raspravi o budućem hramu, onda je to završni dio Knjige proroka Ezekijela, poglavlja 40–48. Za razliku od kratkih usputnih pominjanja svetilišta, ovdje imamo opširnu viziju koja obuhvata arhitektonske mjere, raspored prostorija, oltar, sveštenike, prinose, praznike, podjelu zemlje i prisustvo Božje slave. Upravo zbog tih pojedinosti mnogi tumači smatraju da prorok opisuje stvarni hram koji će tek biti izgrađen.

Ovaj argument ne treba olako odbaciti. Ezekijelov opis zaista je dovoljno konkretan da postavlja pitanje o fizičkoj realizaciji vizije. Međutim, konkretni detalji sami po sebi ne rješavaju pitanje kako viziju treba razumjeti. Potrebno je ispitati njen književni oblik, istorijske okolnosti u kojima je nastala, odnos prema ranijem izraelskom bogosluženju i način na koji se njene teme uklapaju u šire biblijsko svjedočanstvo.

Osnovna greška u ovoj raspravi nastaje kada se pretpostavi da postoje samo dvije mogućnosti: ili je svaki detalj Ezekijelove vizije

doslovan arhitektonski nacrt budućeg hrama ili je čitav opis bez stvarnog značenja. Takva podjela je previše pojednostavljena. Proročka vizija može imati preciznu unutrašnju strukturu i stvaran teološki sadržaj, a da se pritom ne mora svaki njen element ostvariti u obliku identične fizičke građevine.

S druge strane, nije opravdano proglasiti cijeli opis simboličkim samo zato što pojedini detalji stvaraju teškoće doslovnom tumačenju. Odgovorno čitanje mora uzeti u obzir i ono što podržava doslovno razumijevanje i ono što ukazuje na širi, idealizovani ili simbolički karakter vizije.

EZEKIJELOVA VIZIJA: HRAM NAKON KATASTROFE

Ezekijel je djelovao u vrijeme vavilonskog izgnanstva. Prva grupa Judinih prognanika odvedena je u Vavilon 597. godine prije nove ere, a Jerusalim i Solomonov hram razoreni su 586. godine. Za narod koji je svoj identitet povezivao s obećanom zemljom, Davidovom dinastijom i svetilištem, to je predstavljalo katastrofu ne samo političkih nego i duboko teoloških razmjera.

Kako je bilo moguće da grad koji je nosio Božje ime bude razoren? Šta je značilo odsustvo hrama? Da li je Bog napustio svoj narod? Je li savez propao? I može li se zajednica koja je izgubila svoju zemlju, kralja i svetilište uopšte obnoviti?

Knjiga proroka Ezekijela odgovara na ova pitanja kroz dvije međusobno povezane teme: sud nad Jerusalimom zbog njegove nevjernosti i obećanje obnove nakon suda.

U Ezekijelu 8–11 prorok vidi gadosti koje se čine u jerusalimskom hramu, a zatim i viziju Božje slave koja napušta svetilište. Ta slika predstavlja snažan teološki odgovor na katastrofu koja će uslijediti: razorenje hrama nije dokaz da je Bog nemoćan, nego da se njegovo prisustvo ne može koristiti kao zaštita od posledica nevjernosti.

Kasnije, u Ezekijelu 36–37, prorok najavljuje očišćenje naroda, novo srce, nov duh i ponovno okupljanje rasijanih Izraelaca. U

Ezekijelu 37:26–28 Bog obećava savez mira, trajno svetilište među narodom i prebivanje svoje svetinje u njihovoj sredini.

Tek nakon tih obećanja dolazi velika vizija novog hrama u poglavljima 40–48.

Ovaj slijed je izuzetno važan. Ezekijelov hram nije izdvojena arhitektonska tema, nego završni dio šire vizije obnove: narod treba da bude očišćen, Božja slava ponovo treba da ispuni svetilište, a zemlja i zajednica treba da budu uređene u skladu s Božjom svetošću.

Zato prvo pitanje nije: „Gdje će se izgraditi treći hram?“ Prvo pitanje glasi: šta je Ezekijelova vizija trebalo da znači narodu koji je izgubio prvi hram i koji je očekivao obnovu Božjeg prisustva među sobom?

Tek kada odgovorimo na to pitanje, možemo odgovorno razmotriti da li vizija predviđa još jednu buduću građevinu, predstavlja idealizovanu sliku obnove ili dobija svoje konačno značenje u široj biblijskoj slici Božjeg prebivanja s ljudima.

ZAŠTO DRUGI HRAM NIJE ODGOVARAO EZEKIJELEVOJ VIZIJI?

Jedan od argumenata zagovornika budućeg hrama jeste činjenica da hram iz Ezekijeleve vizije, prema njihovom razumijevanju, nikada nije izgrađen u opisanom obliku. Drugi hram, podignut nakon povratka iz vavilonskog izgnanstva, a kasnije proširen i uljepšan za vrijeme Heroda Velikog, nije odgovarao svim dimenzijama i pojedinostima koje prorok navodi.

Ta činjenica zaslužuje ozbiljno razmatranje. Ako vizija nije ostvarena u obliku koji je opisan, postavlja se pitanje da li je njeno ispunjenje ostalo u budućnosti ili je opis imao drugačiju svrhu.

Doslovno-futurističko tumačenje odgovara da se Ezekijeleva vizija odnosi na budući hram, često smješten u mesijansko doba ili u period koji prethodi konačnom uspostavljanju Božjeg kraljevstva. U tom okviru, detaljne mjere, svešteničkи propisi i žrtve razumiju se kao opis stvarnog budućeg bogoslužbenog poretka.

Međutim, postoji i drugo pitanje: da li činjenica da opisani hram

nije izgrađen dokazuje da će se on tek izgraditi? Ne nužno. To je jedan mogući zaključak, ali nije jedini. Proročko obećanje može opisivati idealno stanje koje istorijski događaji ne ostvaruju u svim pojedinostima, a da pritom njegova teološka poruka ostane značajna. Potrebno je ispitati da li sam tekst viziju predstavlja kao arhitektonski projekat koji mora biti realizovan ili kao proročku sliku potpune obnove.

Istorijska činjenica: drugi hram nije u svim pojedinostima odgovarao opisu iz Ezekijela 40–48.

Moguće tumačenje: vizija se odnosi na budući hram koji će biti izgrađen u fizičkom obliku.

Dodatni zaključak: taj budući hram mora biti podignut u posljednjim vremenima, prije Hristovog povratka, i u njemu će se obnoviti životinjske žrtve.

Prva tvrdnja neosporna je u svojoj osnovi. Druga zahtijeva tumačenje. Treća zahtijeva još dodatnih dokaza, jer čak ni prihvatanje buduće fizičke realizacije Ezekijelove vizije ne određuje automatski njeno mjesto u proročkoj hronologiji.

Zato argument da drugi hram nije odgovarao Ezekijelevom opisu ne treba ignorisati, ali ne treba ni od njega praviti dokaz za čitav savremeni scenario trećeg hrama.

BOŽJA SLAVA PONOVO ISPUNJAVA SVETILIŠTE

U Ezekijelu 43:1–5 prorok vidi Božju slavu kako dolazi s istoka i ispunjava hram. Ova scena predstavlja vrhunac vizije. U ranijim poglavljima Božja slava napustila je oskvrnjeno svetilište; sada se vraća u obnovljeni prostor.

Ovaj motiv objašnjava zašto se vizija ne može svesti na građevinske mjere. Njeno središte nije sama građevina, nego Božje prisustvo među njegovim narodom.

U Ezekijelu 43:7 Bog izjavljuje da će tu biti mjesto njegovog prijestola i mjesto stopala njegovih nogu, gdje će prebivati među Izraelcima. U narednim stihovima ponovo se naglašava potreba da narod

odbaci svoje nevjernosti i oskvrnjenja.

Poruka je jasna: obnovljeno svetilište pripada obnovljenom odnosu između Boga i njegovog naroda. Svetost prostora ne može se odvojiti od svetosti zajednice koja u njemu služi Bogu.

Upravo zato bi bilo pogrešno tvrditi da se proročanstvo može ispuniti pukom izgradnjom građevine na određenoj geografskoj lokaciji. Ako bi neko u savremenom Jerusalimu podigao hram, time još ne bi bile ostvarene sve teološke dimenzije Ezekijelove vizije. Sam prorok povezuje svetilište s Božjom slavom, očišćenjem, poslušnošću i obnovom zajednice.

Ovdje se pojavljuje i važna veza s Jeremijom 31. Novi savez podrazumijeva unutrašnju promjenu čovjeka, a Ezekijel 36:25–27 govori o očišćenju, novom srcu i novom duhu. U oba slučaja obnova nije samo pitanje vanjske institucije. Ona obuhvata preobražaj odnosa između Boga i njegovog naroda.

To ne dokazuje da Ezekijel nije mogao predviđati fizičko svetilište. Ali pokazuje da bi tumačenje koje se usredsređuje samo na njegovu buduću arhitekturu zanemarilo glavni teološki naglasak samog teksta.

RIJEKA IZ HRAMA: ARHITEKTONSKI DETALJ ILI SLIKA SVEOBUHVATNE OBNOVE?

Ezekijel 47:1–12 opisuje vodu koja izvire ispod praga hrama, teče prema istoku i postaje rijeka koja donosi život. Voda postaje sve dublja, a gdje god rijeka stigne, donosi ozdravljenje. U njenim vodama živi mnoštvo riba, a na njenim obalama rastu stabla čiji plodovi služe za hranu, dok njihovo lišće ima ljekovitu svrhu.

Ovaj prizor je važan zato što pokazuje da vizija prelazi okvire samog svetilišta. Iz hrama izvire život koji preobražava okolinu. Pustinja se ne opisuje kao nepromjenjivo područje, nego kao prostor koji postaje plodan zahvaljujući vodi koja dolazi iz Božjeg prebivališta.

Da li ovaj opis mora biti shvaćen kao doslovna hidrološka prognoza? Neki tumači smatraju da je riječ o stvarnoj rijeci koja će

postojati u budućem mesijanskom kraljevstvu. Drugi naglašavaju simbolički karakter vode kao slike života, očišćenja i Božjeg blagoslova.

Ovdje je posebno zanimljivo poređenje s Otkrivenjem 22:1–2. Jovan vidi rijeku vode života koja izvire od prijestola Boga i Jagnjeta, a s obje strane rijeke nalazi se drvo života koje donosi plodove. Jezik i slike snažno podsjećaju na Ezekijelovu viziju, ali su sada smješteni u prizor Novog Jerusalima.

Ova veza ne dokazuje da je svaka pojedinost Ezekijelove vizije isključivo simbolička. Međutim, ona pokazuje da novosavezna apokaliptička literatura koristi njegove slike kako bi opisala konačnu obnovu i život koji dolazi od Boga. Ezekijelova rijeka tako postaje dio šire biblijske vizije u kojoj Božje prisustvo donosi život i iscjeljenje.

To je značajno za pitanje budućeg hrama. Ako Novi savez preuzima slike iz Ezekijelove vizije i primjenjuje ih na konačnu obnovu Novog Jerusalima, onda se ne može unaprijed pretpostaviti da svaka pojedinost starosaveznog opisa mora biti realizovana kao fizički objekat u Jerusalimu prije kraja istorije.

Potrebno je ispitati kako se slika razvija kroz biblijski kanon. U protivnom postoji opasnost da se Ezekijel čita kao izolovan arhitektonski nacrt, bez obzira na način na koji kasniji biblijski pisci koriste njegov jezik.

Žrtve u Ezekijelu 40–48: najteži problem za tumačenje

Najozbiljniji izazov ne predstavlja sama arhitektura, nego činjenica da Ezekijel opisuje obrede i žrtve. U Ezekijelu 43:18–27 navode se propisi o posvećenju oltara i prinošenju žrtava. U poglavlju 45 pojavljuju se prinosi povezani s knezom i narodnim bogosluženjem, dok se u poglavlju 46 opisuju dodatni obredi.

Za zagovornike budućeg doslovnog hrama ovo je važan argument: ako prorok navodi konkretne žrtve i propise, zašto pretpostaviti da oni nikada neće biti izvršeni?

Odgovor mora biti pažljivo formulisan. Postojanje propisa o

žrtvama u viziji jeste stvarna činjenica. Međutim, način na koji te propise treba razumjeti zavisi od šireg tumačenja vizije. Nije dovoljno navesti da se žrtve pojavljuju u tekstu, a zatim pretpostaviti da će se one nužno obnoviti u budućnosti.

Postoji nekoliko glavnih pristupa.

Prvi pristup: budući doslovni hram. Prema ovom tumačenju, Ezekijel opisuje svetilište koje će zaista biti izgrađeno. Žrtve će se ponovo prinositi, ali njihova uloga ne mora biti istovjetna ulozi koju su imale prije Hristove smrti. Pojedini zagovornici ovog pristupa smatraju da će žrtve imati spomeničku ili poučnu funkciju, podsjećajući na Hristovu žrtvu.

Drugi pristup: idealizovana obnova Izraela. Prema ovom tumačenju, Ezekijel opisuje obnovljeni Izrael kroz slike koje su bile razumljive ljudima njegovog vremena. Hram, sveštenstvo i žrtve predstavljaju idealizovani poredak Božje prisutnosti i bogosluženja nakon katastrofe izgnanstva. Vizija ne mora biti zamišljena kao detaljan opis buduće građevine u svakom fizičkom i obrednom elementu.

Treći pristup: proročka slika koja dobija šire značenje u novosaveznoj objavi. U ovom pristupu naglašava se da se starosavezne slike svetilišta, vode života i Božjeg prebivanja moraju čitati i u svjetlu Hristovog djela te konačne vizije Novog Jerusalima. To ne znači da svaki detalj treba automatski proglasiti simboličkim, nego da se njegovo značenje ne može utvrđivati nezavisno od novosaveznog konteksta.

Koji je pristup najubjedljiviji? Odgovor zahtijeva poređenje više tekstova i ne može se donijeti samo na osnovu jednog detalja.

Ipak, postoji važna granica koju nijedan pristup ne smije zanemariti. Poslanica Jevrejima izričito naglašava da je Hristova žrtva prinesena jednom zauvijek i da ponavljane životinjske žrtve ne mogu konačno ukloniti grijehe (Jevrejima 9:24–28; 10:11–14). Svako tumačenje koje predviđa buduće žrtve mora objasniti kako se one odnose prema ovom učenju.

Ako se tvrdi da bi buduće žrtve ponovo imale funkciju očišćenja

od grijeha, takav zaključak dolazi u ozbiljnu napetost s argumentom Poslanice Jevrejima. Ako se tvrdi da bi one bile samo spomen na Hristovu žrtvu, onda treba pokazati na osnovu čega se takva funkcija pripisuje Ezekijelovim obredima, jer sam tekst to ne objašnjava na taj način.

Drugim riječima, objašnjenje da bi buduće žrtve bile samo spomeničke nije nemoguće kao teološka pretpostavka, ali nije ni dokazano samim citiranjem Ezekijela 40–48.

Šta se može zaključiti o Ezekijelevom hramu?

Analiza Ezekijela 40–48 pokazuje da je riječ o složenoj proročkoj viziji koja ne može biti svedena ni na puki arhitektonski nacrt ni na proizvoljnu simboliku.

Doslovno-futurističko tumačenje ima određene argumente u svoju korist: opis je detaljan, uključuje konkretne mjere i sadrži propise o žrtvama. Međutim, ono mora objasniti zašto se vizija nije ostvarila u opisanom obliku nakon povratka iz izgnanstva, kako se njene žrtve odnose prema Hristovoj jedinstvenoj žrtvi i na osnovu čega se ona povezuje baš s poslednjim vremenom.

Simboličko ili idealizovano tumačenje, s druge strane, mora objasniti zašto vizija sadrži tako detaljne propise i kako se izvorno značenje teksta odnosi prema njegovoj kasnijoj biblijskoj upotrebi. Nije dovoljno reći da je sve simbolično i time izbjeći teška pitanja.

Najodgovorniji zaključak u ovoj fazi jeste da Ezekijel 40–48 predstavlja značajan tekst u raspravi o budućem hramu, ali ne daje sam po sebi dovoljan osnov da se potvrdi čitav savremeni scenario trećeg hrama, antihrista i obnove životinjskih žrtava. Za takav scenario potrebno je povezati više tekstova i pokazati da njihovo povezivanje proizlazi iz samog biblijskog svjedočanstva, a ne samo iz unaprijed prihvaćenog sistema tumačenja.

Hram u Otkrivenju 11

Jedan od najčešće korišćenih tekstova u raspravama o budućem

trećem hramu jeste Otkrivenje 11:1–2:

„Zatim sam dobio trsku nalik štapu i bilo mi je rečeno: Ustani i izmjeri svetilište Božjeg hrama i oltar i one koji se klanjaju u njemu! A dvorište koje je izvan hramskog svetilišta ostavi i nemoj ga mjeriti, jer je dato neznabošcima. Oni će gaziti sveti grad četrdeset i dva mjeseca.“

Na prvi pogled, tekst izgleda kao da govori o konkretnom hramu, oltaru, dvorištu i gradu. Futurističko tumačenje zato smatra da će u završnom periodu istorije postojati fizički hram u Jerusalimu, koji će biti izgrađen prije nego što ga neprijateljske sile oskrnave ili zauzmu.

To je moguća interpretacija, ali treba provjeriti da li je jedina ili čak najprirodnija u okviru cijele knjige.

Prvo, Otkrivenje je apokaliptička knjiga. Njene slike imaju korijen u Starom savezu, a njihovo značenje često prevazilazi doslovni predmet koji se pojavljuje u viziji. Na primjer, u Otkrivenju 1, Hrist se pojavljuje među svijećnjacima, a sam tekst objašnjava da svijećnjaci predstavljaju skupštine (Otkrivenje 1:20). To ne znači da je svaka pojedinost u Otkrivenju simbolična, već da se simboličko značenje mora ozbiljno razmotriti prije nego što se vizija pretvori u građevinski plan budućnosti.

Drugo, mjerenje hrama može imati značenje zaštite, pripadnosti Bogu ili određivanja granice između onoga što je Božje i onoga što je izloženo sudu. U proročkoj literaturi mjerenje nije uvijek samo tehnička radnja. Kod proroka Zaharije, na primjer, mjerenje Jerusalima povezano je sa njegovom budućom obnovom (Zaharija 2:1–5). Kod proroka Ezekijela, mjerenje hrama dio je velike vizije obnove (Ezekijel 40–48). U Otkrivenju 11, međutim, mjerenje se pojavljuje u kontekstu progona, svjedočenja i gaženja svetog grada.

Treće, tekst sam po sebi ne kaže da je riječ o trećem hramu. On ne objašnjava kada je taj hram izgrađen, ko ga je izgradio, kakav je njegov odnos prema Hristovoj žrtvi niti da li se u njemu obnavlja starosavezni sistem životinjskih žrtava. Sve to mora se dodati tumačenjem.

Futuristički pristup može ponuditi odgovore na ova pitanja, ali ne treba poistovjećivati ono što tekst izričito kaže sa zaključcima koji se izvode iz njega.

Postoji i druga važna mogućnost: hram i oltar mogu predstavljati Božji narod kao zajednicu koja pripada Bogu, dok ga „gaženje" svetog grada prikazuje kao zajednicu izloženu progonu. U prilog takvom čitanju navode se novosavezna mjesta na kojima se Božji narod naziva Božjim hramom (1. Korinćanima 3:16–17; Efescima 2:19–22; 1. Petrova 2:4–5).

Ni ovo tumačenje ne treba pretvoriti u dogmu. Izraz „hram Božji" može se u različitim tekstovima upotrebljavati na različite načine, a postojanje simbolike ne isključuje nužno svaku istorijsku ili prostornu referencu. Ipak, činjenica da Novi savez zajednicu vjernika opisuje kao hram znači da se izraz iz Otkrivenja 11 ne može automatski proglasiti dokazom buduće fizičke građevine.

„Sveti grad" koji gaze neznabošci

U Otkrivenju 11:2 govori se o svetom gradu koji će biti gažen četrdeset i dva mjeseca. Futuristički tumači često razumiju ovaj grad kao doslovni Jerusalim u završnom periodu istorije.

Ali izraz „sveti grad" ima i širi biblijski značaj. Jerusalim je u Starom savezu bio grad povezan sa hramom, Božjim imenom i savezom. U Novom savezu taj jezik dobija i eshatološku dimenziju, jer se konačna nada Božjeg naroda ne ograničava na postojeći zemaljski grad.

Zato je potrebno postaviti nekoliko pitanja.

Da li Otkrivenje 11 govori o istorijskom Jerusalimu, o njegovoj simboličkoj ulozi u završnom sukobu ili o slici Božjeg naroda? Da li je moguće da se u tekstu prepliću istorijska geografija i simbolička teologija? I kako se opis „svetog grada" iz jedanaestog poglavlja odnosi prema Novom Jerusalimu iz dvadeset prvog?

Na ova pitanja ne treba odgovoriti unaprijed, samo zato što se želi dokazati ili opovrgnuti buduća obnova hrama. Potrebno je pratiti

razvoj slika unutar same knjige.

Važan detalj jeste da Otkrivenje 11 govori o svjedocima koji prorokuju, bivaju ubijeni i zatim opravdani pred svojim neprijateljima (11:3–13). Ovaj dio poglavlja ne predstavlja samo opis građevine, već i sukob između Božjeg svjedočanstva i sila koje mu se protive. Identitet svjedoka i način na koji treba razumjeti njihove postupke predmet su različitih tumačenja, ali njihova uloga pokazuje da se poglavlje ne može svesti na predviđanje arhitektonskog projekta.

Pritom, period od četrdeset i dva mjeseca pojavljuje se i u drugim proročkim slikama Otkrivenja. Povezan je sa 1.260 dana i izrazom „vrijeme i vremena i pola vremena“ (Otkrivenje 11:2–3; 12:6, 14; 13:5). Ove vremenske oznake tumačene su doslovno, simbolički i u okviru istoricističkih hronologija. Samo njihovo ponavljanje ne dokazuje da je riječ o doslovnih tri i po godine tokom kojih će funkcionisati budući hram.

Zaključak o Otkrivenju 11: tekst dopušta futurističko tumačenje, ali ne daje dovoljno podataka da se iz njega samostalno izvede cijeli scenario obnove trećeg hrama, ponovnog uvođenja žrtava i dolaska antihrista u tu građevinu. Za takav scenario neophodna je šira interpretativna konstrukcija, čije pojedinačne pretpostavke treba posebno provjeriti.

Ukratko, u Otkrivenju 12:6,14; 13:5 i Danilu 7:25; 12:7 pominju se sledeći proročki periodi: i) 1260 dana, ii) 42 mjeseca i iii) vrijeme, vremena i pola vremena. Kako je iz konteksta jasno da se ne radi o doslovnim vremenima, to moramo primijeniti biblijski princip „dan za godinu“ (vidi 4. Mojsijeva 14:34; Ezekijel 4:6). Termini „vrijeme“ i „vremena“ odnose se na proročke godine (vidi Danilo 4:16, 23,25,32,34), iz čega proizilazi jednostavna računica: i. 1260 dana = 1260 godina; ii. 42 mjeseca x 30 dana = 1260 dana = 1260 godina; iii. 3 i po vremena = 3 i po godine = 42 mjeseca = 1260 dana / godina. Tako postaje očigledno da je riječ o istom proročkom periodu.

DVA SVJEDOKA: DOSLOVNE OSOBE ILI PROROČKA SLIKA?

Otkrivenje 11 dodatno komplikuju dva svjedoka koji prorokuju

u periodu od 1.260 dana. Njihova pojava povezuje se sa slikama iz Starog saveza, naročito sa Mojsijem i Ilijom, kao i sa dva pomazanika iz Zaharije 4.

Neki tumači smatraju da su to dvije konkretne osobe koje će se pojaviti u završnom periodu istorije. Drugi ih razumiju kao simbolički prikaz Božjeg naroda, njegovog proročkog svjedočenja ili zajednice koja objavljuje Božju riječ uprkos progonu.

Ovdje je važno primijetiti da se dvije stvari često neopravdano stapaju: mogućnost da su svjedoci doslovne osobe i tvrdnja da je i svaki drugi element vizije doslovan. Čak i ako se prihvati da su svjedoci dvije konkretne osobe, iz toga ne slijedi automatski da hram mora biti novopodignuta fizička građevina. Obrnuto, simboličko razumijevanje svjedoka ne dokazuje samo po sebi da hram ne može imati prostornu referencu.

Svaki element zahtijeva zasebno razmatranje.

Ovo je važno za cijelu raspravu o poslednjem vremenu: doslovno i simboličko tumačenje nisu uvijek dvije međusobno isključive mogućnosti za čitav odlomak. Apokaliptička vizija može upotrijebiti stvarna mjesta, istorijske aluzije i simboličke slike u istoj narativnoj cjelini. Tumač zato mora objasniti funkciju pojedinačnih elemenata, a ne jednostavno proglasiti cijelu viziju doslovnom ili cijelu simboličnom.

NOVI JERUSALIM: VRHUNAC BIBLIJSKE PRIČE O GRADU

Najznačajniji tekst za razumijevanje konačnog statusa hrama nalazi se pri kraju Otkrivenja:

„U gradu nisam vidio hram, jer su njegov hram Gospod Bog Svemoćni, i Jagnje.“ (Otkrivenje 21:22)

Ovaj stih predstavlja ozbiljan izazov svakom tumačenju koje budući hram smatra trajnim središtem konačnog Božjeg kraljevstva.

Jovan vidi Novi Jerusalim kako silazi sa neba, od Boga (Otkrivenje 21:1–3, 9–10). Grad je opisan kao mjesto u kojem Bog prebiva sa svojim narodom. Više nema smrti, tuge, plača ni bola, jer je

prethodni poredak prošao (21:4). Božje prisustvo nije ograničeno na jednu građevinu unutar grada. Bog i Jagnje sami su njegov hram.

Ovo je teološki vrhunac čitave biblijske priče o svetom prostoru.

U Postanju se čovjek nalazi u prostoru Božjeg prisustva, ali grijeh prekida zajedništvo i dovodi do izgnanstva. Kasnije se Božje prisustvo povezuje sa šatorom od sastanka, a zatim sa hramom u Jerusalimu. Hram postaje mjesto posebnog bogosluženja, žrtvovanja i svešteničke službe. Ipak, ni u starosaveznoj teologiji Božje prisustvo nije bilo ograničeno na jednu građevinu: nebesa ga ne mogu obuhvatiti (1. Kraljevima 8:27).

U novosaveznoj perspektivi, Isusovo tijelo i njegova služba dobijaju središnju ulogu u razumijevanju hrama (Jovan 2:19–21). Božji narod takođe se opisuje kao hram Duha (1. Korinćanima 3:16–17; Efescima 2:19–22). U Jevrejima 9–10 naglašava se da je Hrist ušao u nebesko svetilište i prinio sebe jednom za svagda.

Konačno, u Otkrivenju 21 hram više nije potreban kao posebna građevina, jer je Božje prisustvo neposredno i potpuno. Ono što je ranije bilo predstavljeno kroz sveti prostor sada je ostvareno u punoći zajedništva Boga i otkupljenog čovječanstva.

To ne znači da se svaki raniji tekst o hramu mora čitati isključivo simbolički. Znači da biblijska priča ima prepoznatljiv pravac: od narušenog zajedništva, preko simboličkih i istorijskih oblika svetog prostora, do konačnog Božjeg prebivališta sa ljudima.

AKO NEMA HRAMA U NOVOM JERUSALIMU, MOŽE LI POSTOJATI TREĆI HRAM PRIJE TOGA?

Da. Logički gledano, Otkrivenje 21:22 ne isključuje mogućnost da neki fizički hram postoji u ranijem periodu istorije. Tekst govori o Novom Jerusalimu, a ne izričito o svim događajima koji bi mogli prethoditi njegovom silasku.

Zato bi bilo pogrešno tvrditi da ovaj stih sam po sebi dokazuje kako nikada neće postojati buduća hramska građevina u Jerusalimu.

Ali iz toga ne slijedi ni suprotna tvrdnja: da treći hram mora

postojati.

Otkrivenje 21:22 uspostavlja nešto drugo, što je za hrišćansku eshatologiju mnogo važnije od rasprave o arhitekturi: konačno Božje prebivalište ne zavisi od hrama kao posebne građevine. Bog i Jagnje sami su hram Novog Jerusalima.

Ako neko tvrdi da je obnova hrama neophodan dio završnih događaja, mora pokazati koji biblijski tekst tu neophodnost uspostavlja. Ne može se pozvati samo na to da je hram postojao u starosaveznoj istoriji ili da se njegova slika pojavljuje u apokaliptičkoj viziji.

Ujedno treba razlikovati tri stvari:

Mogućnost: buduća fizička građevina mogla bi postojati.

Proročko predviđanje: određeni tekst izričito ili uvjerljivo ukazuje na njeno postojanje.

Teološka neophodnost: određeni događaj mora se desiti da bi se ostvario Božji plan spasenja.

Prva tvrdnja ne dokazuje drugu, a druga sama po sebi ne dokazuje treću.

Rijeka života: od Ezekijelove vizije do Novog Jerusalima

Još jedna značajna veza između Starog i Novog saveza pojavljuje se u slikama vode koja izlazi iz svetog prostora.

U Ezekijelu 47 voda teče iz hrama i postaje rijeka koja donosi život. Na njenim obalama rastu stabla čiji plodovi služe za hranu, a lišće za iscjeljenje. U Otkrivenju 22:1–2 Jovan vidi rijeku vode života koja izlazi od Božjeg i Jagnjetovog prijestola, dok drvo života donosi plodove i njegovo lišće služi za iscjeljenje naroda.

Sličnosti su očigledne. Ipak, postoji i značajna razlika: u Ezekijelovoj viziji voda izlazi iz hrama, dok se u Otkrivenju nalazi u Novom Jerusalimu, gdje nema posebnog hrama.

To nas vraća na glavno pitanje. Da li Jovan predviđa obnovu građevine iz koje će doslovno teći rijeka, ili starosaveznu sliku hrama preuzima i dovodi do njenog konačnog teološkog ispunjenja?

Odgovor zavisi od načina na koji razumijemo odnos između

Ezekijelove vizije i Otkrivenja. Ali sama činjenica da Jovan koristi Ezekijelove slike ne dokazuje da svaki detalj mora biti ponovljen u fizičkom obliku. Novosavezni autori često preuzimaju starosavezni jezik i primjenjuju ga na stvarnosti koje imaju širi smisao od prvobitne slike.

Ovdje se vidi zašto je važno čitati biblijska proročanstva u međusobnoj povezanosti. Ako Ezekijel 40–48 izdvojimo iz ostatka Biblije, lako možemo zaključiti da mora postojati budući hram sa svim opisanim elementima. Ako, međutim, uzmemo u obzir i Otkrivenje 21–22, moramo se zapitati da li se neke od tih slika ostvaruju u konačnom Božjem prebivalištu na način koji prevazilazi fizičku građevinu.

To ne rješava svako pitanje o Ezekijelovoj viziji, ali pokazuje da se ona ne može tumačiti kao da novosavezno svjedočanstvo ne postoji.

Šta Otkrivenje zaista potvrđuje?

Na osnovu razmotrenih tekstova mogu se izvesti sledeći zaključci.

Prvo, Otkrivenje zaista koristi slike hrama, oltara i svetog grada. Zato nije opravdano tvrditi da su sve hramske slike u ovoj knjizi potpuno nevažne ili da ne mogu imati nikakvu istorijsku referencu.

Drugo, Otkrivenje 11 ne daje dovoljno podataka da bi se bez dodatnih pretpostavki dokazao čitav scenario budućeg trećeg hrama, obnove životinjskih žrtava i pojave antihrista u toj građevini.

Treće, Otkrivenje 21 izričito prikazuje Novi Jerusalim bez posebnog hrama, jer su Bog i Jagnje njegov hram. To je jedan od najjasnijih iskaza o konačnom odnosu između Boga, njegovog naroda i svetog prostora.

Četvrto, biblijska slika Jerusalima razvija se od istorijskog grada i hrama do eshatološke stvarnosti koja se ne može svesti na zemaljsku građevinu. Takav razvoj ne poništava istoriju, već pokazuje da istorijske institucije imaju mjesto u široj priči o spasenju.

Prema tome, Otkrivenje ne opravdava ni pojednostavljeno odbacivanje svake buduće hramske građevine ni tvrdnju da je njena obnova neophodan preduslov drugog Hristovog dolaska. Ono, međutim,

jasno usmjerava pažnju na konačno Božje prebivalište, u kojem posredovanje kroz poseban hram više nije potrebno. Također je vrlo važno zapaziti da Otkrivenje sadrži 15-16 referenci na hram na Nebu, dok se Otkrivenje 21:22 odnosi na stanje na Zemlji nakon završetka Plana spasenja.

Do sada smo naglasili da postojanje buduće građevine i obnova starosaveznog žrtvenog poretka nisu ista tvrdnja. Ovu razliku sada treba dodatno razraditi.

Moguće je zamisliti da bi u Jerusalimu u budućnosti postojala neka vrsta hramske građevine. Takav događaj, posmatran samo kao istorijska mogućnost, ne bi automatski značio da je obnovljen stari savez. Građevina može imati različite namjene, a njeno postojanje samo po sebi ne određuje njeno teološko značenje.

Međutim, ako se tvrdi da bi budući hram bio središte obnovljenog starosaveznog bogosluženja, sa sveštenstvom i životinjskim žrtvama koje imaju proročku funkciju, onda se ulazi u sasvim drugo pitanje.

Tada više nije riječ samo o arhitekturi ili politici, već o odnosu između dva savezna poretka i o značenju Hristove žrtve.

TRI TVRDNJE KOJE TREBA RAZLIKOVATI

Ove tvrdnje mogu se povezivati u određeni teološki sistem, ali ne smiju se smatrati jednom nedjeljivom tvrdnjom. Dokaz za prvu ne dokazuje automatski drugu, a dokaz za drugu ne utvrđuje sam po sebi treću.

GDJE SE NALAZI STVARNI SPOR?

Spor nije samo između onih koji vjeruju u doslovni budući hram i onih koji vjeruju u simboličko ispunjenje. Dublji spor odnosi se na način na koji povezujemo različite djelove Biblije.

Jedan pristup daje prednost doslovnom ispunjenju pojedinih starosaveznih opisa, osim ako Novi savez izričito ne kaže drugačije. Drugi smatra da novosavezno tumačenje Hrista, novog saveza i

Božjeg naroda mijenja način na koji treba razumjeti određene starosavezne institucije i obećanja.

Ove dvije metode polaze od različitih pretpostavki, pa nije dovoljno samo ponavljati zaključke jedne ili druge strane. Potrebno je pokazati zašto je određena metoda dosljednija cjelini biblijskog svjedočanstva.

U našem istraživanju polazimo od načela da se starosavezna proročanstva ne smiju izolovati od novosaveznog tumačenja Hristove službe. To ne znači da svaki detalj mora biti unaprijed proglašen simboličkim. Znači da se nijedno tumačenje ne može smatrati potpunim ako zanemaruje ono što Novi savez izričito kaže o konačnosti Hristove žrtve, novom savezu i konačnom Božjem prebivalištu.

Da bismo procijenili popularna tumačenja poslednjeg vremena, nije dovoljno samo navesti biblijske tekstove. Potrebno je razumjeti i kako su povezani u jedinstven proročki sistem.

Savremeni futuristički scenario obično sadrži nekoliko elemenata: obnovu Izraela, izgradnju trećeg hrama, ponovno prinošenje žrtava, pojavu antihrista, veliku nevolju i drugi Hristov dolazak. Zagovornici ovog pristupa smatraju da se različita proročanstva međusobno dopunjuju i opisuju uzastopne događaje na kraju istorije.

Međutim, činjenica da se više tekstova može povezati u jednu šemu ne dokazuje da su ih biblijski pisci namjeravali povezati upravo na taj način.

25. DANILO, ČOVJEK BEZAKONJA I PROROČKI SCENARIO

DANILO 9: SEDAMDESET SEDMICA I PITANJE TREĆEG HRAMA

Da bismo procijenili tvrdnju da Danilo predviđa obnovu trećeg hrama, moramo početi od samog proročanstva, a ne od unaprijed uspostavljenog sistema tumačenja.

U Danilu 9:24–27 proroku se govori o sedamdeset sedmica određenih za njegov narod i sveti grad. U tom vremenskom okviru pominju se prestup, grijeh, pomirenje za bezakonje, vječna pravda, zapečaćenje viđenja i proroštva te pomazanje Svetinje nad svetinjama. Slijedi opis dolaska pomazanika, njegovog uklanjanja, razorenja grada i svetilišta, a zatim i prestanka žrtve i prinosa.

Spor se prvenstveno vodi oko vremenskog rasporeda događaja i identiteta pojedinih aktera. U jednom uticajnom futurističkom tumačenju, prvih šezdeset devet sedmica povezuje se s dolaskom Mesije, dok se sedamdeseta sedmica odvaja od prethodnih i smješta u budućnost. Između šezdeset devete i sedamdesete sedmice postavlja se vremenski interval koji se povezuje s dobom Crkve. Vladar koji sklapa savez, a zatim ukida žrtvu i prinos, tumači se kao budući antihrist, dok se hram u kojem će žrtve biti ukinute razumije kao građevina koja tek treba da bude podignuta u Jerusalimu.

Takvo tumačenje ima dugu istoriju unutar određenih hrišćanskih tradicija, ali moramo razlikovati mogućnost da se jedan tekst uklopi u određeni teološki sistem od dokaza da sam tekst nužno zahtijeva taj sistem.

U Danilu 9:24–27 ne pojavljuje se izričita izjava da će nakon dugog istorijskog prekida biti obnovljen hram u Jerusalimu, niti se sedamdeseta sedmica izričito odvaja od prethodnih šezdeset devet nekim vremenskim razmakom. Taj razmak predstavlja zaključak određenog tumačenja. Da bi bio prihvaćen kao nužan, potrebno je pokazati zašto ga zahtijeva struktura teksta, a ne samo zašto se dobro

uklapa u unaprijed prihvaćenu eshatološku šemu.

Postoji i ozbiljna istorijska poteškoća za pojednostavljene verzije futurističkog pristupa. Danilo 9:26 izričito povezuje razorenje grada i svetilišta s dolaskom naroda jednog vladara koji dolazi, a u nastavku se govori o pustošenju. Jerusalim i njegov hram zaista su razoreni 70. godine nove ere, kada su rimske snage pod Titom uništile drugo svetilište. To ne rješava automatski svako pitanje u vezi sa sedamdeset sedmica, ali znači da se istorijski kontekst ne može zanemariti samo zato što se želi konstruisati budući scenario.

Drugo važno pitanje odnosi se na izraz „žrtva i prinos“. Činjenica da tekst predviđa njihov prestanak ne dokazuje sama po sebi da će se oni prethodno obnoviti u nekom budućem vremenu. U svom istorijskom kontekstu, izraz prirodno upućuje na bogoslužbeni sistem koji je postojao u hramu. Da bi se prestanak žrtava prenio u daleku budućnost, neophodan je argument da proročanstvo govori o novom, još nepostojećem periodu žrtvovanja.

Danilo 9 može biti dio argumentacije za futurističko tumačenje, ali nije dovoljno samo citirati stih 27 i proglasiti obnovu trećeg hrama dokazanom. Potrebno je obrazložiti vremenski raspored, identitet aktera i odnos proročanstva prema razorenju drugog hrama.

DANILO 11 I „GNUSOBA PUSTOŠI“: ISTORIJSKI KORIJEN I BUDUĆE PRIMJENE

U Danilu 11:31 čitamo o silama koje oskvrnjuju svetilište, ukidaju svakodnevnu žrtvu i postavljaju gnusobu pustoši. Sličan motiv pojavljuje se u Danilu 12:11. Ovi tekstovi postali su naročito važni za hrišćansku eshatologiju zbog Isusovog pozivanja na „gnusobu pustoši“ u Mateju 24:15.

U preterističkom tumačenju, Danilo 11:31 povezuje se s događajima iz vremena seleukidskog vladara Antioha IV Epifana, koji je u drugom vijeku prije nove ere nasilno intervenisao u jerusalimsko bogosluženje. Njegovo djelovanje, uključujući oskvrnjenje hrama i prekid redovnih žrtava, predstavlja ključni istorijski okvir za

razumijevanje ovog motiva. Događaji iz tog perioda detaljnije su opisani u 1. Makabejcima 1:20–64.

Ova istorijska pozadina je važna jer pokazuje da izraz „gnusoba pustoši“ nije nastao kao naziv za neki budući hram koji još ne postoji. On ima prepoznatljiv istorijski kontekst u krizi jevrejskog bogosluženja pod Antiohom. Pitanje je kako se taj motiv dalje razvija unutar biblijske proročke tradicije.

Upravo tu nastaje razlika među tumačima. Jedni smatraju da su Danilova proročanstva u najvećem dijelu vezana za događaje iz helenističkog perioda, dok Isus u Mateju 24 primjenjuje motiv gnusobe pustoši na predstojeću krizu Jerusalima. Drugi smatraju da istorijski događaji predstavljaju prethodno ispunjenje ili obrazac konačnog ispunjenja koje tek treba da se dogodi. Treći povezuju oba nivoa i govore o istorijskom obrascu koji se ponavlja u kasnijim krizama.

Treba primijetiti da čak i ako prihvatimo mogućnost buduće primjene Danilovog motiva, iz toga još ne slijedi da je buduća izgradnja trećeg hrama izričito predviđena. Potrebno je dodatno dokazati da se Isusovo proročanstvo odnosi na građevinu koja će biti podignuta poslije našeg vremena, a ne na hram koji je postojao u prvom vijeku i grad koji je tada bio pred razorenjem.

To je razlika između budućeg ponavljanja jednog proročkog obrasca i izričitog predviđanja buduće građevine. Te dvije tvrdnje nisu istovjetne.

Druga Solunjanima 2:3–4:
sjedi li čovjek bezakonja u budućem hramu?

Drugi tekst koji se često navodi u prilog obnovi trećeg hrama nalazi se u 2. Solunjanima 2:3–4. Pavle upozorava da neće nastupiti konačni dan prije nego što dođe otpad i otkrije se čovjek bezakonja, protivnik koji se uzdiže iznad svega što se naziva Bogom ili se poštuje kao sveto, tako da sjedne u Božjem hramu i predstavlja sebe kao Boga.

Na prvi pogled, ovaj tekst može djelovati kao snažan argument za buduću građevinu u Jerusalimu. Ako čovjek bezakonja sjeda u

Božjem hramu, zar to ne znači da će hram ponovo postojati?

Takav zaključak jeste moguć unutar određenog futurističkog tumačenja, ali nije jedino pitanje koje tekst otvara. Prije svega, treba utvrditi kako Pavle koristi izraz „hram Božji“ i da li ga uvijek povezuje s fizičkom građevinom.

U 1. Korinćanima 3:16–17 Pavle govori vjernicima kao zajednici: „Vi ste hram Božji“, a Božji Duh prebiva u njima. U 1. Korinćanima 6:19 tijelo vjernika naziva hramom svetoga Duha. U 2. Korinćanima 6:16 zajednica vjernika ponovo je predstavljena kao hram živoga Boga.

Ovi primjeri pokazuju da Pavlova upotreba pojma „hram Božji“ nije ograničena na jerusalimsku građevinu. Hram može označavati i zajednicu u kojoj Bog prebiva svojim Duhom. To, naravno, ne dokazuje da se u 2. Solunjanima 2 izraz mora odnositi na zajednicu vjernika. Ali pokazuje da fizičko značenje ne možemo proglasiti jedinim mogućim bez razmatranja konteksta.

Postoji i drugo važno pitanje: kakva je priroda čovjekovog djelovanja u ovom odlomku? Pavle ga opisuje kao protivnika koji se uzdiže iznad svega što se poštuje kao božansko. Naglasak je na samouzvisivanju, uzurpaciji božanskog autoriteta i obmani. Čak i ako se izraz „hram Božji“ odnosi na fizičko svetilište, iz toga još ne proizlazi da će se u njemu obnoviti životinjske žrtve, niti da će obnova hrama predstavljati neophodan preduslov svih događaja poslednjeg vremena.

Potrebno je, dakle, razdvojiti tri tvrdnje:

1. Pavle govori o pojavi čovjeka bezakonja i njegovom samouzvisivanju.
2. Čovjek bezakonja sjeda u „hramu Božjem“, čije značenje zahtijeva egzegetsko razmatranje.
3. Budući hram u Jerusalimu biće izgrađen, žrtve će biti obnovljene, a zatim ukinute od strane budućeg antihrista.

Prva tvrdnja izričito proizlazi iz teksta. Druga zahtijeva tumačenje pojma „hram Božji“. Treća je složen teološki scenario koji sadrži

više zaključaka nego što ih sam odlomak neposredno navodi.

Zato se 2. Solunjanima 2 ne može jednostavno predstaviti kao nedvosmisleno proročanstvo o izgradnji trećeg hrama. Takvo tumačenje može se braniti unutar šireg sistema, ali mora uzeti u obzir Pavlovu upotrebu istog pojma u drugim poslanicama i objasniti zašto je ovdje nužno doslovno, građevinsko značenje.

Jedan od temelja futurističkog sistema jeste tumačenje sedamdeset sedmica iz Danila 9:24–27. Prema ovom pristupu, prvih 69 sedmica odnosi se na period do Mesije, dok se sedamdeseta sedmica odvaja od prethodnih i premješta u budućnost.

Problem je u tome što tekst ne objašnjava izričito da između šezdeset devete i sedamdesete sedmice mora postojati višemilenijumska pauza. To je zaključak određenog interpretativnog sistema.

Ko je „vladar“ iz Danila 9?

Identitet vladara, odnos između stihova 26 i 27 i vremenski raspored događaja predmet su različitih tumačenja. Veza sa rimskim razaranjem Jerusalima 70. godine predstavlja ozbiljnu istorijsku mogućnost, dok futuristički pristup u tekstu vidi i budućeg vladara.

Kako se pojedinačni tekstovi pretvaraju u jedinstven scenario?

Danilo 9 obezbjeđuje navodnu poslednju sedmicu i prekid žrtava.

2. Solunjanima 2 daje čovjeka bezakonja koji sjeda u Božji hram.

Ezekijel 40–48 daje detaljan opis hrama i žrtvenog sistema.

Takva sinteza može biti korisna kao teološka hipoteza, ali svaki njen spoj mora se posebno opravdati. Na primjer, nije dovoljno pokazati da se u Danilu i Otkrivenju pojavljuju slični vremenski periodi. Potrebno je dokazati da se odnose na isti događaj. Nije dovoljno pokazati da se u dva teksta spominje hram. Potrebno je dokazati da oba govore o istoj građevini u istom istorijskom periodu.

Sličnost motiva nije automatski dokaz istovjetnosti događaja.

GLAVNI METODOLOŠKI PROBLEM

Najveća slabost nastaje kada se prvo prihvati gotov proročki scenario, a zatim se svaki biblijski tekst tumači tako da potvrđuje njegovu strukturu.

Tada se istorijski kontekst Danila 9 potiskuje, Isusove riječi o Jerusalimu iz prvog vijeka premještaju se u daleku budućnost, a Ezekijelova vizija tumači se doslovno bez dovoljno razmatranja njenog odnosa prema Poslanici Jevrejima i Otkrivenju.

To ne znači da je svaki futuristički zaključak pogrešan. Znači da se sistem ne može dokazati tako što se njegovi pojedinačni elementi međusobno pretpostavljaju.

U popularnim proročkim tumačenjima antihrist je često predstavljen kao budući svjetski vladar koji će sklopiti savez sa Izraelom, omogućiti obnovu hrama, a zatim prekinuti žrtve i proglasiti sebe božanstvom. Ovaj scenario povezuje Danila 9, Mateja 24 i 2. Solunjanima 2.

Međutim, potrebno je razlikovati dvije tvrdnje: da Biblija upozorava na protivnike Boga i Hrista i da svi ti tekstovi opisuju jednu istu buduću osobu povezanu sa trećim hramom. Prva tvrdnja ima jasnu biblijsku osnovu. Druga zahtijeva dodatne argumente.

DANILO 7–8: MALI ROG

U Danilu 7 pojavljuje se mali rog koji govori oholim riječima, progoni svete i pokušava da promijeni vremena i zakon. U Danilu 8 takođe se pojavljuje sila koja se uzdiže, napada Božji narod i povezana je sa oskvrnjenjem svetinje.

Futuristička tumačenja često u ovim slikama vide antihrista na kraju istorije. S druge strane, preteristi ovdje prepoznaju vezu između Danila 8 i djelovanja Antioha IV Epifana u drugom vijeku prije Hrista, kada je jerusalimski hram bio oskrnavljen. Međutim, najdoslednije tumačenje daju istoricisti koji jasno i istorijski argumentovano povezuju „mali rog“ sa prethodnim nizom carstava i identifikuju ga kao papstvo.

Pitanje Danila 7 je složenije i postoje različita tumačenja identiteta malog roga. Ipak, ne može se zanemariti da biblijske slike imaju konkretan istorijski kontekst, čak i kada se smatra da imaju i šire proročko značenje.

Zato nije opravdano automatski svaki opis neprijateljske sile prenijeti na jednu buduću osobu, a zatim ga povezati sa trećim hramom. Najprije se mora utvrditi šta tekst znači u svom neposrednom kontekstu.

Druga Solunjanima 2: Čovjek bezakonja

Pavle upozorava na pojavu „čovjeka bezakonja“, koji se protivi Bogu i uzdiže iznad svega što se naziva Bogom ili svetinjom, tako da sjeda u hram Božji i predstavlja sebe kao Boga (2. Sol. 2:3–4).

Ovo je jedan od najozbiljnijih tekstova na koje se pozivaju zagovornici budućeg hrama. Fizički hram u Jerusalimu jeste moguća interpretacija izraza „hram Božji“.

Ali postoji problem: Pavle ne kaže izričito da će taj hram tek biti izgrađen, niti navodi da će u njemu biti obnovljene životinjske žrtve. Njegova tema je pobuna protiv Boga i obmana koja prati pojavu čovjeka bezakonja.

Pored toga, Pavle na drugim mjestima koristi sliku hrama za Božju zajednicu (1. Korinćanima 3:16–17; 2. Korinćanima 6:16). To ne dokazuje da je izraz u 2. Solunjanima 2 simboličan, ali pokazuje da se njegovo značenje ne može unaprijed smatrati riješenim.

Pravilno razumijevanje ovog pasusa upućuje nas na ono što je već dobro poznata istorija: u novosaveznoj zajednici, još u Pavlovo vrijeme, počela se raditi tajna bezakonja koju će reprezentovati „čovjek bezakonja“, čija pojava se ne može desiti dok se ne ukloni tadašnja prepreka. Ta smetnja je bila niko drugi do Rimska imperija odnosno sam cezar, u čemu se slažu rani hrišćanski izvori. Ko i kada je sjeo na mjesto rimskog imperatora i postao novi „pontifeks maksimus“ – čitajte iz istorije. Ova ista bezbožna sila postojaće do kraja vremena i biće uništena prilikom Drugog Hristovog dolaska.

Dakle, ovaj pasus nema veze sa obnovom hrama u Jerusalimu. Božji „hram“ pod Novim savezom je Njegov narod (1. Korinćanima 3:9-11; 6:19; Efescima 2:19-22; 1. Petrova 2:4,5).

Osim toga, da bi se antihrist kao osoba zacario u doslovnom hramu u Jerusalimu, bilo bi nužno da hram ima prijesto. Naravno nikakav prijesto nije predviđen u Božjem hramu.

DA LI NOVI SAVEZ GOVORI O JEDNOM ANTIHRISTU?

U 1. Jovanovoj 2:18 stoji da su vjernici čuli da antihrist dolazi, ali da su se već pojavili mnogi antihristi. Jovan zatim objašnjava da se protivljenje Hristu ispoljava i kroz poricanje identiteta Isusa i odnosa između Oca i Sina (1. Jovanova 2:22; 4:3).

Ovo je važno zato što riječ „antihrist“ u novosaveznoj upotrebi nije ograničena na jednog budućeg političkog vladara. Ona se odnosi i na postojeće protivnike Hrista i na širi obrazac obmane.

2. Solunjanima 2 govori o čovjeku bezakonja, a Otkrivenje o zvijeri. Moguće je da ti opisi imaju međusobne veze, ali ne treba pretpostaviti da su svi detalji identični bez pažljive analize tekstova.

ŠTA MOŽEMO ZAKLJUČITI?

Iz navedenog ne slijedi automatski da će se obnoviti treći hram u Jerusalimu, da će u njemu ponovo prinositi životinjske žrtve i da će jedan budući vladar – moćni pojedinac predstavljen kao antihist – prekinuti taj sistem prema unaprijed utvrđenom proročkom rasporedu.

ZAKLJUČAK

U prvom dijelu knjige predstavili smo sažeti istorijat nastanka moderne države Izrael, ne ulazeći u zakulisne faktore ovog projekta. Vidjeli smo da vodeće svjetske sile imaju strateške, religijske i druge interese za Izrael i područje Bliskog Istoka.

Uporedo sa razvojem geopolitičkih interesa za Izrael, razvija se teološki pravac, poznat pod imenom dispenzacionalizam, koji je u osnovi futuristički sistem tumačenja Biblije.

Istorija dispenzacionalizma počinje negdje oko 1820. godine. Škotski pastor Edvard Irving dospio je pod uticaj knjige „Dolazak Mesije u slavi i veličanstvu“ (Coming of Messiah in Glory and Majesty) koju je napisao jezuitski sveštenik Manuel Lakunca, ali je izdao pod pseudonimom „Ben Ezra“. Irving je preveo tu knjigu sa španskog na engleski uz vlastiti komentar i objavio je 1827. On je učio jedan oblik dispenzacionalističke teologije. Kao sistem, dispenzacionalizam se razvio iz filozofije Plimutske Braće 1830-ih u Irskoj i Engleskoj i učenja Džona Nelsona Darbija (1800-1882). Vjerovanja dispenzacionalista o sudbini Jevreja i ponovnom uspostavljanju jevrejskog kraljevstva stavilo ih je na istureni položaj hrišćanskog cionizma koji se proširio po zapadnom svijetu.

Dispenzacionalizam u osnovi uči o Božjoj nedoslednosti. Ako ne postoji sistem za dosledne referentne tačke osobe, tada je na kraju ta osoba neprepoznatljiva, jer se referentne tačke stalno mijenjaju.

Zato se proročanstva o Izraelu i Jerusalimu ne mogu pravilno tumačiti ako se odvoje od šireg toka biblijske istorije spasenja. Hram nije sam sebi svrha, niti se cjelokupna nada vjernika može svesti na obnovu jedne građevine u jednom gradu.

To je konačni horizont biblijske nade.

Savremena očekivanja o trećem hramu često se predstavljaju kao gotovo neizbježan niz događaja koji je Biblija unaprijed detaljno opisala. Međutim, kada se pojedinačni tekstovi analiziraju u njihovom

kontekstu, slika je složenija.

Pismo jasno govori o istorijskom značaju Jerusalima, razaranju drugog hrama, konačnosti Hristove žrtve, protivljenju Bogu i konačnom uspostavljanju Božjeg kraljevstva. Nasuprot tome, veza između budućeg hrama, obnovljenih žrtava, sedmogodišnje krize i jedinstvenog antihristovog scenarija zavisi od niza tumačenja koja se moraju dokazivati, a ne samo pretpostaviti.

Treći hram nije nemoguć kao istorijski događaj, ali njegova buduća izgradnja, obnova žrtvenog sistema i centralna uloga u posljednjim događajima je scenario koji je u suprotnosti sa progresom Božjeg plana spasenja.

Krajnja nada biblijske objave nije povratak starom žrtvenom sistemu, nego konačna pobjeda Boga i Jagnjeta i dolazak njihovog kraljevstva.

Najjači argumenti nisu pojedinačni stihovi, već cjelokupna biblijska slika. Ukratko:

1) Novi savez nigdje ne vraća Božji plan unazad na etnički Izrael.

2) Hram više nije fizička građevina u kojem se obavlja tipska služba.

3) Jevrejima poslanica ruši ideju povratka starog sistema.

4) Ezekijelova vizija ne predstavlja dokaz za dispenzacionalistički futurizam. Da bi se došlo do zaključka o budućem doslovnom hramu u milenijumu, potrebno je unaprijed prihvatiti čitav dispenzacionalistički okvir tumačenja.

5) Antihrist nije jedan budući moćni pojedinac.

6) Pavle nikada ne pominje treći hram.

7) Futuristički scenario je u konfliktu sa tumačenjem Otkrivenja. Futurizam praktično ostavlja skoro dvije hiljade godina bez ispunjavanja najvećeg dijela apokaliptičkih proročanstava. Najvažniji događaji Otkrivenja koncentrisani su u poslednjih nekoliko godina ljudske istorije. Kada se jednom odbaci istoricistički princip dan za godinu u apokaliptičkim vremenskim proročanstvima, gotovo čitav sistem Otkrivenja mora biti premješten iz istorije u kratki budući period.

8) Nigdje se ne kaže da će se starosavezna proročanstva ispuniti na savremenoj državi Izrael.

9) Apostoli potpuno drugačije čitaju Stari savez.

10) Posebno slab argument: „Bog mora ispuniti obećanja Izraelu“. Ovo zvuči uvjerljivo. Ali Novi savez kaže: „Koliko god ima Božjih obećanja, u Hristu su ‘da’“ (2. Korinćanima 1:20). Drugim riječima, centar ispunjenja nije država, nego Mesija. Zato Pavle može reći da su vjernici „Abramovo sjeme“, bez obzira na etničko porijeklo.

11) Najveći metodološki problem je to što dispenzacionalizam često koristi sledeći obrazac: 1) starosavezno proročanstvo pročita doslovno; 2) zanemari način na koji ga tumači Novi savez; 3) premjesti ispunjenje u budućnost. Apostoli rade upravo suprotno. Oni čitaju Stari savez kroz Hrista. Na primjer:

- Hram → Hrist i Zajednica;
- Izrael → Božji narod u Hristu;
- Davidovo kraljevstvo → Hristovo kraljevstvo;
- Pasha → Hrist;
- Žrtve → Hrist;
- Obrezanje → obrezanje srca;
- Cion → nebeski Jerusalim (Jevrejima 12).

To pokazuje obrazac u kojem starosavezni tipovi nalaze svoje ispunjenje u Hristu, umjesto da se vraćaju u starosaveznom obliku.

12) Ne možemo zanemariti ni pitanje etničkog identiteta. Danas je teško, zapravo nemoguće dokazati ko je zaista etnički Jevrejin (to važi za veliku većinu stanovnika modernog Izraela), što takođe otvara praktično pitanje za strogi dispenzacionalizam.

Novi savez jasno naglašava: Bog spašava ljude kroz vjeru u Hrista, bez obzira na njihovu etničku pripadnost.

Najjači argument je upravo promjena paradigme. Stoga najteže pitanje za dispenzacionalističku tezu glasi: Ako je Bog zaista namjeravao da nakon Hrista ponovo uspostavi teokratski Izrael kao središte obraćenja svijeta, zašto Novi savez nigdje jasno ne uči tu promjenu? Naprotiv, Novi savez dosledno pokazuje suprotan obrazac:

- ☞ od etničkog ka univerzalnom;
- ☞ od zemaljskog hrama ka Hristu i Zajednici;
- ☞ od Jerusalima ka „u duhu i istini“;
- ☞ od jedne izabrane nacije ka narodu sastavljenom od svih naroda;
- ☞ od privremenih starosaveznih sjena ka njihovom ispunjenju u Hristu;
- ☞ od zemaljske svešteničke službe ka Hristovom nebeskom sveštenstvu i posredništvu;
- ☞ od zemaljskih prolaznih kraljevstava do Božjeg i Hristovog vječnog kraljevstva tj. konačne obnove.

POSEBNI PROBLEM: ŠTA BI ZNAČILO „OBRAĆENJE“ IZRAELA?

Temeljna protivrječnost dispenzacionalističkog scenarija jeste u tome što predviđa veliko buduće obraćenje Izraela prihvatanjem Isusa kao Mesije, a istovremeno očekuje obnovu hrama u Jerusalimu i žrtvenog sistema Starog saveza. Međutim, prema teologiji Novog saveza i Poslanici Jevrejima 10:10–18, Hristova žrtva prinesena je jednom zauvijek i njome je starosavezni žrtveni sistem našao svoje ispunjenje. Zato se postavlja pitanje kako bi budući povratak tom sistemu mogao biti usklađen s priznanjem Hrista kao konačnog ispunjenja Božjeg plana spasenja.

Suština problema: očekuje se da Izrael prihvati Mesiju, ali i da obnovi obredni sistem koji je, prema Novom savezu, u njemu našao svoje ispunjenje. Drugim riječima, ovaj model nastoji napraviti kompromis judaizma i hrišćanstva. To zahtijeva dodatno teološko objašnjenje koje dispenzacionalistička tumačenja nastoje pružiti razlikovanjem svrhe budućih žrtava od njihove starosavezne funkcije. Ali kakva god teološka gimnastika da se ponudi, taj scenario jednostavno ne može proći test Biblije i zdrave logike. Upravo je to poenta koju smo željeli istaći u ovoj knjizi.

Odgovor na pitanje da li je moderni Izrael ostvarenje biblijskih proročanstava ili religijsko-politički projekat nameće se sam.

DODATAK: DA LI JE IZRAEL I DANAS „SVETA ZEMLJA“?

Gotovo da ne postoji izraz koji se među hrišćanima koristi češće od naziva **„Sveta zemlja“**. Turističke agencije organizuju putovanja u Svetu zemlju. Vjerske emisije govore o Svetoj zemlji. Mnogi vjernici sanjaju da će makar jednom u životu posjetiti Svetu zemlju, vjerujući da će ih to na poseban način približiti Bogu.

Ali postavlja se jedno jednostavno pitanje: **Da li Novi savez uopšte naziva Izrael „Svetom zemljom“?** Iznenađujuće je koliko malo ljudi postavi ovo pitanje.

Možda još važnije pitanje glasi: **Može li bilo koja zemlja biti trajno sveta?**

Da bismo odgovorili, moramo se vratiti jednom osnovnom biblijskom principu koji se danas često zaboravlja.

SVETOST NIJE PRIRODNA OSOBINA

Ljudi često govore o svetim mjestima kao da svetost izvire iz samog tla, građevine ili nekog religijskog predmeta.

Međutim, Biblija uči upravo suprotno. Ni jedan kamen, ni jedna planina, ni jedan grad niti bilo koja zemlja nisu sveti sami po sebi. Svetost nije prirodna osobina prostora. Svetost je Božji dar.

Nešto **postaje sveto tek onda kada ga Bog odvoji za posebnu svrhu i kada ga svojim prisustvom ili svojom odlukom posveti**.

Kada je Mojsije prišao gorućem grmu, Bog mu je rekao: „Izuj obuću s nogu svojih, jer je mjesto na kojem stojiš sveta zemlja.“ (2. Mojsijeva 3:5)

Zašto je to mjesto bilo sveto? Zato što se Bog tu objavio. Ne zato što je pijesak bio drugačiji. Ne zato što je ta lokacija imala neku posebnu energiju. Ne zato što je to mjesto bilo mistično.

Bog nije rekao da će ta pustinja zauvijek ostati sveta. Ona je postala privremeno sveta zbog Njegovog prisustva.

Isti obrazac vidimo na Sinaju. Dok je Bog silazio na goru, niko nije smio ni da je dotakne. Kada je Božje javljanje završeno, gora više nije imala isti status.

Kasnije je Šator od sastanka bio svet. Poslije njega Jerusalimski hram. Ali ni šator ni Hram nisu bili sveti sami po sebi. Bog ih je učinio svetim.

Iz ovih primjera proizlazi jedno važno načelo: **svetost nije trajno svojstvo prostora. Ona zavisi od Božje odluke, Božje namjene i Božje prisutnosti.**

A ono što Bog odredi za određenu svrhu može isto tako prestati imati tu svrhu kada se Njegov plan ispuni.

KADA SVETA SREDSTVA POSTANU IDOLI

Ovdje dolazimo do jedne važne psihološke činjenice. Čovjek teško podnosi Boga koji se ne može vidjeti. Mnogo je lakše vjerovati kada vjeru možemo vezati za nešto opipljivo.

Zato gotovo svaka religija razvija sveta mjesta, svete planine, svete rijeke, svete predmete, relikvije ili građevine.

To nije slučajnost. To je ljudska potreba da nevidljivo učini vidljivim. Međutim, upravo ovdje nastaje idolopoklonstvo u svom najprefinjenijem obliku.

Idol nije samo kip od drveta ili kamena. Idol može postati sve ono čemu čovjek počne pripisivati ono što pripada samo Bogu. To može biti predmet. Može biti građevina. Može biti tradicija. Može biti čak i mjesto na kojem je Bog nekada djelovao.

Najbolji primjer nalazimo u bronzanoj zmiji. Bog je naredio Mojsiju da je načini. Bila je sredstvo kroz koje je Bog liječio narod. Ali nekoliko vjekova kasnije Izraelci su joj počeli prinositi kâd. Više nisu gledali kroz simbol prema Bogu. Počeli su poštovati sam simbol.

Kralj Jezekija ju je zato razbio i nazvao **„Nehuštan“** – običan komad bronze (2. Kraljevima 18:4).

Koliko je ova pouka aktuelna i danas? Koliko često ljudi svetost pripisuju onome što je Bog nekada koristio, umjesto Bogu koji je to

koristio?

Zemlja jeste bila sveta

U Starom savezu nema nikakve dileme. Bog je Hanan odvojio za svoj narod. U Jerusalimu je podignut Hram. Tu se nalazilo mjesto koje je Bog odredio za Njegovu posebnu prisutnost među Izraelcima. Zbog toga je sasvim opravdano govoriti o svetosti Izraelove zemlje u starosaveznom kontekstu.

Ali treba postaviti još jedno pitanje: **Da li je ta svetost bila bezuslovna i vječna ili je bila dio saveza koji je imao svoju svrhu?**

Hrist mijenja čitavu sliku

Dolaskom Isusa Hrista događa se najveći zaokret u cijeloj biblijskoj istoriji.

Samarjanki Isus kaže: „Dolazi čas kada Ocu nećete služiti ni na ovoj gori ni u Jerusalimu... nego u duhu i istini."

To je vjerovatno jedna od najradikalnijih izjava koje je ikada izgovorio. Bog više neće biti vezivan za određenu geografsku lokaciju.

Sam Isus je prorekao o razorenje Hrama („Neće ostati ovdje ni kamen na kamenu..." – Matej 24:2). Ono nije bilo samo najava istorijskog događaja, već snažna simbolička potvrda da se završava čitav starosavezni sistem vezan za Hram i njegovu geografsku centralnost.

Nakon Hristove smrti zavjesa Hrama biva razderana od vrha do dna, čime se simbolično pokazuje da je završena služba zemaljskog svetilišta. Nekoliko decenija kasnije Hram je potpuno razoren. A apostoli objavljuju nešto što bi Jevrejima Starog saveza bilo gotovo nezamislivo: **Vi ste hram Boga živoga** (2. Korinćanima 6:16; 1. Korinćanima 3:16).

Drugim riječima, ono što je nekada bilo vezano za jedno mjesto sada je vezano za Hrista i Njegov narod.

Gdje je nestala „Sveta zemlja"?

Ovdje dolazimo do možda najzanimljivije činjenice.

Nakon uskrsenja Isusa Hrista izraz **„Sveta zemlja“** praktično nestaje iz teologije Novog saveza. Apostoli nikada ne pozivaju hrišćane da hodočaste u Jerusalim radi posebne blizine Bogu.

Nigdje ne govore da Palestina i dalje ima poseban sakralni status. Nigdje ne obećavaju veću duhovnu vrijednost onima koji posjete mjesta Isusovog života.

Umjesto toga govore o sasvim drugačijim stvarima. O nebeskom Jerusalimu. O hramu koji čine vjernici. O nebeskom građanstvu. O novom nebu i novoj zemlji.

Kao da žele reći: Ne tražite Boga na karti. Tražite Ga u Hristu.

Pisac Poslanice Jevrejima govori o **nebeskom Jerusalimu**, a ne o zemaljskom (Jevrejima 12:22). Abram je, prema istoj poslanici, očekivao **bolju, nebesku domovinu** (Jevrejima 11:16). Pavle čak kaže da je Abramu obećano da će biti **naslednik svijeta** (Rimljanima 4:13), čime obećanje daleko prevazilazi granice nekadašnjeg Hanana.

KAKO JE ONDA NASTALA IDEJA O „SVETOJ ZEMLJI“?

Prvi hrišćani nisu razvili kult svetih mjesta. Njihovo bogoslužење bilo je usmjereno na Hrista, a ne na geografiju.

Tek nakon što je hrišćanstvo u četvrtom vijeku postalo privilegovana državna religija Rimskog carstva, počinje snažan razvoj hodočašća. Posebno nakon putovanja carice Jelene, majke cara Konstantina, koja je nastojala da identifikuje mjesta povezana s Isusovim životom. U narednim vjekovima nastaju brojne bazilike, sveti lokaliteti i tradicija hodočašća koja će snažno oblikovati hrišćansku pobožnost. Drugim riječima, razvijaju se svi oblici idolopoklonstva, uključujući i one najbizarnije. Ono što bismo danas nazvali „vjerskim turizmom“ postalo je takođe unosan biznis.

Sama želja da se posjete mjesta na kojima je Isus živio nije problematična. Naprotiv, takvo iskustvo može pomoći čovjeku da bolje razumije biblijski kontekst.

Problem nastaje kada istorijsko poštovanje preraste u uvjerenje da je neka teritorija sama po sebi nosilac posebne svetosti ili da Bog

na njoj djeluje drugačije nego bilo gdje drugo.

Tada istorija lako prerasta u teologiju, a emocije zamijene biblijsko učenje.

NOVI SAVEZ USMJERAVA POGLED DALJE

Hrist nije došao da jednu zemlju učini trajno svetom. Došao je da posveti ljude.

Nije osnovao novi Hram. Osnovao je svoju zajednicu.

Nije pozvao učenike da čuvaju svetu teritoriju. Poslao ih je da cijelom svijetu objave jevanđelje.

Zato Novi savez ne završava pozivom da gledamo prema zemaljskom Jerusalimu, nego vizijom **Novog Jerusalima** koji silazi od Boga s neba. To je konačni cilj Božjeg plana. Ne povratak staroj geografiji, nego obnova cijelog stvorenja.

ZAKLJUČAK

Nazivati Izrael „Svetom zemljom“ može biti razumljivo kao istorijski izraz koji podsjeća na mjesto gdje su se odigrali ključni događaji biblijske istorije.

Međutim, ako se tim izrazom želi reći da ta teritorija i danas posjeduje poseban, trajni i nepromjenjivi sakralni status pred Bogom, takvu ideju je teško uskladiti s učenjem Novog saveza. **Gdje Novi savez uči takvu doktrinu?**

Upravo je to pitanje ono koje često ostaje bez odgovora.

Hrist nije došao da jednu zemlju učini svetijom od drugih, nego da cijeli svijet otkupi od grijeha. Zato Novi savez dosledno premješta pogled vjernika sa geografije na Hrista, sa zemaljskog Hrama na hram koji čini Njegov narod i sa stare obećane zemlje na novo nebo i novu zemlju, sa starog Jerusalima na nebeski Jerusalim i sa jednog naroda na spasenje svih koji vjeruju.

Dakle, Novi savez ne ukida svetost. On joj mijenja fokus.

Možda je upravo zato najveća opasnost u tome što čovjek i dalje traži sveta mjesta, dok ga Hrist poziva da postane svet čovjek.